

Alkuperäisiä

Suomalaisia Anteloita

K. J. Summerus'elta.

I.

Helsingissä,

G. J. Wikberg'in kustannuksella.

Ulkuperäisiä

Suomalaisia Nuteloita

A. J. Gummerus'elta.

Katsoisi entinen ilma,
Larkkoa takainen taiwas,
Onko selvät ilman rannat
Onko selvät wai selawat!
Kalewala.

Ensimmäinen vihko.

Sowitus haudalla.

Palkinto.

Merimiehen morsian.

Helsingissä,

Suomal. Kirj. Seuran kirjapainossa, 1865.

C. J. Wikberg'in kustannuksella.

Verlag

Verlag

Imprimatur: L. Heimbürger.

Verlag
Verlag
Verlag
Verlag
Verlag

Verlag

Verlag
Verlag
Verlag

Verlag

Verlag

Verlag

Somitus haudassa.

I.

Baroonin veri.

Ullawan kappelin ja Pohjojan pitäjän rajalla seisonee vähän matkaa maantiestä vielä tänäkin päivänä vähäinen mökki. Sen seinät ovat wanhat, lahoneet, sammaltuneet; sen katto on osaksi tuulen käsiin heittähtynyt, sen alkuna on paikattu paperille ja pärehillä. Ei ole se kaunis nähdä, sillä se suurta kurjuutta osoittaa. Waan kun kirjewä wesi purosja leikkiä laskee sen wieresjä ja kesä-tuuli saa kuusen-oksat tuuttelewia wirsiä laulamaan, ei kamofjuta mökki silloin. Sammalet sen seinän ra'oissa ovat wehriäiset ja turwe katolla istuu pesänsä wieresjä pieni lintu wiserrellen. Mutta kun talwi tulee, puro jääthy, kuusien oksat laulannoille kangistuwat, sammal saanut yllensä wanhuuden puwun, lintu pesänsä heittää — silloin! Silloin on mökki kun tuo lumen alle kätkehnyt wuori, joka taiwahan rannalta puron rannalle nähyh. Silloin tuulee tuuli joka seinän ra'osta, silloin konnailee pakkaneen mökin lattialla ja lautanen, joka pellin wirkaa katon rajalla taimittaa, hikoilee kuuraa. Silloin kamofjuttaa mökki, jemminkin kun ääni sen sisältä kuuluu, joka matkustajalle kertoo, että mökissä ihmisiä asuu.

Rowa on pohjan honka, ei lahoo se pian ja kun se lahoo-maan rupeaa, lahoo se wähitellen. Mutta paatosesfi muuttuu ydin ja vuosien kowa läsi koettaa kauan ja turhaan runnella ne woiimat, mitkä Pohja ytimeen salannut on. Wiidenkymmenen vuoden ku-luesja muuttune paljo? — Muuttuu, waan pohjan honka on pak-kasen koulua lähnyt, on oppinut kärsimään, kestämään — ja wiisi-kymmentä vuotta taapäin oli mökki puron rannalla melkein samal-lainen kun nyt, se waan eroitukseksi, että se nyt ajan woinia tun-nustaa ja on nöyryhtään osoittaen päästänsä ottanut lakiin, kattoinsa tuulelle antamalla. — Jätettyä seisoo tänään Puron mökki, sen homehtuneet seinät eiwät enää näe ajukkaita, sen lahonutta lattiaa

ei enää ihmisen jalka koske, se imee nyt fateisten pilvien khyneleitä, mutta se muistaa, että ihminen kerran on sen päällä seisunut, että se on imennyt khyneleitä suolaisempia, suurempia kun sade-pilvien.

Misoja taapäin istui tässä mökissä kaunis, nuori nainen. Hän istui kätken vieressä, hän lauloi lapselleen ja lapsi nukkui. Kun lapsi nukkui lakkasi äiti laulamasta, waan lastaan silmäilemästä hän ei lakannut; ja kun hän lasta silmäili nousi hänen silmänsä suuri, kirkas khynel, ja khynel isoni, kunnes se putosi kätken laidalle ja särkyi.

Sitten kului vuosia. Äiti istui takan edessä ja ompeli. Kätkyttä ei enää näkynyt: pikkuinen oli kaswanut. Hän osasi käydä ja puhua. Hän lasi jo leikkiä, hän teki jo lumiukkoja ulkona kun oli lumi tahkeaa. Vielä silmäili äiti häntä niinkuin muinen, vielä asui äidin silmissä khynel, ehkä se ei enää pudonnut.

Ja vuosia kului taasen. Eliinasta oli kauneus kadonnut, hänen hiuksensa rupešivat jo harmenemaan. Kuusut postillansa olivat jo kauan sitten laastuneet; posket olivat wetäyneet kokoon rhyhyiksi, niinkuin maapinta kun sitä syksyn pakkanen silittää. Hän istui vielä ommellen, waan nyt owat hänen silmänsä kirkaat, ei asu niissä khynel enää — — Ei! ilo wälkky niistä, sillä ne näkewät näön, joka niitä ilahuttaa; ne näkewät nuoren Antin omalla kirweellä pesään puita hakkaawan. — Onko siis khynel kuivunut? Ei, vielä wäliin entää se äidin silmään, mutta se ei ole katkera enää niinkuin ennen. Khyneleet owat pesseet Eliinan sydämen puh-taaksi ja nyt siinä sydämessä, joka niin kauan, niin paljon on kärsinyt, asuu taiwaan rauha —

Ja nyt on Antti wiidentoista wuotinen; tänään täyttää hän. Tämä päivä on aina muinen ollut äidille surun päivä, nyt on se ilonsa. Antista tulee mies, Antti äitiänsä rakastaa. Oi ilo äidin sydämelle! Antti äitiä rakastaa, waikka äiti tänään on tehnyt waikean tunnustuksen:

„Anna minulle anteeksi poikani! minä olen sinulle walehdellut. Sinä olet khyynyt kuka isäsi oli, minä olen vastaanut: torppani oli hän — Minä olen walehdellut. Sinä olet nyt pian aikamies, minä en tahdo enää sinulta salata, mitä minä sanoa saan. Se on minun syyni, että köyhät olemme, että waiwoin työllämme olemme elättäneet meitämme . . . Sinä et ole tahtonut kerjätä, sinä et ole leipä palaa pyytännyt, ennen sinä kuolisit kun kerjäisit, sanoit kerran. Mistä sinulla on tuommoinen jäykkä luonne? Äidiltäsi et ole sitä saanut, sillä äitisi on kerjännyt . . . Minä tiedän mistä olet saanut sen, minä tiedän, näen ja hymärrän, että sinun

suonisjasi juoksee isäsi werta — ja isäsi Antti! oli kuuluisa herra, paroonin arwoinen. Elä kysäle minulta hänen nimeänsä, minä en saa sitä enää kenellenkään mainita, ja ne jotka täällä sitä tietävät ovat luvanneet sitä salassa pitää. Elä luule että minä häpeen sitä mainita, en, mutta syistä, joita en saata sinulle sanoa, olen minä päättänyt elämäni tapaukset salassa pitää. Kerran saat sinä kumminkin tietää, mitä nyt mieleksi tekee, waan silloin ei minua enää ole. Elä kysäle mitään . . . Kun minä kuolema wuoteellani makaan, silloin tahdon minä sinun pyytämättäsi antaa sinulle mitä tarwitset, oppiaksesi tietämään kuka äitisi oli. Nyt ja silloin waadin minä sinulta lujan lupauksen. Kun saat isäsi nimen, sukusi nimen ja sukulaisesi nimet tietää, lupaa tässä nyt minulle, ettet kosta, jos näkisit että äitisi on niiden tähden paljon kärsinyt. Lupaa että niin käntät itsesi, kun on äitisi känttäynyt, se ei ole sinulle mahdo-
tointa."

Tuota sanoesjaan itki äiti, mutta khynele ei ollut surun, se oli ilon, sillä poika heittäysi äitinsä syliin ja lausui:

"Äitini, rakas äitini! paljon olet sinä kärsinyt sen minä tiedän. Sinä et saata minulle ilmoittaa muuta kun että minussa juoksee paroonin werta. Roh! pidä salaisuutesi, minä en kysy sitä ennenkuin sinä sen minulle ilmoitat. Sinun weresi minun suonisjani juoksee ja kuolemaani saakka on joka pisara sinun." —

Kului tuosta syntyhäpäiwästä wuostia. Puron mökki on autio. Eliina on muuttanut maan poween. Antti on äitinsä haudalla seisonut, on itkenyt, on ko'onnut kaikki mitä mökissä koottawaa on ja mökistä suruisella mielellä aawaan maailmaan lähtenyt.

II.

Profeeta.

Waltatien syrjässä Kälwiän pitäjässä on Peitson festikiewarin talo. Sinne tuli Antti kun oli saattanut maahan mitä kalluinta hänelle elämässä oli. — Siellä sai hän palveluspaikan, jota hän etsi, tosin palkatta, mutta palkkaa ei hän waatinut, sillä hän ei ollut oikeen ulkotöihin tottunut.

Mutta Antti ei menestynyt festikiewari talossa. Hänen luontensa oli femmoinen, ettei sitä ollut wertaaminen mihinkään, niin omituinen oli se. Mitä muut rakastivat sitä hän ei rakastanut, ja mitä hän rakasti, sitä eiwät muut rakastaneet. Yksin oli hän milloin saattoi ja ylipäänsä pisti hänessä aina esiin jotakin, joka

ei ollut talonpoikaista. Työtään, mihin ikään hän pantiin, toimitti hän hyvästi, rehellisesti. Mutta löytyi kumminkin työ, joka soti aina vastaan hänen mieltään; tuo työ oli käydä kyydisjä. Tosin hän ei usein tuohon pantu, mutta kun niin väliin tapahtui oli Antti onneton. Erstas elämä festikiewari talosja oli hänelle kauhistus.

Wuoden loppuun oli Antti kumminkin Peitsolla. Sen kulltua olisi hän hakenut palvelupaikkaa muualla, mutta jättää äitinsä, lapsuutensa afuman sitä hän ei voinut — ja wastoin mieltään otti Antti pestiä seurawaksi wuodeksikin, sillä wälttämättömällä ehdolla päästä kyytiä käymästä.

Kuulet lukiani kai, että Anttia nyt pidettiin paremmasti kun ensiwuotena? Päin wastoin. Isäntä oli juomari, jumalatoim, joka ei sietänyt nähdä Anttia suuttumatta. Isäntään pisti wihaaksi nähdä miten Antti elämällään, semminkin kun nyt rupesti miehistyhmään, nuhteli häntä, ehkä Antti ei koskaon mitään puhunut. Kyläsä kutsuttiin Antti „profeetaksi“, ja tuo nimi ei ollut hänelle kunniaaksi, päin wastoin kun tahdottiin häntä haukkua sanottiin aina: „kas profeetaa!“

Eräänä lauantai iltana kun oli kyntö loppunut ja pyhää soitettu tuli Antti hiljan Puron mökistä kotiinsa. Hän muisti onnellista elämäänsä muinen ja huonoa nyt, hän wertaili ne toisiinsa ja hän ikäwistyi oloaan. Silloin kun hän läheni Peitsoa näki hän tiellä kylän poikia, jotka pillkana pitivät wanhan Ewan, äitinsä parahimman ystävän. „Säwetä saisisitte!“ sanoi hän — „wanhaa pillkata!“

Tuo oli ensikerta kun hän sanoilla oli ketään nuhdellut.

„Kuule profeetaa!“ huusivat nauruen nuorukaiset, „hän on joutunut ämmäinkin ritariksi nyt.“

„Ette ole tainneet kuulla, että on pyhää soitettu; ettekä rietää, että lepopäiwä lähestyy? Siis kun saatte tietää sen, menette kai kotianne ja jätätte ämmän, joka on parempi kun te kaikki yhteensä?“

„Kuule profeeta! Jumal' auta saarnaa hän lauantaisten ehtoosaarnan paremmin kun pappi Koffolasja huomenna! No ämmä! määröy nyt „Amen“ hänen sunaukseensa.“

„Pidä suusi!“ ärjäsi Antti ja lähti hiljoilleen kotiinsa ottaen ämmän mukaansa.

„Jumala sunatsoon sinua!“ jupisi Ewa.

„Sontainen! mene ämmänesi hiiteen!“ kiljuivat nuorukaiset hänen takanaan —

Muuan wiikko myöhemmin eräänä pyhäiltana istui Antti, kun muut nuoret miehet pihalle olivat keilalla, pirtisjä. Hänen

edessänsä oli paperi, hän harjoitti itseänsä kirjoitustaitoon, johon oli hänelle äitinsä antanut alkuopetuksen. Silloin tuli isäntä, ta-wallisuuden mukaan päistyneenä, sisälle jo nähdessään Antin paperin sylki hän siihen. Antti ei puhunut mitään, — hän meni ulos.

„Se piru!“ kiljui isäntä.

Kerran oli emäntä, joka myöskään ei Anttia suostunut, niin antanut tämän wellin palaa pohjaan, ettei sillä ensinkään ollut ruuan makua. Antti aiwan hywin hawaitsi tuon, waan hän söi sanaa sanomatta.

Näin jai Antti oppia, ettei elämä ole mikään ruusuinen hyttitarha, mutta hän kesti opetusaijansa hywin ja kun wiha hänessä wäliin oli nousta partainsa yli, juohtui aina hänen mieleensä äitinsä opetuksel ja Antti antoi perään.

Mutta toiselta puolelta taas saattaisimme sanoa, että Anttia pidettiin hywästi. Jos oli joku työ tehtävä missä tekijän oli tarwis olla rehellinen ja tarkka, sinne pantiin aina Eliinan poika ja hän näytti, että hänestä oli mieheksi. Isäntä waikka ei sietänyt nähdäkään häntä ei olisi millään tahtonut päästää hänet pois tyköään.

Waan muutos tapahtui.

Beitsolla oli ollut tinkerit ja pappi oli kowasti nuhdellut isäntää ja hänen perhettään huonosta lukutaidosta. „Antti osaa paremmin lukea, kun te kaikki yhteen“, oli hän sanonut. Ihmiset tuwasja nauroiwat isännälle. „Se on oikeen sanottu“, arwelivat he.

Tuota ei saattanut isäntä unhottaa. Antti oli häwäisnyt hänen, se pisti aina isännän mieleen. „Ei kummaa, että sinä osaat lukea, nahjus!“ sanoi hän, „etpä sinä pyhän pitkään muuta tee, kun sokaat nokallasi raamattuani.“

„Tekistte tekin samate“, wastasi Antti, „niin osaisitte paremmin lukea.“

„Pois raamattu!“ ärjäsi päistynyt. „Nyt on tosin pyhä, mutta minä olen isäntä ja sinä menet kohta lantaa ajamaan.“

Antti ei ollut kuulewanaan näitä sanoja. Siitä ylti isäntä yhä enemmän wihasaan.

„Kuuletko mitä sanoin, pois raamattu ja lannan ajoon!“

„Huomenna kun on kukkanen laulanut, mutta nyt on pyhä“ — wastasi Antti.

Tuosta wastauksesta julmeni isäntä. Hän kiroi ja wannoi, mutta Antti wastasi aina wakawasti, siwosti, kunnes ei isäntä saattanut wihaansa hillitä. „Kyllä minä opetan sinut menemään“, huusi hän waahtosuisena, ja ennenkuin Antti hymäräsi, mitä oli isännän mielessä tehdä, oli tämä siepannut halon ja sillä heittänyt Anttia. Halon pää sattui hänen poskeenja, jonka repäisi auki.

Punainen rusko nousi Antin kasvoille. Hän tulistui, hän unhotti äitinsä, kaikki, ja ennenkuin isäntä ennätti päästä nau-run, oli hän litistettyinä niin Antin kourissa, ettei saanut sanaa sanotuksi.

On vaikea tietää miten tämä seikka olisi loppunut, elleivät kyytipojat ja kaikki, mitkä tuvassa olivat, olisi samonneet Antin päälle. Meinen tappelu alkoi, mutta ehkä wäkewäkin Antti oli, ei hän woinut sotia niitä aseita vastaan, jotka häntä kohtaan nostettiin. Hän sai monta werihaawaa ennenkuin hän oli voitettu. Mutta kun hän lattialla makasi ja kaikki hakkasivat häntä ei hän enää mitään sanonut.

Wihdoin puolt tyrmistyneeksi jouduttuan, heittiwät he hänen ulos tuwasta hangelle. Siellä tointui hän, siellä itki hän ensiferan eläesjään katkeraimpia lyhneleitä.

Seuraavana päivänä nähtiin hän Puron mökillä ja äitinsä haudalla. Sitten katosi hän Kälwiältä, ei tiennyt kukaan mihin. Ei kshnyttkään kukaan hänen peräänsä. Profeta unhotettiin.

III.

Pautamies ja hänen tulewa wäwynsä.

Kun talonpoika joutuu ylpeäksi, niin tietää tuskin ylpeytensä rajoja. Waan niin ehkä lienee kaikissa säädyissä, ehkä tuo silmiin paremmin astuu kun se talonpojissa osottaiske. Isäntä tietää aina, että hän on isäntä; waan jos ylpeys hänen sydämesjansä wallitsee, tuntee hän tuon ja mitä hän tuntee, tuntee muutkin. Mutta kun muut tuon tietää ja tuntee, niin tulee olo tämmöisesjä talossa vastaan, tukalaksi.

Ollila oli tämmöinen isäntä. Hänen mahtawuutensa ei rajoja tiennyt. Hän eli talossaan kun ruhtinas hoviissaan. Hänen silmäilyhsensä oli käsky, hänen käskynsä laki, jota ei uskaltanut kukaan sanoa vastaan. Luonnollista on, että talo tämmöisen isännän isännöidessä edistyy, mutta toinen on asia niiden kanssa, jotka tämmöisen talon piiriin kuuluvat, jemminkin kun on isäntä niin kuin Ollila, ei ainoasti ylpeä, mutta lifässi tyhsti ja lowa.

Ollilan ylpeys perustui hänen rikkauteensa. Hänen talonsa oli suuri, hänen wuotiset rahatulonsa suuret, hänen huoneensa hovi, hänen peltonsa parahimmat, hänen karjansa lihawimmat, sanalla: kaikki mitä hänellä oli osoitti rikkautta, ylöllisyhtä. Kun nyt Ollila aina tämän rikkautensa tähden oli pitäjän walittu ja wihdoin

oli tehty lautamieheksi, niin on aiwan hywin ymmärrettävä, että Ollila arwonsa tunnossa ylti. Mutta soimatesfamme häntä, täytyy meidän kumminkin antaa hänestä sen maineen, ettei hän ollut mikään tylypää; ei, päin vastoin monessa asiassa ymmärtäväinenkin. Hän oli leski. Meljästä lapsesta oli hänellä enää jälellä ainoaa tytär, 18 wuotinen Hanna.

Niin! Ollilalla oli ainoa lapsi, mutta hänellä lasta olewan ei kotonansa paljon tietty, sillä Hanna eleli aina omia aikojaan. Hän ei ollut talonpoikaisiin töihin totutettu. Hän ei saanut olla talonpoikaisissa seuroissa, sillä „hän on aiwottu parempiin“ oli Ollilalla tapa sanoa. Hanna istui siis päivät ommellen ja kutoen kaikemmoisia hienoja, koreita waatteita. Ainoastaan syömisen aikana ja jostus muulloin hän nähtiin, mutta ei silloinkaan muuta kun mennessänsä pirtin poikki kammariin, missä hän isänsä kanssa aterioitsi.

Hanna oli 18 wuotinen. Mikään erinomainen kauneus hän ei ollut, mutta ehkä hän tuota ei ollut, oli hänellä äiti wainansa kaunis, puhdas sydän ja puhdas sydän on kaswojen ihanuutta kauhimpia.

Hanna tiesi ja tunsi aiwan hywin isänsä luonteen, mutta hän tiesi samalla, ettei isänsä sydäntä mikään woisi muuttaa. Hanna tiesi isänsä rakastawan häntä, mutta rakastawan niin, kuin rikas rahaansa rakastaa. Hanna ymmärsi olewansa tawara, jota isänsä kaswatti sillä woittaaakseen. Asian näin ollen oli mahdollista, että Hannan ja lautamiehen välille olisi saattanutkaan mahtua muuta kun nimeksi sitä isällistä ja lapsellista rakkautta, josta kumminkin perheen onni aina riippuu. Monesti oli Hanna hyhnel filmisä ppytännyt saada ryhtyä niihin jäätynsä toimiin, joita toimittamaan hän oli luotu, mutta isä ei tawallisesti wastannut tuohon muuta kun: Ei, minä tahdon että sinä tästä säädyistä nouset.

Ollila itse ei sanottawasti mitään työtä tehnyt. Hän ei tuota tarwinnutkaan, sillä hän tiesi sanallansa olewan walta, hän tiesi työn kulkewan hänen poisja ollessaan pian yhtä hywin kun wieressä seisossaan. Namulla määräsi hän päiwän työt ja onnetoin se, jonka osuus illan tullessa oli waiillinainen, se tiesi että hän ylpeän talossa palweli. Mutta toiselta kannalta katsoen oli Ollila hywäkin palkollisiansa kohtaan, sillä ei missään näille maksettu suurempia palkkoja; ja siitä seurasi ettei missään ollut parempia palkollisia.

Waan en tarwinne pitemmältä kertoa miten Ollilassa elettiin, sen arwanne jo laikki, joka on nähnyt tahi kuullut monen nyhyi-

senki ajan rusthollarin elämästä. Wähä waralliset hlönkatsotaan ja ylimalkaan on kunnia sen, jonka sukkarossa ko'olta kowia hopeita löytyy.

Oli kaunis kesä päivä. Ollilan wäki oli niityllä; talossa ainoasti isäntä, tytär ja wanha Piisa, joka emännän askareet toimitti. Pirtin owi oli auki; aurinko heitti lämpimän walonsa miehen rinnalle, misjä hän pöydän päässä istui, lyijys kynällä piirtäen piirteitä, joiden oli määrä olla punstaweita, paperille. Tämä mies oli Ollilan isäntä. Hän oli kyläsään kokoillut rahoja pappilan kellari-rakennukseen, ja laski nyt lufua saaduista rahoista.

„Se pedon Pekka!“ ärjäsi hän ätkiä, „minä en siltä saa mitään hywällä, mutta en olisi Ollila ellen saisi pahalla.“

„Mutta hän on köyhä, isäni!“ sanoi Hanna, joka istui lauwilla wähän matkaa isästä, pallistaen silkki-huivia, „hänellä ei ole rahoja ja ne rahat, mitkä maisterilta saa, menewät kaikki kaupunki welkaansa.“

„Ole waiti, et sinä tätä hymmällä. Pekka on pahanjuoninen mies ja minä tahdon näyttää, ettei Ollilaa kiellolla kostotta häwäistä. Ollisi saattanut kohta antaa minulle tuon nuorukaisen trengiksi, ja minä olisin hänen häwäsään omasta sukkarostani maksanut nuo muutamat rosjat.“

„Mutta tiedättehän, että Pekka on syhtön; tuo poika ei tahdonut tulla tänne.“

„Ei tahdonut tulla! . . . Ole waiti! Minä tiedän, että hän jo oli tulossa, mutta Pekka houkutteli häntä jäämään; sen saa hän maksaa. Kun maisteri tulee tänne panen minä häntä myöden sanan Pekalle, ett'elkei Pekka kohta luowu trengistään, saa hän maksaa minullekin welkaansa.“

„Maisteri tulee!“ sanoi wanha Piisa joka nyt owessa näkyi. Lautamies nousi. „Mene kamariisi Hanna ja pue yllesi, että kohtaat ihmisten näkywiin tulla,“ sanoi hän ja jättäen Hannan meni hän kamariinsa samaa tekemään.

„Kuulitko mitä isäsi sanoi?“ lausui Piisa lautamiehen mentyä. „Panen parahat yllesi! hi hi hii! Jos ei aawistukseni pahoin walehtele, niin saamme vuoden kuluesä täällä häät, hi hii! Ollila saa kutsua kaikki maisterin ylhäiset sukulaiset sinuksi . . .“

„Olkaa hulluita puhumasta“, jupisi Hanna punapostifena kun kypsynyt puola, mutta totellen käskyä hän kiihusti katosi jättäen ompelunsa pöydälle.

„Kyllä rouwana olla kelpaa“, — mumiisi Piisa — „mutta sen minä sanon, ettei almanakassa ole sitä päivää, jona maisterin ja Hannan häitä wietetään.“

Maisteriksi kutsuttu oli noin 30 vuotinen, pitkän hoikka mies, hänen kaswonja oliwat waaleat, olematta niissä mitään sitä wakawuutta, josta olisi woinut aawistaa hänessä papinwirkaan aikowaa. Hänen tuffansa oli punainen, ja tuo sai koko hänen ulko- muotonsa jotensakin oudoksi, semminkin kun hiwukset oliwat pitkät. Hän tuli hiljaan käwellen Ollila kohden Hispanian putkikeppi lädesjä, aina wäliin filmäillen ympärillensä.

„Mina aamusta iltaan emännän työssä, wanha Piisa! Hywää huomenta! — Dnko lautamies kotona?“ puhui hän tarjoen ystävällisesti kättä eufolle, joka ruwettuaan perunoita kuorimaan, wyöllinaansa pyhki kätensä, ennenkuin rohkeni tarttua maisterin käteen.

„Lautamies on kotona; hän meni kamariinsa; kyllä hän kohta tulee.“

„Se hywä! No, miten täällä tänään jaksetaan? Raitti hywin, wai kuinka?“

„Raitti hywin, saatikka — —“

„Mitä?“

„Lautamies saisi palvelukseensa Paawilan Pekan trengin.“

„Minä tiedän, että Ollila hänen tahtoo, ja minä olen kuulut pojan omasta suusta, että hän tän wiikon kuluesna tulee tänne. Paawila luopuu hänestä. Lautamiehellä on oikeen — ei ole koko pitäjässä niin oiwallista työmiestä. Mutta älkää puhuko lautamiehelle mitään, huomenna tuon minä miehen muasfani.“

Nyt tuli lautamies tupaan. Maisteri terwehti häntä ystävällisesti, ja hymyily joka lautamiehen huulille nousi, näytti että he oliwat wanhat tutut, että maisterin tulo oli lautamiehen mieleen. Se istuiwat wähän aikaa pirtissä, mutta pian wei lautamies wieraansa wieras kamariin.

„Luitertele sinä ja sätenöitse niinkuin kissa kun sitä silitetään, sinä wielä nau'ut pahasti,“ jupisi Piisa.

Wieras-kamarissa istui lautamies ja maisteri. Terwetuliaiset oli juotu ja suuresta sokuripalaisesta wähäisen haukattu. Meren waha piipuisa paloi hywä tupakka ja hymyillen oli maisteri taputtanut lautamiestä olalle wannoen ei pitäjässä, ei kihlakunnassa, tuskin koko läänissä parempaa miestä löytywän.

Lautamies nauroi. „Niinko lunte? Miinhän olla pitääkin.“

„Oikeen lautamies, oikeen! . . . Mutta . . .?“

„Te tahdotte tietää wastaukseni eiliseen kysymykseenne?“

„Niin, minä en ole saanut unta filmiini koko wiimeis yönä; minä kysyin aina itseltäni: Mitähän lautamies wastaa?“

„Se on siis warmaa aikomuksenne sitoutua talonpoikaiseen sukun?“

„Talonpoikaiseen! Mitä paree on talonpoikainen kun herrasfuku? Uskoka minua, lautamies! Te olette tuhansia kertoja parempi kun moni herra. Talonpoika ei tottele minua kun Sumalaa ja esiwaltaa. Herrat! ne saavat kyskyselin kumartaa esmiehillsensä. Niille sanotaan: mene sinne! ja herralla ei ole omaa tahtoa, jos hän mieltii wirassaan pöyhä. Hänen pitää totella. Ymmärrättökö nyt, kuinka talonpoika on herraa parempi?”

„Niin niin! Moista minun kuulla teidän noin oikeen käsitävän talonpoikaista säätyä. Mutta ennenkuin vastaan kysymykseenne, tahtoisin minäkin tehdä muutamia kysymyksiä. Teidän isänne on kruunun woutti, rikas mies, te olette ainoa lapsi? Niin sanoitte eilen.”

„Niin.”

„Ja te tulitte tänne maalle saadaksenne lukea rauhassa?”

„Niin, niin.”

„Te olette isänne ainoa perillinen?”

„Kukapa toinen isäänsä perii kun lapsensa.”

„Ja te rupeette papiksi?”

„Tuo on tosin vähän isääni vastaan. Hän arwelee, että minusta tulisi kruunun tiellä suuri mies, mutta minun oma haluni on pappiwirkaan ja samaten kun te rakastatte talonpoikaista ammattianne, en minä saata olla antautumatta siihen säätyyn, jota minä rakastan.

„Se oikeen . . . papeilla on suuret tulot.”

Maisteri hymyili.

„Oikeen, oikeen!” sanoi lautamies iloisesti. Hän oli, niinkuin tuomari tapasi sanoa, „eksamineerannut wankiaan.” Hän oli mahtawa tuossa. Hän mietti vähän aikaa, lasi sormensa nenälle ja lähestyen maisteria kysyi hän:

„Paljoko isänne jälkeen saatte? — — antakaa anteeksi, mutta isän on welwollisuus kaikki tietää.”

„No, ja kun tuon saatte tietää?”

„Niin laitan minä häät, joiden wertoja ei ole tässä pitäjässä nähty.”

Maisteri näkyi ihastuwan. „Niin on kuin aina olen sanonut!” sanoi hän iloisesti. „Teidän ja muiden talonpoikain välillä on eroitus suurempi kun yön ja päivän välillä. Toinen olisi mieltynyt saadessaan wänykseen herran, te pidätte kaikki jamaassa arwossa, olfoon herra tahti talonpoika edesänne. Ja se oikeen, lautamies! Minä saatan ilolla näyttää teitä tutuille rohmesoreille Helsingissä ja sanoa: tämä on minun appiisäni. Mutta tuo fikseen. Te arwasitte jo eilen aikomukseni, kuka lienee puhu-

nutkin teille aikeistani. Minä pidän tyttärestänne; minä tahdon olla suora niinkuin tekin, kysyn siis kohta: Annattelo apulaiselle tyttärenne Hannan?"

Tämä maisterin kysymys oli lautamiehelle mieleen. Hän nauroi ja hieroi läsiänsä ikäänkuin olisi hän pakkasessa seisonut; semminkin sanoma rohvesforeista sai tulevaisuuden filmiinsä loistavaksi. „Minä olen suorapuheinen, sillä ei löydy sitä, jonka edessä minun tarwitsisi kumartaa”, sanoi hän, „te olette suoraan kysynyt ja minä vastaan: kun pappina tänne tulette, on Hanna niin totta teidän kun Ollilan kartano kaikkine mitä siinä löytyy minun kuoltuani. Mitä isämme teille antaa on yks'kaikki. Hanna on rikas, tahi paremmin sanoakseni, tulee niin rikkaaksi, ettei yksin Niemulan paroonin omaisuus voi Hannan omaisuudelle wertoja wetää. Tässä on käteni, laskekaa miehen tavalla kätenne siihen.”

Kamarissa kaikkui läiskähys kun maisteri lasti kätensä lautamiehen käteen. Se kuului pirttiin misjä Liisa vielä perunoita kuori ja Liisa jupisi kuullessaan sitä: „Nyt on se päätetty!”

„Ja nyt lautamis!” sanoi maisteri iloisesti, „antakaa minun saada kohta tawata morsiantani ja kuulla hänen suustansakin etten hänelle halpa ole.”

„Halpa sinne, halpa tänne! Mitä Hanna sanoo ei kuulu minnekkään. Liisa” — ja lautamies awasi pirtin owen — „Liisa mene sanomaan Hannalle, että joutuu tänne.”

„Niin niin!” jupisi mennessään ulos Liisa, „ylkä tahtoo puhutella morsiantaan, se on luonnollista! Mutta sen sanoo se joka woi, tästä awioliitosta ei tässä maailmassa tule tämän enempää.”

„Joulukki kai tulette pappina Turusta? Kirkkoherra on wanha, foetaan laittaa niin, että joudutte tänne apulaisiksi.”

„Sanokaa minua sinulksi lautamies kulta! Niin, joulukki, jos Jumala elinpäiwä suo.”

„Ja silloin näkee pitäjäs, miten minä osaan häitä walmistaa.”

„Teillä on erinomaiset pellot tänä vuonna. En totta totisesti ole nähnyt misjään wertoja niille wetäwiä. Te mahdatte olla hywin onnellinen?”

„No niin. Mutta misjä Liisa wiipyy? Se wanha eläin konnaa kun torakka reppuryhsän laukussa. Antakaa anteeksi, minä menen itse Hannaa hakemaan.”

Maisteri jäi yksin kamariin. Hänen huulilleen oli nyt nauru astunut, hän kulki edes ja takaisin lattialla. „Ollila parka!”

jupisi hän, „et sinä ole hullu, ei! wiifas olet sinä, mutta tällä ker-
ralla saat wiifahanuman kansja telemistä. Minä tiedän mikä si-
nun mieleesi on, ja ellei piru nyt petä, niin olen minä pelas-
tettu.“

Wähän ajan kuluttua tuli lautamies sisään kamariin. Hän
oli suutuksissa ja maisteri arwasi nyt aiwan hywin, ettei lauta-
miehen kansja ollut leikkiä laskea.

„Mitä ei löydy!“ sanoi lautamies. „Hanna ei ollut kam-
marissaan. Hän tiesi kumminkin ennakolta minun tahtoni olleen,
että hän nyt istuisi täällä kanssamme. Minä luulen, että hän
tätä nyhjä on pappilasja. —“

Illan tullessa istui maisteri wähäisesjä kamarissaan Paawi-
lan Pekan talosja. Hän käweli lattialla tupakoiden, mutta pöy-
dällä makasi kaksi kirjettä, joiden kirjoittamalla oli wiettänyt ajan
tultuansa Ollilasta.

Herra raatimies!

Minun täytyi lähteä Helsingistä welskaani teille suoritta-
matta, sillä minä en woinut lupauksiani täyttää. Te uhkasitte
oikeudella. Minä tiedän, että teidän uhkauksenne oli enemmän kuin
uhkaus, mutta minä luulen kumminkin, ettette minua viimeiseen
saakka ahdista, kun ilmoitan teille että tänään olen kihlannut
naisen, jolla on sata kertaa ne 300 rikkiä, joita minä olen teille
welasja. Souluna wietän minä häät ja Loppiaisena on teillä 300
rikkiä postissa. Sallikaa minulle vielä tämä aika pnyttää nöy-
rinnmästi

Frans Joseph Pager.

Kunnon welsjeni!

Taidatpa kummaksua kun näet missä minä nyt oleskelen.
Sinä tiedät, että minun lukukauden loppuessja täytyi päin pikaan
pian karfaamalla lähteä Helsingistä, jossa ei ainoastaan tuo per-
teleen Raatimies S—m ja kaikki kaupungin ravintolan isännät
olivat wiedä minut putkaan, mutta myöskin luutnantti G. ja tuo
senatin wahtimestari nytkiä minulta peliwelkani. Minulla osasi
olla 10 ruplan seteli rahaa silloin, ja sillä kuljin minä, lewollinen
ja huolimaton, kun suurin stoikalainen filosofi, kummes ne lop-
puivat. — Mitä olisit welsjeni minuna tehnyt? Tie oli pitkä,
mutta Matti taskussa. Kun oli rahani kulunut niin, ettei enää
jälellä ollut muuta kuin muuan kymmenen kopeikkaa, rupesin minä
miettimään. Päiwä oli puolessja. „Haluaako herra ruokaa?“ ky-
syi kestikiewarin emäntä. Watsani kutisi, mutta Matti huusi tas-

kusta. — „Ei!“ vastasin minä — „mutta jos tietäisitte, jonkun hyvän talon, saattaisitte näyttää sitä minulle. Minä olen maisteri Lager, minä tahtoisin lukea rauhassa tämän lehän.“ — Emäntä mietti. „Olisi Ollila hyvä, paras koko pitäjässä, mutta sen isäntä on jotensakin kova mies,“ sanoi hän. — „Paawilassa on ennen muinen nuoria herroja asunut ja ehkä ei Pekalla olisi mitään vastaan — siivo mies tuo Pekka, mutta köyhä.“ — „Ai, ai!“ ajattelin minä. Waan emäntä lisäsi: „Paawila on täällä aiwan lähellä, voisitte käydä katsomasja.“ — Minä olin jo päättänyt haakea jotakin toista paikkaa, mutta nähdesjäni Paawilan talon, joka on ihanampia koko maassamme ja hawaitesjäni kosken olewan lähellä, jossa mies elämälle hylkästyneenä voisi saada siunatun lopun, päätin minä täällä ottaa asunani, ja antaa, noin sattumalta rahanpuuttesen tullunna!! kirkkoherran, nimismiehen, tahi jonkun muun kristillisen ihmisen maksaa elatukseni. Paawila on nyt pian kaffi kuukautta ollut kotoni.

Kutsu nyt weli kultaiseni tykösi yhteiset ystäwämme ja lue seuraavaa.

Ei ole ihmisen hyvä olla yksin, sentähden, — sentähden olen minä tänä päivänä kihlannut morsiamen, tahi paremmin sanoakseni, raha arkun, jonka lufon takana 30,000 rikkiä nukkun odotuksen unta. Minä mainitsin jo Ollilan! Ollilan, näet, saan minä kaupantekijäisenä. Entö ole onnellinen! Di minun rakas Hannani! kuinka sinä olet kaunis, kuinka minä menisin kuolemaan edestäsi, waikk'en ole sinua nähnyt muuta kun kerran! Ja sinä anoppiisjäni! kuinka sinä olet nerokas, hymmärtäväinen ja kaimpuolin wiisas, waikka sinun aivoihisi ei mahdu enemmän wiisautta kun lampahan päähän! Tänään, welsjeni, tapahtui tuo suuri muutos. Ollilan isäntä, kihlakunnan lautamis on sydämellä ja suulla luvannut minulle tyttärensä, hän tietää, että minä olen rikas, sillä ei köyhällä ole kulta kelloa — (tuo kello, jonka tähden nimeni liene vielä tänään weli R—n wellojen kirjassa) — hän on kuulut miten isäni kiittää häntä kirjeessä, jonka minä hänen kuullen äsken luin ja siunaa meitä, luvaten saman werran rahaa minulle kun lautamies Hannan myötäjäisiksi antaa!! (Sinä tiedät, etten minä osaa arvatakaan kuka isäni oli ja etteivät äitini jälkeensä jäännökset riittäneet edes multa rahoihin) — Minä söin puolista hänen kanssansja ja Hannan käji laskettiin minun käteeni. Luulit kait minun äsken ilweellä sanoneeni, että minä Hanna rakastan? Ei welsjeni! Nyt kun minä toisen kerran näin hänen, tykytti sydämeni kummallisesti. Minä olin pappilasja kuullut häntä kiitetävän, mutta nyt kun minä näin hänen, kun hän puhui kanssani,

kun hän ujosti, waaleana filmäili filmääni, tunsin minä, petowie, että minä olin rakastunut ja mietin turhaan missä paikassa Psykologia sanoo, että Ollilan lautamiehellä, jonka sydän on kuoluwa ylpeys, saattaa olla tällöinen tytär. — — — — —

Riitos Sumalau, ettet sinä ole täällä. — — — — —

Suomenna muutan minä Ollilaan ja minua seuraa täältä Paawilasta nuori, kaunis trenki, Antti niminen, jonka minä sain houkutelluksi waijettamaan Paawilan Ollilaan. Zää hymvästi nyt. En uskalla ilmoittaa pitäjämästä jossa olen, ennenkun saan sinua kutsua häihini. — Ystävämäsi elämässä ja kuolemassa.

Fr. Jos. Lager.“

P.S. Anna myötäseuraawa kirje omistajalleen. — Syyspuoleen kesää tulen Helsinkiin, woin ehkä Zouluksi joutua papiksi! — Minä käyn täällä filosofian maisteristä, waikka niinkuin muistat waiwalla pääsin yliopistoon waiilinaisten tietojeni tähden.“

Maisteri kului vielä edes takasin lattialla. Hän oli kirjeitään lopettanut, hän oli iloinen. „Jos minä tässä onnistun, niin Sumal'auta! saatan sanoa olewani onnen lapsi, jota en suinkaan tähän saakka ole jattanut. Mutta lienee se niin, että onni ennen tahi myöhemmin ihmistä kohtaa. Ollilan tunnen minä ja pysyvä hänen ystäwyhdesjään ei ole waikea. — Ja nyt pian pappilaan saamaan lainaksi rahoja, jotta kunnolla pääsen täältä.“

IV.

Trenki ja talontytär.

Syysy oli tullut. Wakawa Tuoni ja syysyisen taudin kärsinyt pohja suuteliwat illan tullen toinen toistaan. Rakkauttaanko häpeewät he, wain miksi owat he kätkeyneet tuon wakkiaan hummun alle, jossa kylmä näännyttää heidän sydämensä? Wielä loistaa aurinko, se, joka ruusut kewäillä sijitti, joka purosien säestäessä puki morsian pukuun Pohjan! — Rah! wielä loistaa se, mutta sen lemмен säde ei woi sulattaa tuon kylmän peitteen, jonka takana kuolema waltaa.

Syysy on tullut, ensimmäinen lumi päittää maan, ja mikä ensikerran tapahtuu, outoa se on. Ollilan ulkotyöt owat loppuneet, riidet höyryy ja koolta wiljaa kokoontuu lauta miehen suureen

aittaaan. Piisa niinkuin ainakin emännöitsee ja wanhan eufon silmät ulottuvat edemmäs kun kenenkään muun. Hän näkee, hän kuulee — waan hän ei puhu mitään.

Mutta nyt on pyhä aamu. Kaikki palkolliset owat suurustensa syöneet, owat lähteneet, mikä kirkkoon, mikä naapuriin, mikä laskeunut wuoteellensa pyhittäen lewolla lepopäiwän.

Me emme näe maisteri täällä nyt, ei myöskään isäntää, sillä maisteri saarnaa tänään ja lautamies on seurannut häntä kirkolle. Mutta pirtisjä näemme tänään sen, joka siellä ei usein ole muulloin kun syömisen aikana ollut. Hanna istuu affunan edessä ja lukee. Hän on walea ja tuo waaleutensa laskee hänen kaswoilleen jotakin rakastettawaa, jotakin sulaista. Hänen silmistänsä loistaa suru, hänen puhtaalla otsalla lepää alakuloisuus, mutta koko hänen muodonsansa on jotakin niin lapsellista, niin nöyrää, että ihmiss-tuntija hänestä olisi woinut sanoa: „Hän on uhri, waan niinkuin uhri walittamatta antaa uhrata itsensä, niin on hänkin tekewä.“ Hän on pyhä waattehin puettu, hänen kaulallaan on kultaiset ketjut, hänen hartioillaan juuri silkinen huivi, mutta ehkä somaatt waatteet tosin kaunistawat naisen, oli Hannan kaswoisja, kun hän pyhästä kirjasta lohduitusta etsi, jotakin niin sulaista, niin ihanaa, että waatteiden koreus ei kauneuttaan enentänyt. Ja kuitenkin ei Hanna ollut mikään kauneus. Se oli waan sydämensä, joka oli kaunis ja kun sydämen kauneus naisen kaswoille lainaa puhtautesa walon, niin kauniikki muuttuu ruumakin.

On kummallista meidän katsella, miten luonto saa matkaan olennoita, ihmisiä, joiden sieluun se ikäänkuin itse on laskenut tulewaisunden siemenen. Minä tiedän niitä löytyvän, jotka sanowat, että ihminen syntyessään on puhdas, että kaswatus sielulle antaa muodon, mutta minä en luule näiden hawainneen, miten kaswatus usein kohta kirjoittaa opetuksiansa lapsen sydämeen waimatta mitään muuta waiututtaa, kun juuri päin wastoin sitä mitä se tahtoo. Hannan äiti oli kaunis, oli puhdas ja etenki tämän wii-memaintun omaisuutensa hän jätti tyttärelleen. Isän me jo vähän tunnemme ja me näemme, että hänen kaswatus-tapansa päämaali oli herättää hylphen Hannan sydämessä. Olpeys on pian syntynä rohdiin; se syntyy usein waiffa sitä sammuttaa koetetaan, saatikka sitten kun sen tulta wiritetään. Mutta kumminkin näemme me, ettei tää kaswatus mitään Hammassa waiututtanut. Me emme siis woi päättää muuta, kun että Hanna oli perinyt äitinsä sydämen ja samalla antaa luonnosta sen lauseen, että se istuttaa ihmisen sydämeen tulewaisuuden siemenen, josta yhdi aina

ihmisen kuolin päivään itää koettaa, vaikka kasvatus olisikin niin-
kuin useammasti — ainakin aikaa voittain tapahtuu — voinut tu-
kahuttaa siemenen edistymisen. Tosi on se myös, että Hanna, joka
miehellään luki Jumalan sanaa ja sen jälkeen koetti sovittaa elä-
mänsä ja lapsellisen kuuliaisuuden isäänsä kohtaan osoitti, tällä sa-
nalla lukisti ne opetukset, joita isä koetti häneen kylwää; mutta
kun Jumalan sana oli jotakin jotenkain wierasta Ollilasja, niin
emme voi lukea tuota kasvatuksen ansioksi, vaan arvata äidin ru-
koukset vaikuttaneen, että Hanna niitä välikappaleita käytti, joilla
täksi pitää sydämensä puhtaana isän opetuksia vastaan.

Hän istuu nyt lukien, mutta wastapäätä häntä näemme nuorukaisen, joka tarkasti kuuntelee, mitä Hanna lukee. Hän on, tämä nuorukainen, noin wiidenkolmatta vanha, hänen hiwujensa ovat kiheriäiset, hänen silmänsä suuret, mustat; hänen kasvoillaan lepää siwistykksen tuntomerkki; hänen koko olentonsa on niin talonpojasta erotettu, että me kummastuen kysyimme, onko tämä mies tosiaan palkollinen, trenki Ollilasja?"

Hän on palkollinen, ei muuta — hän on tuo Antti, jonka Ollilan lautamies kaiken mokomin tahtoi saada palvelukseensa. Antti on nyt trenki Ollilasja; lautamies on — tahi paremmin sanoakseni — maisteri Lager on osannut saada hänet waihettamaan palvelus paikkaa.

Antti on Ollilasja nyt ollut kaksi wiikkoa. Hän on tänään ensikerran kahdenkesken Hannan kansja. Palkolliset Paawilasja ja samate nyt palkolliset Ollilasja eivät ole hymärtäneet, eiwätkä hymärrä häntä. Hän on siis enimmäkseen ajat ollut itsekseen, tehnyt päivätyötä niinkuin orja, mutta illoin on hän, kuulematta muiden palkollisten lorupuheita, istunut milloin sywiin ajatuksiin waipunena, milloin lukien.

Eräänä päivänä kun Antti ennen muita oli sattunut tulemaan pirttiin oli hän, hawaitsematta että kamarin owi oli auki ja että Hanna istui kamarissa, waipunut wäsyneenä laulufalle ja kuuluttawasti puhunut mitä sydämesjään ajatteli: „kummallinen maailma! kun minä teen työtä, niin hywäilee kaikki minua, sillä minä teen hywää työtä, teen työtäni rehellisesti. Mutta jos joutuisin sairaaksi, jos en enää jaksasi mitään tehdä, kuka minusta silloin huolisi? Ei kukaan maailmassa enää, sillä sinä äitini! joka minua rakastit, et enää ole maailmassa.“ — Nuo sanat kuuli Hanna ja Antin lause äidistä herätti hänessä pian samallaiset ajatukset. Hanna oli alusta saakka mielifuosiolla kohdellut Anttia, nyt tuli Antti Hannalle kalliinmaksji.

Tänä pyhäaamuna kun Antti tuli pirttiin eikä siellä nähnyt

ketään, oli hän wetänytä takasin jälleen pafaritupaan, jossa hän asui. Mutta samassa tuli Hanna isänsä kamarista. Antti seisahtui ja sanoi „hywää huomenta!”

„Sinä et mene kirkkoon, Antti? Me olemme kahden kotonan, woisimme ehkä yhdessä lukea päivän saarnan”, puhui Hanna. Antti silmäili pitkään lautamiehen tytärtä, jota hän aiwan wähän tunsi ja jonka luuli ylpeäksi niinkuin lautamiehen, mutta kun hän näki Hannan totisena, wakaana, wastasi hän mielellään tuohon suostuwan sa. Ja nyt otti Antti kirjan, luki enimmän osan saarna, sitten pyysi Hanna kirjan ja luki saarnan loppuun.

Näin istuivat nuoret, ja kun saarna oli loppunut istuivat he vielä kauan, mutta ääneti. He miettivät luettua, wai mitä?

„Mitksi sinä olet niin alakuloinen, mitksi et menesty muitten joukossa?” kyysi wihdoin Hanna ja loi ystävälliset silmänsä Anttiin päin.

Taasen meni Antin sydämen läpi kumma tunne. Hän muisti ylpeää isää, hän näki tässä ihanan naisen. „Mitksi en minä olisi alakuloinen? Mitä on minulla maailmassa, josta woisin iloita?” wastasi hän.

„Sinulla ei ole sukulaisia, olen kuullut sanottawan; sinun äitisi on kuollut, mutta sinun isäsi?”

„Häntä en ole isänä nähnyt,” wastasi Antti hiljalla äänellä.

„Sinä rakastit äitiäsi?”

„Rakastin. Minä en ole rakastanut ketään niinkuin häntä.”

„Hän oli siis hywä ja hellä?”

„Hän oli hywä ja hellä! Niin hywä, niin hellä, ettei lie maailmassa löytywän hänen wertaistaan. Hän ohjasi awun tielle lapsensa askeleet ja kun hän viime kerran puristi tätä kättä, lupasi hän ijankaikeisuudestakin ohjata minua, puollustaa minua, auttaa minua. Hän on nyt kohta kymmenen vuotta maan suojassa maannut, mutta lupauksensa on hän pitänyt. Hän on suojellut minua waaroissa ja hänen äänensä soi minun rinnassani aina kuolemaani saakka.”

Hanna huolasi, hän oli liikutettu, hän muisti omaa äitiään. „Semmoinen äiti oli minullakin,” sanoi hän hiljaan.

Antti loi suuret, kirkkaat silmänsä Hannaan, Hanna silmänsä Anttiin. Silmähyksyt tapasivat toinen toistaan ja he tunsivat ett'eivät enää olleet toisilleen wieraat, että he olivat ystävät.

Muuta eivät saaneet enää kahden puhua, sillä wäki tuli nyt kirkosta ja Riisa rupeesi puolista laittamaan. Mutta muuta eivät tarwinneetkaan puhua. Kun puolifella tapasivat toisiaan, silmäili

Antti Hannaa, Hanna Anttia ja wieraan eivät nämä silmäilykset enää olleet.

Ja se kumma tapahtui tämän päivän jälkeen, ettei Antti enää ollut alakuloinen, että Hannan oli iloisempi. Syhtä tuohon muutokseen eivät itse tietäneet. — Niin! eivätpä itse havainneet mitään muutosta itsessään. Jos toisissaan sitä havaitsivat saadaan nähdä.

V.

Magisteri Lager ystävälleen.

Kunnon weljeni!

Luennot lienewät jo täydesjä wauhteessa. Minä olen kohta walmis lähtemään täältä, mutta tahdon tuota ennen kirjoittaa sinulle muutaman riwin. Laita weli kulta minulle joku huone, joku vähäinen kamari kaupungin halwenmassa osassa. Minun kullaroni ei anna myöden elää niinkuin ennen. Elä nauwa! minusta on tullut toinen mies, kokonaan toinen. Minä kadun entistä turhaa elämääni, ja samalla kiitän minä sitä, sillä muuten ei olisi se onni tullut osalleni, joka tullut on. Minä rakastan Hannaa, minä tiedän nyt mikä rakkaus on. Oi weljeni! näkisit tuon talonpoikaisen tyttären! Minä wannon kautta Jumalan, ettei toista semmoista löydy maailmassa. Hänen isänsä on, niinkuin viime kirjeessäni muistelen sanoneeni, ymmärtäväinen mies, mutta hylpeyden sitehissä niin lujasti kiini, että hän usein mieli-puoliselta näyttää. Minä olen hänelle puhunut ylhäisistä julkaisistani, woimallisista ystäwistäni, ja hän, ukko parka, on tuosta yhä enemmän yltynyt. — Miksi en saata hänelle puhua totuutta? Oi silloin olisi onneni hulassa, Hanna olisi toisen! — Ripeästi minuun pistää walheella woittaa tämmöisen naisen, mutta kun parannusta olen wannonut tehdä, elää kokonaan hänen tähtensä, onko rikokseni niin juuri? Asia minua vielä epäillyttää. Rakastaako Hanna minua? Hän ei puhu minulle mitään. Minä olen kahdesti hänelle ilmoittanut rakkauttani, hän waan wastasi: „Jos isäni niin tahtoo, niin täytynee minun teitä rakastaa.“ Minä en hymmärä mitä hän tuolla tarkoittaa. Eilen saarnasin minä, minä pyysin Hannan tulemaan kirkkoon; Hanna lupasi, mutta ei tullutkaan. Minä olin asettanut saarnani niin, että sen olisi pitänyt waikuttaa Hannassa. Minä olin pahalla tuulella kun hän

ei tullut, mutta minä voitin kumminkin saarnallani paljon. Pa-
latesjamme kirkosta janoi Ollila: „Te aiotte lähteä Helsinkiin, ai-
votte Jouluksi palata tänne pappina. Mitä sanoisitte jos kuulu-
tettaisiin te ja Hanna tulevana pyhänä ensi kerta?“ Ymmär-
tänet, että tuo kysymys kummasuttu minua, sillä milloin on isä
tämmoiselle kun minä olen kaupannut jemmaista naisista kun Hanna
on! Mutta ymmärtänet samalla, että minä ihastuen tuohon suos-
tuin. Minä olen kauan miettinyt, mikä lienee ollut syynä tuohon;
luulen nyt ymmärtäväni, että ylpeydessä tämänkin juuri löytyy.
Joku on kuiskuttanut Ollilan korvaan, että prowasti tahtoo minua
wähyyseen ja muuta ei Ollila tairwinnut. Kuka tuon tarun on
matkaan saattanut en minä tiedä, en huolikaan tietää, mutta sen
tiedän, että hyvän työn hän on tuolla walheellaan tehnyt. Tule-
wana pyhänä kuulutetaan siis ensi kerta ja tulewana maanantaina
lähden minä täältä. No, mutta tahtonet tietää mitä Hanna ja-
noi? Hän oli kun kirkosta eilen tulimme iloinen, hän kysyi mi-
nulta miten saarnani onnistui ja yhtä ja toista muuta. Antti,
tuo palkollinen jonka minä haukuttelin Paawilasta tänne, istui
huonehessa, ja hänen läsnäolonsa esti minua puhumasta Hannalle
mitä lautamien kanssa olimme miettineet. Wihdoin meni Antti
ja nyt puhuin minä Hannalle kuulutuksesta. Hanna waaleni.
„Te ette siis rakasta minua?“ janoin minä ja Hanna wastasi
niinkuin aina ennenkin: „Jos isäni tahtoo.“ — „No!“ lausuin
minä, „isäsi tahtoo! Jos sina tahdot niin laske kätesi kätcheni.“
Hanna mietti ison aikaa. Hän meni ensin punaisiksi niinkuin
ruusu, mutta äkkiä waleni hän lumiwaaleaksi ja — hänen kätensä
oli minun kädessäni. — Sano, ymmärrätkö sinä tällaista käytöstä?
Jos olisin sama mies kuin ennen tekisin kaikki, ymmärtääkseni mitä
Hannassa liikkuu, mutta nyt en minä huoli ajatella mitään siihen
kuuluvaa, sillä minä tiedän warmaan, että onni minua seuraa.
Sinä muistat nuoren parooni Edlerin, jonka me kerran Helsin-
gissä miesten lailla kiskoimme. Näe nyt, weljeni kuinka suuri
onneni on. Tuo Edler asuu täällä, tässä pitäjässä on hänen isänsä
kartano. Hän olisi saattanut ilmoittaa kuka minä olen, mutta hän
on sitten kewäimen saivastanut, eikä ole tukaan saanut käydä Kie-
mulassa Edlerin luona aina siitä ajasta, yhtä wäähän kun on ke-
tään Kiemulasta käynyt kylässä. Nuori Edler on kuoleman oma.
Se on surullista, mutta koska en hänen onnettomuuteensa ole
syypää, pidän minä hänen tautinsa onnenani.

Tee hyvä ystäväni minulle mieliin ja wuokraa kamari,
niin kaupana kaupungin syrjässä, etteiwät karkuni saa tietää

että kaupungissa olen, ennen kuin woin welkani maksaa. Ys-
täwäsi Fr. Jos. Lager.

VI.

Mitä Liisa muori arweli ja teki.

Eräänä aamuna aaniwarahin seijoi Liisa, saatuaansa wallean pesänsä wiriämään, Ulilan pirttisjä lattian leskellä. Lunta oli viime yönä satanut aikalailta ja edellisinä oli maa kylmännyt, niin että nyt oli täysi talwi. Liisa paria wäriä wilusta. Hän ei ollut, ämmä rukka! nyt ensinkään hywällä tuulella, hän mökötti itselleen ja hieroi wäliin kämmeniään. — „Siitä ei nyt ainakaan tule mitään,“ jupisi hän, „ei siitä tule mitään, sen sanoo Liisa! Hannan antaa tuommoiselle! En minä ymmärrä mikä lautamiehen on mennyt! Hyi, kuinka säikähdin kun äsken unessa minäkin tanssasin Hannan ja maisterin häissä! — Se mies, tuo maisteri, ei ole rehellinen, se on niin warmaa, kun että minä olen Liisa! No olkohon miten on, syhtä miksi en häntä woi kärsiä, en minä tiedä, mutta sen tidän minä, etten minä saata kärsiä häntä. Minun mielestäni on Hanna nyt pian samassa tilassa kun muinen Eliina. Silloinkin puhuin minä totta, mutta eiwät minua usko- neet. Wai enkö minä herroja tunne! Wähänkö owat minuakin pettäneet! — Miten onkin, maisteri ei saa Hannaa. No! se on nyt sanottu.“ — Ja ikäänkuin olisi tämä ollut Liisan aamurukous meni hän nyt päivänsä ensimmäisiin askareihin.

Ulilassa oli tullut tawaksi Liisan katsannosta päättää aamulla mimmainen päivä tulee olemaan. Liisan seisoesja lattialla oliwat piat heränneet ja kummastellen nähneet hänen jupisewan. He päättiwät nyt päivän kulussa warmaan jotakin kummaa tapahtuwaksi.

Wähitellen oli kaikki Ulilan wäki yläällä. Pakarista — joka Ulilassa niinkuin ylimalkaan koko Satakunnassa, on eri huone pirtin-porstuan toisella puolen — tuliwat trengit ja nyt oliwat kaikki kotoontuneet pirttiin. Miehet, joiden ei ollut herwoisten korjuulla tekemistä, wetähjivät takan ympärillä odottain einettään ja piat, joiden ei tullut mitään lehmiin, jupisiwat yhtä ja toista keskenään, kun lautamies kamaristaan astui ulos.

Antti, joka tänään viimeksi oli pakarista tullut, ehkä tapansa aina oli olla ensimmäinen, istui pöydän wieresjä. Hän tirkisteli kummallisesti eteensä, ikäänkuin olisi hän sywästi miettinyt jotakin. Hänen silmissään ei ollut kirkkautta nyt, ne päinwastoin

olivat himeät. Eikä se kummakaan; Antti ei viime yönä saanut vähäistäkään unta niihin. Trengit eivät hänestä huolineet, sillä hän oli aina hiljainen. Hän sai siis rauhasa mieltä —

„Eineille miehet!“ huusi lautamies, „ja sitten ajamaan hie-
taa kirkolle kaikilla hewoijilla. Antti jää kotia, hän on käsiöstänsä
suffelin, hän saa tänään laittaa uudet kapilaat kirkkorekeeni.“

Lautamies meni kamariinsa. Hän tiesi että käskynsä aina toteltiin. Miehet rupešivat lähestymään pöytää. Antti taas sen sirtyi pois sieltä takkaa kielelle. Hänen silmänsä loistivat nyt taas sen, hän nauvoikin kun Sakari rupeši paikkaamaan retuisia lapa-
staan. Ei olisi kukaan voinut sanoa, että hänen yönä oli unetta kulunut.

„Kyllä kai lautamies antaa maisterille tuon kirkkoreen, jonka sinä saat laittaa,“ kuiskasi Matti Antin korvaan. „Jos minä olisin saanut osalleni sen työn, tiedän piru wie, mitä tekisin. Minä laittaisin kapilaat niin tehnot, että punatukka penikulman päästyä jäisi maantielle.“

Antti ei vastannut tuohon mitään, hänen silmänsä himentyi-
vät vähän kuullessaan maisterin nimen, mutta himeys katosi kohta.

„Jumalalle kiitos että punatukka lähtee!“ jupisiwat piit,
„niin pääsemme häntä pasjaamasta.“ — Tuosta näemme miten paljon Ollilan palkolliset pitiwät maisterista.

Wähän ajan kuluttua ei ollut enää pirtissä muita kun Liisa, joka oli ruvennut lankaa punomaan; Antti, joka hivoi kirvestä ja pari piikaa, jotka lehräsiwät. Nämä eivät puhuneet mitään. Oli pian nähtävä että Ollilan pirtissä oli yleinen alakuloisuus mallalla.

Päiwä rupeši jo koittamaan. — „Sanokaat jotakin Liisa!“ sanoi wihdoin eräs piioista. — Minun lankani joutuu tämmöisellä hiiren hiljaisuudella uneen — kas nyt! se peto taas katkesi. Anttia ei tarwitse waatiakaan puhumaan, mutta teidän kielenne Liisa, ei lienee yön kullessa kuirunut.“

„Ole waiti, tyttö!“ wastasi Liisa wihaisesti, „jos on kieleni yön kullessa kuirunut, niin ei syhttä se ole siitä tehnyt. Rehrää sinä, hiljaisuudessa saadaan suuria matkaan.“

Liisan tuota sanoessa, tuli maisteri pirttiin, mutta meni sa-
naa sanomatta lautamiehen kamariin.

Liisa filmäili häntä wihaisesti: „Ei tuo ole niin suuri herra, ettei joutaisi hywää huomenta sanoa,“ jupisi hän.

Antti nähdesjään maisterin wipäsi ja waaleni. Kulin pirtissä teki työtään. Toinen piika wirkasi: „Oletteko kailin lumotut kost'ette mitään puhu?“

„Ole waiti! Meidän waiti ollesjamme kyllä niitä löytyy, jotka puhuu,“ vastasi Liisa. — Ja taas sen surisi ruffi, kirves weisti, suu lepäsi.

Ollilan kartano oli niinkuin jo sanoimme mitä suurempia. Huoneet olivat suuret ja itse asunrakennus talonpoisja oudon komea. Pirtin takana oli kolme suurta kamaria, toisessa ajui lautamies toisessa nyt maisteri. Kolmas, joka oli wierasten sali, ja jonka kalut olivat kaupungista ostetut, oli pirtin leweyhen. Se oli kammarien päässä. Porstuan, takana vasta päätä ulkoowea oli pirtin ja pakarin välillä kaffi kamaria; ne olivat Hannan. Ehkä suvaitset lukiani, että wien sinut nyt sinne, waikka tosin siellä wallitsee vielä sywempi hiljaisuus kun pirtissä.

Hannan molemmat kamarit olivat riinan. Pirtin puolimaisessa istuu hän. Dimpelu on pudonnut lattialle; kirja, jota hän on luenut on mennyt kiini. Hanna ei tuota huomaa, Hanna itkee.

Hanna ei tosin puhu mitään, mutta mitä hän ajattelee sen tiedämme me, sillä hän kohta thössä näyttää sen. Hän ajattelee mitä isänsä, mitä maisteri on hänelle puhunut ja nuo puheet owat saaneet hänen silmiinsä khyneleet. Hän tietää että hänen wapautensa aika loppuansa lähestyy. Wapautensa aika? Onko hänellä semmoista ollut? Hän tietää että hän kohta sidotaan mieheen, mutta hän on sydämensä tutkinut ja hän tuntee ettei hän tuota miestä voi rakastaa. Hän ksyhyh syhtä siihen, waan yhtä wähen kun Liisa, tietää hän sitä. Hän on kumminkin päättänyt totella isänsä läskyä, hän on niitä aina totellut. Mutta ehkä hän tuota päättänyt on, ei hän lepoa löydä niinkuin ennen. Hän on turwannut rukoukseen, mutta rukouksesta ei hän ole woimaa saanut, ja kumminkin on hän sitä aina ennen saanut! Hän tahtoo jotta, itse ei hän tiedä mitä — ja kaikkein näitten tähden itkee hän nyt. Mutta khynel, joka wieri, ei wyörytä painon pois sydämetään.

Näin on Hanna kauan istunut saamatta sydäntänsä selwille. Jos olisit ksyhynt häneltä miksi hän itkee, ei olisi hän osannut siihen mitään wastata. Hanna on nyt onneton ja tuo onnettomuutensa on sitä suurempi kun hän ei syhtä siihen tiedä.

Yht'äkkiä latoo khyneleet hänen silmistänsä: „Minä tahdon puhua jonkun kansja“ ajattelee hän. — Liisan? Ei. . . Menisinkö pappilaan? En. . . Jos minä puhuisin, puhuisin Antille?“ — Tuosja lensi ruusun wäri hänen postikillensa.

Hanna säpsähti, owi aukeni, Liisa tuli sisään. „Lautamies tahtoo sinua tawata paikalla,“ sanoi tullut. „Sinun onnessi päiwä

on tullut." Tuossa lauseessa oli ilwettä, joka esti Hannan puhumassa vanhalle rakkaalle hoitajalleen mitä mielti.

„Kuule, kulkunen soi jo. — Ei, hewoset ovat kaikki pois. No, käyden sitte. Lautamies ja maisteri ovat valmiit menemään pappilaan kuulutuskirjaa noutamaan. Ne tahtowat sinua puhutella ennenkuin menewät.“

Nyt olisi Hannan sydän purkautunut. Liisa olisi saanut tietää mitä Hanna tunsi, mutta Liisa lisäsi taas ilweellä: „mahdat sinä nyt olla onnellinen! —“

„Sanofaa isälleni, että minä tulen,“ wastasi wakaawasti Hanna. Liisa filmaili pitkään, wihaisesti häntä, meni kohta, itseeseen jupisten: „mene ansaan hullu, jonka sydän ylpeys on pettänyt.“

Palkollisilla ei ollut niin aiwan wäärin kun he Liisan jupistuksesta aamulla aawistiwat kummaa. Lautamies oli tullut pirttiin, oli sanonut: „Liisa! menä läskemään Hanna tänne, me olemme menossa kuulutuskirjaa pappilasta —“

Hanna kun pirtin läpi kulki ei filmaillyt Anttia, mutta Antin lädestä putosi kirwes. Koko ajan kun Hanna oli isänsä kamarissa, ei koskenut kirwes puuhun. Kun Hanna, jota nyt lautamies ja maisteri pyhä waattehissa seurasi, tuli pirttiin takasin, istui Antti ruhmolla. Hannan loi nyt filmänsä häneen. Hanna postet oliwat waaleat, filmäripissä wälkkyi kyhnel, mutta wajemman käden nimittömällä formella oli kaunis kulta formus.

„Hanna on maisterin morsian,“ sanoi lautamies ja nuo sanat oliwat ainoat mitä hän sanoi. Ylpeästi filmaili hän ympärilleen ja meni.

Antti nousi samassa. Jos olisi lautamies häneen luonut filmiään, olisi hän selwästi nähnyt, että Antilla oli jotakin sanomista. Mutta hän ei luonut filmiänsä Anttiin, eikä nähnyt mitään tästä Antin yrityksestä.

„Tosin on lautamies kummallinen mies,“ puhuiwat piikat keskenänsä kun oli Hannan wetäynyt kammariinsa takasin. He olisimat puhuneet ehkä enemmän, ellei Liisa olisi wihaisesti filmaillyt heitä.

Päiwä kului kulumistaan. Drengit oliwat käyneet hewosiansa syöttämässä, oliwat kulleet piioilta tuon suuren uutisen, että lautamies oli kuulutuksen nournissa, oliwat lähteneet taas hiedan ajoon ja towerilleen jutellut mitä tiesiwät. Hannaa ei nähnyt; miten hän kamarissaan eli, sitä ei tiennyt muu kun Liisa. Liisa oli siellä käynyt, oli nähnyt Hannan itkewän ja tuota nähdessään ei Liisa enää ilwe-sanoja laskenut. — Antti oli weistänyt,

weistänyt kaikki puupölkkynsä lastuiksi, jotta Piisa ja piiat nauraen olivat kysyneet, eikö jo kapilaan alkua rupee nähtymään? — Antti ei kuullut heidän kysymyksensä.

Oli jo hämärä kun lautamies tuli kotia. Hän oli maisterin kansja ollut pappilasja puolijella, ehkä pappila oli aiwan li-fellä. Lautamies oli nyt onnellinen, rowastikin ei nähnyt mitään kummaa siinä, että maisteri otti Ellilan Hannan waimokseen, mutta päin vastoin oli kummastunut, että Ellila maisterille antoi Hannansa. Tämä lause hywäili lautamiehen ylpeyttä, ehkä rowasti sillä tarkoitti aiwan toista. Rowasti oli näet ruwennut arwelemaan pahaa tuosta maisterista, jolle hän, koska maisterilla oli selwä papinkirja ja täysi itä, ei tainnut kieltää kuulutusta.

Lautamies oli tuskin saanut sudennahla=turkit yltään, ennenkuin hän käski Piisan keittää toti-wettä. „Pitäisipä kuulutus=ottamisen päivää juhlassi wietää.“ Mutta pitkäksi meni lautamiehen naama kun Piisa, tottelematta käskyä, kiwahasti heitti rufin tyköän ja pyysi saada sanoa pari sanaa kahden kesken lautamiehelle. Piiat hämmästyiwät, tuo oli jotakin niin outoa, että he tuskin ennättiwät kuiskuttaa toiselleen: „Ei Piisan jupisu aamulla hywää merkinnyt.“

„Häh!“ huusi lautamies, „sinä tahdot sanoa minulle pari sanaa kahden kesken! Ymmärrätkös, että minä, lautamies Ellila, wielä olen taloni isäntä. Kuule ämmä! wesi pataan ja sen kiehussa puhu suusi puhtaaksi.“

„No, Jumalan nimeen sitten; mutta wdestä ei tule mitään minun auttamallani sittenkään. Kuules lautamies Ellila! kuinka kauan on Piisa Saakontytär on ollut palveluksesfasi? Tut-len pian kolmehuomenta vuotta. Piisa tuntee sinun paremmin kun tunnet itseji. Kuule lautamies, sinä waadit minun puhumaan kaikkein kuullen. No, ei ollut minulla muuta sanomista, kun ettei Hannan ja tuon maisterisi naimisesta tule mitään. Anna minä puhun! Mitä teit sinä sisaresi Eliinan kansja? Ujoit hänen pois tyköäsi, warastit hänen perintönsä, kiroisit hänen ja hänen lapsensa. Mitä teit sinä äitipuolesti kansja? Pidot häntä kowuudella kuin palkollista ja nyt aiwot sinä antaa ros wolle ainoan tyttäresi. — Kohta on, lautamies parka! mittasi täysi ja ylpeytesi saa palkkansa.“

„Mitä! mi — mitä!“ huusi lautamies ja hypähti wihasta kohoksi.“

„Niin lautamies! minä teen welwollisuuteni. Minä olin Eliinan ystämä ja minä en salli sinun antaa maasi tuolle, ennenkuin saan tietää missä Eliinan poika on.“

„Mikää tuota hullua kuulko, maisteri!“ janoi wakarasti lautamies, ehkä wiha kiehui hänessä. „Minulla oli sifari, Eliina niminen. Hän jodan aikana rupefi hyppäämään sotamiesten kanssa. Minä en sitä sallinut ja — —“

„Ja ajoit hänet hiiteen, waikka hywin tiesit, että ne olivat wihityt ja Eliina, kun miehensä hänet hylkäsi, jos milloin olisi tarwinnut hoitoa. Mutta silloin et sinä niin ylpeä ollut kun nyt, muuten olisi sinun kelwannut tietää sifaresi olewan paroonin portto. Sinä halusit yksin saada koko maan ja sinä sait sen. Sinä muutit tänne. Ostit Ollilan, tullaksesi kunniaan maafunnassa josja — —“

„Jumal'anta, ämmä! ellet pidä suusi, niin minä woin sen tuffia. Korjaa, rietas ihminen, joka wäärin olet hywäntahtoisuuseni kähntänyt, kapineesi ja mene hiiteen. Min'en salli tuollaista, joka häwyllä kostaa hywät työni, nähdesfään ettei konstinja auta häntä Ollilan emännäfsi.

„Minä tahtonut Ollilan emännäfsi! Jumala nähtöön, etten rupeisi teille waimoksi, waikka nälkä kuolema olisi edesfäni. Olet ajanut pois minunkin! No, Liisaa ei kahdesti käsketä. Minä menen, mutta muista lautamies, ettet ole Liisaa vielä wiime keran nähnyt.“

„Mene ja kun löhdät todistajia, niin tule takasin, eläin! — Ja nyt piiat! totiwettä tulelle.“

Piijat silmäilivät toinen toistaan, mutta niin pelätty oli lautamies, etteiwät uskaltaneet ruweta sotimaan häntä vastaan. Suuttuneena meni lautamies maisterin kanssa kamarinnsa.

„Siitä awioliitosta ei jumal'anta tule mitään,“ huusi Liisa heidän jälkeensä.

„Sen saamme nähdä!“ janoi lautamies.

VII.

Salontytär ja palkollinen.

Kun trengit illalla tulivat kotiin oli kaikki ylöns alas ja sillassa. Piijat kuiskuttivat toisilleen, lehrun-rukit eiwät liikkuneet. Liisan arkku oli wedetty takan eteen ja ämmä korjaili sinne kaikki kapineensa. Lautamies ja maisteri istuiwät lautamiehen kamarissa ja Hannan kamarin owi oli sifältä salpalle kiini.

Uinoa tässä, joka Liisan kanteesta ei pitänyt mitään, oli Antti. Kiidan kanteessä hän tosin oli antanut kirwehen lewätä,

mutta sen siaan oli hän puukfoon tarttunut. Raksi kapilasta oli hän saanut valmiiksi. Kun Riisa mainitsi Eliinan nimen oli hän kummasti säpsähtänyt, mutta kohta jälleen tarttunut työhönsä.

Wähän aikaa ennen kun trengit tulivat kotia, oli Antti heittänyt työnsä ja ruvennut miettimään. Kun sitten trengit tulivat ja piiat niille rupefi juttelemaan mitä kumminia oli tapahtunut, wetäysi Antti kenenkään huomaamatta ulos pirtistä.

Mutta aivan samalla aikaa kun Antti lähti pirtistä awasi Hanna owensa ja Antin tullessa porstuaan tapasivat Hanna ja Antti toinen toisensa. Oliko tuo yksin sattumus — ?

Antti ei puhunut mitään, hän wetäysi pakariin päin, mutta ennenuin hän ennätti pakarin owen awata, kuuli hän Hannan hiljaan sanowan: „Antti, minä hain teitä!“

„Minua!“ lausui Antti seisahduen.

„Teitä! minulla olisi teille jotakin sanomista.“

Antti seurasi Hannaa Hannan kamariin ja kun nainen kynttilän sytytti, näki Antti että Hannan posket olivat ruusupunaiset, mutta Hannan silmissä kiilsiwät kyhneleet.

He istuivat kahden puolen pöhtää.

Kyhnele, joka Hannan silmässä oli wälkkyhnyt, putoisi ja tuskin kuuli Antti Hannan lauseen: „minä olen onnetoin!“

Kun on sulku awattu pääsee wesi juoksemaan, kun on sana sanottu seuraa kohta toinen. Antti, joka lattiaa oli tirkistellyt, loi filmänsä Hannaan ja hiljaan wastasi hän: „minä näen sen, waan syhtä minä en tiedä.“

„Antti!“ sanoi Hannaa ja suloisilla filmillään filmaili hän nuorukaista, „te puhuitte minulle niin lempeästi äidistänne, teidän ja muiden trenkein välillä on aivan suuri eroitus, minä luotan teihin, te ette woi minua pettää?“

„Minä teitä pettää!“ huusi Antti kowemmasti. „Sumala tietää, että minä ennen kuolisin.“

„Älkää puhuko niin kowaa.“ — Hanna loi filmänsä alas — Minun isäni tahtoo pakoittaa minua menemään naimisiin,“ sanoi hän hiljaan.

„Minä tiedän sen, hän on jo saanut kuulutuskirjan. Mutta onko tuo naiminen waston teidän mieltänne?“

Hanna puhkesi itkemään. „Wastoin minun mieltäni! Sanolaa te, joka niin hellästi äitiänne rakastitte, woiko mikään olla wostoin lapsen mieltä, jota wanhemmat tahtoo? Eikö meidän pidä kaitisja totteleman niitä?“

„En minä tiedä; tuohon kyhmyhseen osaiji ehkä rowasti paremmin wastata. Mutta sen tiedän minä, etteiwät hellät wan-

hemmat koskaan pakoita lapsiansa siihen, mikä sotii lasten mieltä vastaan, ellei se olisi johonkuun hyvään. Minun äitini ei olisi minua pakoittanut naimiseen, sen minä tiedän."

"Näette tämän formuksen, se on kihla formus!" huolasi Hanna.

"Te olette vapaaehtoisesti sitouneet maisteriin," sanoi Antti ja hänen huulensa vapisi, "miten taidatte lupauksenne rikkoa?"

"Di herra Jumala!" huusi Hanna, "minun täytyy, täytyy siis ottaa maisterin!" Hanna kätki käsilään kasvosensa, hän itki katkerasti.

Muuan minuutti kului äänettä. Mitä Antin sydämessä liikkui, emme tahdo vielä sanoa. Mutta hänen filmänsä Hannan surussa kirkastuivat ja kun hän nousi ja hiljaan laski kätensä Hannan päälle, ei hän enää ollut sama mies kun äsken.

"Hanna, te luotatte minuun, nyt on minulla selvä mitä minun pitää tehdä. Luottakaa siis minuun, yksin minuun!"

Hanna heitti alas kätensä. Antin sanat oliivat sytyttäneet toivon Hannan sydämessä. Mutta Hanna ei ennättänyt vastata mitään. Antti oli wetähtänyt omen tykö ja Hanna oli samassa yksin.

Antin mentyä antoi tuo hirmuinen tuska, jonka kahleissa Hanna koko päivän oli taistellut, perään. Kynnele kiviui hänen filmäsään ja kun hän laski kätensä ristiin ja nyt taisi koko sydämeleen rukouksesja lähestyä Jumalaa, tunsi hän rauhan ja toivon heräävän rinnassansa.

VIII.

Elina.

Hannan kamarista meni Antti pakariin. Täällä ei ollut ketään. Hän sytitti takkaan walkean ja sen saatua palamaan, hän hiljaisilla askelilla ajatuksiin waipuneena lähestyi vuodetta.

"Nyt, äitini, on hetki tullut!" puhui hän hiljaan ja heittäysi polwilleen wetäen vuoteen alta vähäisen arkun, jonka kaulansa ympärillä nauhasja rippuwalla awaimella aukasi.

"Nyt on hetki tullut, nyt tarwitsen minä sinun neuwosi, sinun apusi. Sinä näet, että minä olen uskollisesti pitänyt mitä sinulle lupasin. Wasta waaran tullesja tähän turwaa! — sanoit sinä kun kuolinwuoteellasi annoit minulle tämän vähäisen rasiian — Ja kun on sinulle sen sisällhs selvä, älä wihaa äitiäsi, älä wäärin

käytä tietojasi — lisäsit sinä — Di äitini! tuon lupasin minä sinulle, minä tahdon tuonkin lupaukseni pitää.”

Antti otti arkusta vähäisen rastian. Sillä lähestyi hän talkaa. Hän tarkasteli kaikin puolin rastia. Se oli rihmalla ympäröity. Wapisevilla käsillä katkasi hän nuoran ja kun hän kantta awasi, lensi awistus „tämä hetki muuttaa toiselle radalle elämäni aluksen“ hänen sielunsa läpi.

Kanxi oli poija, rasia auki. Paksu kulta=formus oli ensimmäinen kalu, jonka Antti näki. Hän katseli sitä kummastellen. Siihen oli sijäpuolelle piirretty „A. E.“

Sormuksen alla makasi paperi käärä ja sen alla pohjalla kassi formusta, korwarenkaita, kultainen sydän ja laumiin nuorukaisen kuva. Sitä katseli Antti kauan ja hän hämmästyti, hänen sydämesjään liikkui outo tunto, kun hän luki, mitä kuvan alle oli kirjoitettu: „Tämä mies, poikani! oli sinun isäsi.“

Wielä kerran katseli hän näitä kulta kaluja, jotka hymärsi olleen hywin kalliit äidillensä. Sitten lasi hän ne rastiaan takaisin ja lätkki ne arkkunsa pohjalle. Paperi kääräyn awasi hän nyt ja luki takan edessä.

„Nyt hymärän minä äitini, miksi sinä kaikin mokomin opeetit minua kirjoitusta lukemaan ja kirjoittamaan. Se oli sen tähden että taitaisin lukea mitä et suusanallisesti tahtonut minulle ilmoittaa,“ ajatteli hän.

Kääräysjä oli monta paperia, kirjeitä ja muita. Ensimmäinen minä sattui saamaan käsiinsä oli vähäinen tilkka; tällainen:

„Vuonna 18— 16 päivä. Maaliskunta wiikki allekirjoittanut, Korkolan kirkossa edelläkähneen kuulutuksen kuulutettua, awio-parikunnaksi kornetin parooni Andreas Edlerin ja rusthollarin tyttären Eliina Saakon tyttären; joka wiikkiminen tapahtui Lohtojan kirkon kylässä.

Karl Gabr. Ström.

Prowastin apulainen.

Todistaa:

Lorentz Edler. Johan Marjamäki. Matts Saakola.”

Antti luettuuan tämän, tunsi hiipijareet nousewan otsallensa. Eliina Saakontytär oli äidinsä nimi, sen tiesi hän ja hän muisti nyt Liisan kutsuneen samalla nimellä lautamiehen sijarta. „Herra Zumala! olisiko se mahdollista, että lautamies Ollila olisi minun setäni!“ jupisi hän.

Kiiruhusti tarttui Antti toiseen paperiin. Hän luki:

„Minun rakas Liinani! Minun sydämeni särkyy kun minä sinulle ilmoitan, mitä on welwollisuuteni ilmoittaa. Zumalan

edesmä olet sinä minun puolisoni, mutta minun sukuni ei sinua femmoisena tunnusta. Se ainoa, joka sinun tunsi, minun welsjeni Lorents, ei elä enää; kaikki muut, minun isäni, minun äitini eivät tahdo sinusta mitään tietää. Vanhempani kirousta en minä jassa kantaa. Meidän välimme tähtyy muuttua. Jos sinä minua rakastat, niin remi palasiin wihtimäsetelin. Minä tiedän, että sinun hlewä sydämesi ei tahdo kylwää eripuraisuuden siemenen sinun puolisojasi sukun. Mitä hyvää sinulle olisikin siitä! Rakas Eliina! kalwawalla sydämellä ja katuwalla omalla tunnolla sanon minä sinulle wiimeiset jäähywäiseni. Minä lähden nyt ranskan jotaan.

„Sinua ajoi welsjesi pois kodostasi minun tähteni, sinä seurastit minua! Jos sinä tahdot laitan minä lakimiehillä, että saat perintösi, jonka welsjesi on waltannut, takasin, waan kaitisja tappauksissa, jott'et puutosta tulisi kärsimään, lähetän tässä sinulle 1000 riksiä.

„Kowa on kohtalomme, armaani! Suutele puolestani pitkkuista, jota en minä saa nähdä ja usko warmaan ett'et sinä eroamme sure enemmän kun sinua aina rakastawa

Anders Edler.“

„Hyljätty!“ jupisi Antti ja heitti wihajesti paperin tyköään. Seuraawa paperi oli kaikki 1000 riksin seteliä. Pieni tiffka oli niiden ympärillä, siinä seisoi: „Anttini perintö isänsä jälkeen.“ Kynnel nousi Antin silmiin. „Äitini, äitini! mitä olet tehnyt! Kärsinyt elinkauden puutosta, antaaksesi minulle tämän suuren rahan. Äitini, äitini!“

Wielä oli pari paperia jälellä. Antti luki:

„Buonna 18— 1 päivä. Soulukuuta syntyi ja 3 jamaassa kuussa kastettiin luutnantti Anders Edlerin ja hänen waimonsa Eliinan lapsi Anders. Kummina olivat Peitsson torppari Isakka Matinpoika ja hänen waimonsa Gewa. Kasteen toimitti

Karl Gabr. Ström.
Prowastin apulainen.

Seuraawa paperi kuului:

„Rakas Eliinani! Wiisi vuotta on kulunut. Pitkä on se aika ollut sille, joka tietää tehneensä wäärin. Kuinka hlewä, kuinka suuri sinä olet, sen hymärstin minä wasta saatuani sinun kirjeesi, jossa sinä käsket minun elää ja olla kun ei sinua olisikaan. Eliina! minun sydämeni oli palahtua häwyistä ja murheesta. Minä olisin tahtonut polwoillani pyhtää sinulta anteeksi, waan minun rakkaan äitini olisi se askel saanut hautaan. Minä olen käynyt suuria sotia. Minä koetin unhottaa sinua, mutta turhaan. Kuolema

jäästi minua latuwan elämälle. Viisi vuotta olin minä ulkomailla. Ewestin poletit rippuwat minun olallani, tähtiä on rintani täynnä. Nämä aivoiin minä tuoda sinulle, panna ne eteesi ja sanoa: ota ne ja sen kokonaisena, joka niitä kantaa. Silloin tuli kirje isältäni. Hän on kuoleman käsissä. Hänen viime tahtonsa on että minä menen naimiseen erään rikkaan, hyvän ja korkea sukuisen naisen kanssa. Mitä sanoo Eliinani? Tahtooko hän, että isäni kirous jää minun päälleni, wai että kirous isäni kanssa menee hautaan?

Tuhansia terveisiä pitku Antille. Kaikissa tapauksissa on hän minun poikani. Väheta häntä minun tyköni, minä tahdon tehdä hänestä miehen, paremman kun isänsä on. — Oi Eliina! et hymmärrä miten minun sydämeni on runneltu. Kirjoita pian vastaus sinun
Anders'illeksi."

Niemula Elokuussa 18—.

1000 riksiä seuraa tässä myöden."

Antti tarttui kiiruhusti viimeiseen kirjeen. Mitinsä kirjoittamaksi tunsi hän sen.

„Minun rakas poikani. Näistä kirjoituksista tiedät sinä äitisi elämän tapaukset. Waan sinä et tiedä vielä kaikki. Isälläni oli kaksi lasta poika ja tytär; tytär olin minä. Ulmajoella oli isälläni suuri talo. Hän oli rikas ja hyvä. Hän kaswatti minua pappilasissa rowastin tyttärein kanssa, ei sillä antaakseen minulle muuta kun talonpoikaista siwistystä, mutta syystä että äitini kuoli minun ollessani wiidennellä wuodella. Minä sain kumminkin oppia enemmän kun talonpoikainen tyttö tarwitsee ja minä kiitän Jumalaa siitä. Miten nuoruuteni päiwät kuluiwat ei tee siihen asiaan, josta aivon puhua, mitään; olkoon sanalla sanottu, että se aika oli rauhallinen. Minä olin 16 wuotinen kun ensikerran näin sen miehen, jota minä vielä rakastan, ehkä hän minua on kauan sitten unhottanut ja nyt toisen kanssa onnellisena elää. Hän oli silloin nuori, ehkä ikämme välissä on 12 vuotta. Hän oli kaunis ja ne, jotka minua nuorena näkiwät, sanoiwat minunkin olleen kaunis. Se oli minun onneni tahti onnettomuuteni. Itse kutsun minä sen onnekseni, sillä minä rakastin ja olin rakastettu. Minä kutsun sen onnekseni, sillä rakkaus on puhdistanut sydäntäni, jos siinä vähänkään puhdautta on, ehkä se ulkonaisesti on ollut — wieläpä usein sisällisestikin — kowaa ja katferaa. Se on opettanut minua anteesi antamaan ja siinä autuallisessa tunnoissa, ettei vähintäkään wihaa asu sydämessäni, uskallan minä toiwolla astua Ulkomailla armon eteen, Hänen tähtensä armoa anoden. — Niin, minä olin 16 vuotta kun ensikerran näin parooni Edlerin. Minä

afuin silloin vielä pappilasfa. Kirkkoherra hawaitfi millä kannalla wälimme oli. Minä lähetettiin kotia ja hän, joka Suomen jota-joukossa palweli, lähti kotiansa. Me wainoimme ikuista rakkautta. — 5 vuotta kului. Sin päiwin oli hän muistossani. Minä odotin häntä, sillä hän oli luvannut tulla. Minulla oli näiden vuosien kulussa monta kofiaa, mutta minä hylkäjin ne kaikki. Silloin kuoli minun rakas isäni ja minua kahfa vuotta nuorempi weljeni tuli isännäksi. Hänelle juttelin minä sisarellisessa rakkauksessa minun rakkauttani ja hän iloitsi kuullessaan, että puheissa oli perää. Oi weljeni! en minä silloin tiennyt, että sinun ilosi oli petollinen, että sinä iloitsit saadaksesi sinä warmaassa tiedossa, ettei parooni koskaan minua waimokseen ottaisi, pitää minua naimattomana ja siten waltaa perintöni. Wiiden vuoden kuluttua nousi tuo onneton Suomen jota ja kun minä khyneissä muistin sulhaistani, kun minä unessa näin hänen werisenä jota-tautereella syöttävän minua uskottomuudesta, tuli hän. Hän oli kauniimpi, miehuullisempi kun ennen ja mikä paras, hänen rakkautensa oli muuttumaton. Weljeni nauroi kun parooni minua hyleili ja kun minä Edlerin lähtiesjä en woinut jota vastaan hänen rukouksiansa seurata häntä, waan puhuin weljelleni, joka minulle oli isän sijassa, ehtä nuorikin hän oli, niin nauroi hän ja sanoi: „jos sinä paroonia rakastat, niin seuraa.“ — Oi minulla ei ollut silloin totista neuwonantajaa! Minä annoin maineeni alttiiksi ja seurasin häntä, huolimatta siitä, etten saanut olla weljeni häissä, jota minä rakastin. — Edlerin rakkaus oli tulinen, mutta ne opetusset, joita minun oli pappilasta istutettu, eiwät antaneet minun niin hänen haltuunsa kun hän olisi tahtonut. Koffolaan tulimme me ja siellä kuulutettiin Edler ja minä. Edlerin weli Lorents oli se joka tätä toimitti. Oi jos minä olisin woinut tätä Lorentsia rakastaa, niin kuin hän minua rakasti, onnellisempi olisi silloin elämäni ollut! Tämä ylewä nuorukainen on sodan uhri. Siunaus hänelle! — Hiljaisuudessa wihittiin me, niinkuin wihkimä todistuksesta näet, Poh-tajasfa. Sieltä seurasin minä Edleria kunnes minä palatesamme Torniofa jäin Kälwiään, jossa minä sinun synnytin. Minä olin jo silloin hawainnut, että Anteroni tunteet minua kohtaan rupestiwat laimistumaan ja tietämättömyhdesjä misjä hän oli, odotin minä kirjettä hänestä. Minä odotin kauan turhaan. Wihdoin se tuli. Mutta se ilmoitti, semminlin raha, joka kirjettä seurasi, mitä minä olin pelännyt, waikka ei ollut uskaltanut sitä uskoa. — Minä näin nyt selwästi kaikki, minä en enää tohtinut toiwokaan hänen tafafin tuloa. Se aika oli surun aika, jota yksin sinun naurusi lätkhesjä lieiwitti. Minä kirjoitin weljelleni. Hän oli myhnyt maansa

ja ostanut toisen etelä Suomesja. Hän käskee minun tulla tykönsä. Suurella waiwalla, sillä minä olin päättänyt sinulle säästää paroonin rahat, saarutin minä Ollilan, jossa welsjeni nyt oli isäntänä. Hän otti minua welsjellisesti vastaan. Mutta kun hän sai kuulla, että minä olin nainut, että sinä olit awioliitossa syntynyt, julmistui hän. Siinä ei auttanut, että minä nuhtelin häntä maanmyymisestä ilman minun luvattani. Hän ajoi minua pois, kutsuen minua häwyllisimmillä nimillä. Hän koitti saada waltaansa wihkimä setelin ja hän oli onnistua. Se olikin jo hänellä ehkä minä sen warkaudella kohta sain takasin. Minä en tiennyt silloin sen arwoa. Surewalla yhdämellä sanoin minä iäksi hywästi welsjeni asumalle ja sanomattomalla waiwalla tulin minä Usmajoelle. Prowasti oli kuollut ja manselit, joiden kanssa minä nuorempana olin lufenut ja leikkiä laskenut, käänswät ylenkatseella minulle selkänsä. Minä olin nääntyä murheeseen. Minun täytyi myhdä monta lahjaa, joita onneni päiwinä olin Edleriltä saanut. Mutta armas, rakas poikani! Sinä olit minulla, sinua ei woinut kufaan wiedä minulta, sinä olit minun kaikkini näinä koetuksen päiwinä. Sinua fantaen tulin minä takasin sinne, missä sinä päiwän ensikerran näit ja siellä olen minä elänyt köyhänä, mutta onnellisena, hywäin naapurien parissa, eroitettuna maailman myrskystä. Siellä sain minä vielä kirjeen Edleriltä. Se sai khyneleet silmiini vielä kerran, wiimeisen kerran. Hän oli unhotannut minua ja nainut toisen.

— Hänellä on kaffi poikaa nyt."

„Armas poikani! missä tilassa sinä olet kun tätä luet, en minä osaa aawistaa. Minä tiedän waan sen, että niinkuin nämä riwit owat kirjoitetut kuolemaa odottaessa, niin sinä niitä luet olesjasi ahdistuksesja. Sen olet sinä minulle luvannut ja minä tiedän, että sinä et riiko lupauksasi. Antakoon Jumala, että tämä ekämäni kertomus olisi sinulle onnellisi. Yhtä pyhdän minä vielä, sinä et äitisi haahmulle woine mitään kieltää! Jos elämäsi kohtaukset, joita ei osaa kuolewainen aawistaa, wie sinut parooni Edlerin ja welsjeni kanssa yksin, unhoita silloin ne khyneleet, joita he owat saaneet silmiini! Anna myöskin äidillesi anteeksi, että hän talonpojaksi sinun kaswatti, ettei hän antanut sinulle sitä kaswatuksia, joka olisi saanut sinua isäsi säätyhn. Se oli ehkä pahasti minulta, mutta minä olen itse talonpoikainen ja häpeetkö sinä astua äitisi ammattiin, niin jallikoon Jumala tämän minun tunustuksesni tulewan sinulle tutuksi, ennenkuin on sinulle myöhäinen kääntyä isäsi säätyhn."

„Tässä olen nyt kuwaillut itseni sille, jota maailmassa ylitse kaikkia rakastan. Ohljätty olen minä ihmisiltä, ohljätty suwultani,

puolisoitani, kaikilta, mutta Sumala ei minua hylkää. Ainoa maan päällä löytyy, joka minulle on osoittanut ystävyhtyä kurjuuteen jouduttuani. Jos sinä tapaat Liisa Eskolan, joka nyt, kun weljeni waimo on kuollut, emännöitsijee Ollilassa, niin kohtele häntä ystävällisesti, sano hänelle viime terveiseni. Ja nyt armas poikasi! — Henki ahdistaa rintaani, minun täytyy lopettaa. Sinä olet ollut äidillesi hyvä poika, palkitkoon sinua siitä Se, joka paremmin palkita voi. Hän pitäköön sinua aina awun tiellä. Hän saattakoon meidät yhteen sinä elämässä, missä surun kyyneleet ei enää himennä kaikkivaltiaasta kaswoista kaswoihin nähdesämme."

Antti oli lufenut kiirehasti näitä kirjoituksia. Kun hän tuli äitinsä kirjeen loppuun, ei hiki enää walunut hänen otsaltansa, ei hän enää muistanut miten nämä uutiset aiwan liki koskivat häntä. Hän ei huomannut, että kaikki trenkeistä hänen lukiessaan oli tullut pakariin, että ne kummastellen filmäilivät häntä. Hän muisti äitiänsä, hän luuli näkewänsä miten äitinsä kärsi. Hänelle oli nyt selwillä paljon, mitä hän ei ollut ennen tiennyt ja ten voi syyttää häntä, että toinen ajatus hänessä oli wiha etenki isäänsä kohtaan. Mutta silloin muisti hän äitinsä waroitukset ja nyt hieroi hän otjaansa tahtoien poistaa sieltä kaikki pahat mietteet.

Yö tuli. Ja lieneekö sinä mitään kummaa, ettei Antti tänään yönä saanut unta silmiinsä, että hän mielti miten kummasti kohtalo oli hänen elämänsä askeleet ohjannut, kun se antoi hänen tietää kuka hän oikeen oli — Ollilassa! Kun se ohjasi setänsä ta- loon hänen askeleensa?

IX.

Eriskummainen pyhä aamu.

Liisa oli poisja. Hän oli koonnut kofoon kapineensa ja men- nyt. Kaikki päiwää oli hänen lähdöstänsä kulunut. Hän oli läh- tenyt iloisena, sanomatta missä hän aikoi hakea turvaa. Wiime lauseensa lautamiehelle oli: „tuosta awioliitosta ei tule mitään!“ ja sen taiksi hän suuremmalla luottamuksella nyt sanoa, sillä hän oli Tuorstai aamuna kauan puhellut Antin kansja.

Maisteria ei näinä päiwinä paljon näkynyt ja että lauta- mies itse oli pahalla tuulella, sen sai Anttikin hawaita. Hanna istui näinä päiwinä enemästi pirtissä, missä Antti rekeä paransi. Hanna oli iloisempi nyt kun ennen.

Ainoa kerta oli Hanna näinä päiwinä waalennut. Tuota tapahtui lauantai iltana kun Antti hänelle kuisikasi: „Suomenna olette jo puoleksi rouwa, huomenna kuulutetaan!”

Hanna waaleni silloin ja loi silmänsä nuhteella Anttiin, mutta silloin kuisikasi Antti: „Sallikaa minun puhua teille muutama sana huomenna ennenkuin suurukselle mennään.” —

Hanna myöntyi tuohon pyyntöön ja se silmäily, jolla nyt katseleivat toisiaan, puhui enemmän kuin sanat. Hanna punastui kun Antti lausui: — „Minä sanon niinkuin Riisa: Teidän ja maisterin liitosta ei tule mitään.”

Mutta että Hanna huomispäivää pelkäsi ei ollut kumma.

Odottaessa hetkeä tahi sitä pelätessä, kumpaisessakin tapauksessa kuluu hetki hiljaan, viimeisessä tapauksessa kumminkin kiiruummasti.

Pyhä aamu tuli.

Lautamies on nousut, hänen päätänsä pakoittaa, hän ei ole ensinkään siinä mielessä misjä isän tulisi olla tyttärensä kuulutuspäivänä. Maailma tuntuu hänelle niin tyhjältä ja nyt kun hän viimein on onnistumaisillaan saada hartainmat toiveensa toteutumaan, on saada tyttärensä ja siten itsensä herrasfukuun, ei hän sitä iloa tunne, jota hän siitä toivoi. Lautamiehen luonne on tuollaisia, joiden kerrantoihin kynä ei pysty, jotka tekewät mitä mieliinsä pistää samalla asiaa miettimättä ja miettimällä. Hän oli ymmärtäväinen, kaikki mitä hän teki näkyi ymmärtäväisen työltä, mutta usein oli työ tehtynä ennenkuin lautamies itsekään tiesi miksi hän niin oli tehnyt. Hän oli ahne ja itsekäinen, mutta nuo molemmat omaisuutensa eiwät pistäneet niin silmiin kuin suuret ne olivat, sillä ylpeys oli se paino toisessa waa'assa, joka piti wallalla junkkimoisen tafapainon. Kipeää pisti häneen antaa häissä ja muissa pidoissa hopea rahoja morsian watiin, kipeää pisti häneen ostaa tyttärelleen kalliita waatteita ja muita kaluja, mutta ylpeys waati ja lautamies ei woinut seisoa vastaan. Wäliin taasen antausi hän kauppoihin, jossa itsekäisyytensä pisti esiin, mutta hän woitti rahoja ja ylpeys sai silloin kärsiä. Hänen ylpeytensä sai matkaan tuon pyrintönsä päästä herras fukuun, sillä päästyhensä tuohon toivoi hän pääsewänsä pitäjän etewimmäksi mieheksi. Että hän kotonansa oli kowa olemme jo osaksi nähneet ja kummalliselta saattanee nähyä, miten tämmöinen mies isäntänä saatti niin kaikki järjestyksessä pitää.

Hän istui nyt pöydänsä ääressä ja koko hänen ilonsa puhkeusi näihin sanoihin: „Zumalan kiitos!” mutta äänensä ei suurta kiitosta osoittanut.

Maisteri toisessa kamarissa makaa vielä. Kynttilä palaa hänen vuoteensa vieressä ja tuolilla on kirja: Hutterus redivivus. Tuo merkitsee, että hän on lufenut. Jos me maisterin — tahi yliopistolaisen, sillä sitä enempi hän ei ollut — kirjeistä luulemme, ettei hän työtä tehnyt, niin olemme väärässä. Maisteri Lager oli lufenut paljon ja papin wirkaan menonsa Souluksi oli hänen totinen aikomuksensa. Maisteri oli itse hantkinut ne tiedot, mitkä hänellä oli. Himeästi muistaa hän ensimmäistä nuoruuttaan. Isää ei ole hänellä ollut, hän ei ainakaan tiedä hänestä mitään. Hän ei muista äitiänsäkään, sillä jo wiidenneltä vuodelta on hän ollut yksin maailmassa. Hän kului ensin ympäri kerjäten, wihdoin wä-hän isonmaksu tultua sai hän palvelupaikan Turussa Kettigin luona. Waan siellä hän ei kauan menestynyt. Hän haki tietoja, hän oli omalla halunsa woimalla oppinut lukemaan jo oma, ihan oma oli ajatuksensa päästä kouluun. Sinne autti häntä muuan kauppa-mies, joka satunnalta oli hawainnut pojan innokkaat pyrinnot. Lager'in luku onnistuikin niin, että hän, ehkä joka päivä oli hänelle kowa kurjuuden koulu, 23 wanhana tehtiin tutentiksi. Silloin muuttui hänen sijällinen tilansa kummallisesti. Hänen sydämensä oli ollut awoin vastaanottamaan kaikkea hywää tähän saakka. Hän eli tosin suurimmassa kurjuudessa, mutta hän oli welatta. Hänen olentonsa oli siisti, hänen käytöksensä nöyrä. Mutta nyt muuttui kaikki. Hän tuli tutuksi muutamain rikkaiden kanssa. Ja nyt heräsi wähitellen hänessä kysymys, joka sai hänet poikkeemaan harhatielle, sille harhatielle, jota hän nyt on kauan kulkenut. Tuo kysymys oli aiwan tawallinen; se oli waan tällainen:

„Mitä olen minä näin kurja, kuin toiset owat rikkaat ja elävät huoletta?“

Witen maisteri sai tämän Gordium-solmun awatuksi näemme hänen nykyisestä tilastaan. „Se ei tee asiaan miten solmu awataan, kun se waan aukei tulee“, lienee hän, niinkuin muinen kuningas Aleksanteri suuri, arwellut. Hän rupefi elämään niinkuin towerinsa eliwät, hän joutui welkaan, hän tuli walehteliaksi, wäliin pettäjäksi, mutta tuo sai sydämensä yhä waan kowemmaksi. Wihdoin ei hän uskaltanut tulla rohweksorinsa näkhyiin. Rikki paremmat towerinsa heittiwät hänen ja yhä alemmaksi waipui hän. Toweria oli hänellä wieläkin, mutta vuosivuodelta aina yhä huonompia. Lager hawaitti nyt, kun oli 7 vuotta tällä lailla kulunut, että tämä tie ei paratiisiin wienyt, mutta hän oli yksinäinen, häntä ei surrut kukaan, hän oli kaksin puolin oma herransa. Häwyttömyhdesjä woittiwat towerinsa tuskin hänen, mutta juomisessa ja pelissä olivat ne aina woiton puolella, sillä juominen ei ollut

Juuri Lagerin pääwifa, ehkä hän sitä enemmän tottumuksesta kun taipumuksesta harjoitti. Tällainen oli maisteri Lager, kun hän Helsingistä kesällä karkasi. Kunnian kynttilä ei hänessä kumminkaan ollut kokonaan sammunut ja kun hän tuli Ollilaan rupeesi se wähän wireämmästi palamaan, ehkä kirjeensä ei kaikin paikoin sitä osoita. — Kun hän päätti rakastua lautamiehen tyttäreeseen, teki hän tuota tawarain tähden, mutta hän hawaitti hywin itse, että Hanna ei hänelle rahattakin halpa ollut, että Hanna sai sytytettyksi parempain tunteiden jäännökset hänen sydämeensä.

Hän ei ole vielä nousnut, hän makaa ja ajatuksensa owat tulewaisuuteen kääntyneet. Hän on tehnyt lujia päätöksiä. Ensin on hän kysynyt mitki hän aina Hannan parisfa on niin ujo. Tuota hän ei hymärrä. Hän on päättänyt päästä tuosta ujoudesta wäähäisellä tunnustuksella edellisestä elämästään. Hän ei vielä ollut walehdellut mitään Hannalle, hän päätti walehdella. Mutta sillä lailla, että hän walheellaan liikuttaisi Hannan sydäntä. Hän päätti myös papinwirkaan astuttuaan kokonaan muuttua toiseksi ihmiseksi. — „Dnni on tarjoutunut minulle, minun on sen tähteä satamaan seuraaminen, sillä Jumala on totisesti sallinut minun tänne tulla“ — ajatteli hän. Samalla sattui hän filmäilemään oikeaa kätänjää, jonka etuformessa oli formuksen sia vielä näkywisfä. — „Sinä, minun äitini ainoa perintö, sinä olet poisfa, mutta sinä tulet takasin ja tuot muassafsi minulle enemmän kun äitini taifi minulle antaa!“ — Maisteri oli antanut kihlasormuksena sormuksensa Hannalle.

Isä ja ylkä olivat kamarisfaan vielä. Molemmat luulivat olewanfa onnensa satamassa. —

Waan ennenkuin menemme kertomaan tämän päivän tapaukset, on meidän filmäileminen niitä kahta, jotka Ollilasfa vielä kertomukseemme kuuluvat.

Pirtisfä nukkumat kaikki, pafarisfa kaikki, sillä nyt on pyhä aamu ja lewollahan pyhäpäiwä parahiten pyhitetään. — Ei, Antin wuode pafarisfa on tyhjänä. Hän on nousnut tawallisella arkipäiwän ajalla. Ei ole tuota kukaan huomannut. Hän on pukeutunut pyhäwaatteisinsfa ja mennyt — Hannan luo.

Ollila oli jaettu kahteen leiriin. Isä ja ylkä toisella, morsian ja trenki toisella puolen. Isä ja ylkä eiwät wihollisista tiedä, woiitto pitäisi siis oleman toisella puolen.

Hannan pöydällä palaa kynttilä. Nuorokainen ja nainen istuwat wastatusten. He puhuwat. —

„Hanna! te tahdotte tietää millä keinolla minä woin teitä auttaa; te luotitte minun sanoihini kun en minä keinoä tiennyt;

tuo todistaa minulle, että te minuun luotatte kun saatte kuulla välifappaleen?" —

"Minä luotan teihin; eihän minulla ole ketään, ei ketään muuta." —

"Mutta Hanna! te ette ensinkään tunne minua; voisittehan hakea pappilasta neuvoa, josja te olette tunnettu ja rakastettu.

"Voi Antti! älkää pappilaa mainitko. Pappilan mamfelit tuskin tietävät nähdä minua. Kirkkoherra tosin on hyvä, mutta en minä tiedä syhtä, miksi en häneen voi luottaa." —

Antti istui hetken aikaa ääneti. Wihdoin nousi hän, meni wafawasti Hannan tykö. "Sinä et tunne minua" puhui hän, "mutta kun minä sanon, ulkokullailematta sanon: minä olen rehellinen, Jumalata pelkääväinen mies, niin tunnet sinä minua. Toosi on, että wirlani maailmassa waan on halwan palkollisen, kun sinä olet rikas, siwistynyt, mutta kumminin uskallan minä sanoa: Hanna! se keino, joka woi rikkoa sinun ja maisterin wälin on, että annat syhdämesi toisille. Hanna! anna se minulle, niin olemme molemmat pelastetut?"

Hanna filmäili kummastellen nuorufaista. Hänen postensa paloiwat, waan huultensa yli ei sanaa tullut.

"Te ette wastaa?"

"Se keino ei auttaisi. Se saisi matkaan waan että sinä saisit seurata Liisaa", wastasi Hanna hiljaan.

"Sinulla ei ole luottamusta minuun! Hanna, jos ei sinulla isää olisi, ei äitiä, ja olisit köyhä palkollinen kun minä, mitä wastaisit, jos minä sanoisin sinulle: Me olemme molemmat köyhät, mutta me olemme nuoret. Me jaksamme tehdä työtä. Tule Hanna minulle morsiameksi! Minun äitini huone, ehkä lahonut ja huono se on, suojelusta meille antaa, kunnes woimme rakentaa paremman.

— Mitä wastaisi Hanna tuohon kysymykseen?"

"Sitä en osaa sanoa — — — Jumala! eihän se kuulu tähän" — wastasi Hanna hiljaan ruusupunaisena.

"Enemmän kun Hanna woi tietää, kuuluu se tähän. Sano armas Hanna, mitä wastaisit?"

Minuan räpäys kului. Weri oli puhjeta Hannan postista. Wihdoin kun Antti lempeillä, mutta surullisillä silmillä filmäilli häntä, ikäänkuin olisi Hannan wastaus tärkein hänelle maailmassa, tarjosi neito kätensä Antille ja wastasi tuskin kuultawalla äänellä "Minä en häntä hylkäisi."

Antin filmistä lensi ilon säde. "Nyt tunnen minä Hannani syhdämen!" janoi hän ja painoi hellästi Hannan kättä, joka ensi-

ferran hänen kädesfänjä lepäsi, „ja nyt Hannani! elä enää pelkää, luota Jumalaan! Hän ei toiveitamme pilkaan käännä.“ —

„Antti! Jumalan tähden mitä aivot sinä tehdä?“ — kysyi Hanna pelästyneenä. „Sinä tiedät minmoinen isäni on! Oi, sinä et tunne, ettei hän koskaan peruuta päätöksfänjä!“

„Sentähden pitää minun joutua. Armas Hannaseni! luota minuun jo nyt rakastettuni, hyvästi! Tärkeä on tämä päivä.“

Hanna ei ennättänyt sanoa mitään. Se rukous joka hänen huulillaan oli, ei pukeutunut sanoihin. Hän waipui tuolille istumaan ja silloin huokasi hän pelwolla: „Jumala! mitä aikoo Antti tehdä?“ —

„Katos lurjusta!“ huusi Sakari trenki Antille vastaan, kun tämä tuli pakariin. „Hän on olewinaan niin pyhä ja kulkee kumminkin salaa yökulkua. Ahos, lurjus! mitä luulet lautamiehen tästä pitävän?“

Antti jäikähähti; hän luuli Sakarin tietävän missä hän oli ollut. Hän nyt ei saanut miettinyt. Kiirut oli tullut. — „Ole waiti!“ sanoi hän, „ja puhu, jos tiedät, joko on lautamies nousnut?“

„Totta kai! — älä kiirutta tee, ennätät sinä vielä saada mais-taa keppiä, ennenkuin menemme kuulutusta kuulemaan.“ —

Antti ei nyt wastannut mitään, hän meni arkkunsa luo, otti paperit rasiasta käteensä ja meni pirttiin.

„Mitä piru on Anttiin mennyt?“ jupisimat trengit pakarisja.

Lautamies oli täydesfä pyhä purvussa. Maisteri oli nyt hänen kamarisjaan. He puhuimat wäähäpätöisfiä asioita, mutta niis-fäkin tiesi maisteri niin wiisahasti latoa sanojansa, että aamullinen mieli-paha wähitellen lautamiehestä katosi.

„Kun minä ferran oli puolifella senatori S— luona“, alkoi maisteri ja jutteli nyt pitkän tarun, josta pisti esiin miten hän oli tuttu senatorin kansja. Tuollaiset puheet, semminkein kun maisteri viime wiikolla oli näyttänyt kaksfi kirjettä, joita ollesfansa pappilasja sanoi saaneensa kuuluiselta mieleltä Helsingisjä, miellyttiwät niin wanhaa lautamiestä, että hän suunsa täydeltä nauvoi. —

„Mutta“, sanoi äkkiä maisteri, „minä olen tosin tolo; enhän minä ole muistanut ensinkään morsian lahjoja. Dupa kumma, ettette ole minua muistuttaneet! No, Helsingistä minä niitä woin lähettää.“

„Olkaa waiti!“ — sanoi naurusuin lautamies, — „kyllä minä otan ne osalleni niinkuin isän tulee. Nousewalla wiikolla lähden minä Hannani kansja marffinoille ja Jumal' auta ennefieltä tyhjänä palaa. Sillä minulla on — — —

„Onko lautamies kamarisjaan?“ kysyi Antti samassa pirtistä ja kolkutti owelle.

„On, mitä sinä tahdot? Minulla on tekemistä“, vastasi lautamies.

Antin ääni wapisi wähän kun hän vastasi: Sallitteko minun puhua teidän kanssanne wähäisen.“ —

„Tule sijälle“ — ärjäsi lautamies — „ja sano pian mitä sinulla on sanomista!“

Ei wawisfut Antti enää. Jähkästi astui hän lautamiehen eteen ja silmäillen maisteria, fanoi hän: „Minun puhettani ei tule kenenkään kuulla muun kun lautamiehen.“

„P—ru wie! eiwätkö ne ole kaikki riivatut!“ huusi lautamies, „ei ole ennen ollut tapa täällä kuiskauksilla ruweta. Suoraan suusta, mitä sinulla on sanomista.“ —

Antti seisoi muuan räpäys ääneti. „Minä en tiedä miksi en saisi teille kahden kesken sanoa, mitä minulla on sanottawaa“ fanoi hän.

„Mutta minä tiedän sen.“ — Lautamies luuli nimittäin loukkaawansa maisteria jos rupeaisi kahden kesken puhumaan Antin kansja. —

„No koska te niin tahdotte! — Tunnetteko, lautamies, tämän?“ Antti otti lakkaristaan äitinsä formuksen johon oli piirretty „A. E.“

„En, oletko willisjä! Mistä minä sen tuntisin?“

„Se on äitini formus.“ —

„Mitä se minuun kuuluu?“

„Se oli teidän sisarenne formus, teidän sisarenne, minun äitini, parooni Edlerin ja Eliinan wihkimä formus.“ —

Jos olisi ukko iskenyt lautamiestä wasten suuta, ei olisi hän niin hännästynyt, kun tätä sanomaa kuullessaan. — „Sinä walehtelet, sinä piruwie walehtelet!“ huusi hän. „Eliina ei ollut koskaan parooniin wihitty, se on walhe, siis ei saattanut niillä olla wihkimä formusta.“ —

„Atesti on tallella“, fanoi Antti.

„Misyä!“ huusi lautamies.

„Täsfä.“ Antti antoi lautamiehelle atestin.

Lautamies luki sen. „Miwan oikeen! atesti on täsfä, mutta misjä on se nyt?“ Kynntilän yli piti lautamies paperin. Se leinusi ferta. — Parooni Edlerin ja Eliinan wihkimä atesti oli porona.

„Konna!“ fanoi Antti, — „Wähä tuo olisi, ellei enemmän todistuksia löytyisi.“

„Mitä sanot! mitä olet uskaltanut sanoa, eläin? Te kuulette sen herra maisteri, te kuulitte sen.“

„Minä närvästyin, antakaa anteeksi, setäni! — — Mutta tänään ei kuuluteta Hannaa, se oli minulla oikeastaan asiana, sillä Hanna ei ota maisteria.“

„Ei Jumal' auta tämä kelpaa! Mitä sanotte maisteri! Sakari, Matti, Jaakko!“ huusi lautamies waahtosuisena wihasta. „Köyfi tänne. Mitä olet uskaltanut sanoa! Sinä olisit tuon korkean sukuisen parooni Edlerin poika! — Waahdatkaa häntä herra maisteri“, — ja lautamies juoksi ulos trenkejänsä kutsumaan.

„Etkää waahdatko, kyllä minä täällä pyhyin, kunnes lautamies tulee. — Teille herra maisteri olisi minulle myös sana. Te olette konna, jos te pakoitatte Hannan naimisiin kanssanne wastoin hänen tahtoansa.“

„Sinä olet konna, joka tufit asioihin, jotka sinuun eivät kuulu“, sanoi maisteri waalistuen.

Antti oli samate waalea. Hänen yrityksensä rynnistykselle ottaa lautamiehen sydämen oli saanut onnetoman lopun. Jos maisteria ja Hannaa kuulutettaisiin, silloin olisi kaikki turhaa.

— Lautamies tuli takasin. Trengit seurasiwat häntä.

„Tämän miehen kädet sidotaan, Sakari lähtee kohta nimismiehen luo, minä menen Kiemulaan.“ —

„Sallikaa minun teitä seurata“, pyysi Antti.

Lautamies ei ollut kuulewanaankaan Antin pyyntöä. Dmin käsin hän tarttui Anttiin ja Antti tarjosi itse kätensä lautamiehelle sidottawaksi. — Mutta kun lautamies nyt pisti kätensä Antin laskariin ja sieltä weti esiin kaikki Eliina wainaan paperit, silloin oli Antti näänthä. Mutta sanaa ei tullut huultensa yli.

„Minä lähden näillä Kiemulaan“, — sanoi lautamies.

Lautamiehen lähdettyä, kun Hanna kuuli miten oli Antin käynyt, kätkeysi hän kamarinsa. Rhyneleet olivat taas hänen turwanja.

X.

Kiemulan parooni.

Mihin katoa wanhukselta nuoruuden ilo ja riemu? Tylsytääkö wuodet, jotka wyöryen kulkewat, ihmisten tunteita, wai mikä on se woima, joka kääntää niin wanhuksen filmät, ettei hän enää woi hupansa löyhtää siinä, missä ennen oli koko sydämensä? Matkansa päähän tullut, miksi ei hän silmäile samalla ilolla taakseen, kulunutta matkaa, kun hän eteenpäin silmäili lähteessään matkalle? Silloin oli musta pimeä tulewaisuus edessänsä, nyt owat hänen

kuluneet päivänsä muiston valossa selvät, mutta kumminkin on hän itse aivan toinen — missi?

Osaat, vanhus, sinä paremmin tuohon vastata kun minä, jonka matkan pää vielä on, tieksi misä. — Minä woin waan arviolta vastata tuohon kysymykseen. Minä luulen että nuorukainen, joka elämän matkalle on antaunut, löhtää woimansa juuri tulevaisuudestaan. Tulevaisuus on hänelle salassa, mutta hänen huwituksensa tunkeu tulevaisuuteen, se kuwailee hänelle näköjä, jossa hän, nuorukainen, on päivän uroos; se näyttää hänelle miten hän pyrkii, miten hän onnistuu. Matkaa kapalosta hautaan wälisee kuwitus, ja siitä imee nuorukainen woimia, kun wäliin aurinko kuumasti polttaa tahi elämän myrsky on hänet kufistaa. — Waan kun on matka kulunut, kun harmaa pää lepoa wuottaa, kun on kuwitus sammunut, kun tulevaisuus supistuu hautaan, toisin mah-tanee tää sydän, joka nyt nuoruudestaan ja kerskaa, silloin ajatella ja tuntea. Vanhus näkee elämänsä warsinaisuuden. Nuori, runollinen sydän lakkaa wihdoin näkemästä maailmasa mitä hän muinen näti ja elämänsä ehtoon näkewänsä luuli. Säweleet eiwät enää soi hänen korwissaan, kaikki on toisin. Edesänsä hauta, talanansa kuluneita päiwä. — Misä on hänellä ilo haettawana?

Kuluneista päiwistä riippuu haudan rauha, niistä riippuu wanhuksen ilo. Taaksensa filmäillessä, jos hän näkee töitä, elämänsä kulussa tehtyjä semmoisia, jotka eiwät saa hänen wanhat ryppyiset kaswonsa häwyistä waalenemaan, waan jotka päin wastoin saawat hänen wanhan sydämensä rauhallisesti tyhättämään, on hän iloinen. Hänen omatuntonsa ei soimaa — ja kun omatunto ei soimaa, kadottaa hauta hirmu-muostonsa. Tulevaisuus on wanhukselle silloin waloisampi kun tulevaisuus nuorukaiselle, joka alkaa elämänsä retken.

Waan misä on se vanhus, jonka omatunto olisi niin puhdas, ettei sitä ainakin joku muisto soimaisi? Harwasä on tälläistä. Usein on wanhuksen ilo ja riemu omantunnon soimauksiin kadonnut. Ja haudan kannella viimestään herää omatunto.

Penikulma Ollilasta on Niemulan kartano, juuri wiiden mant-taalin talo. Siinä asuu parooni Edler, muinaan ewesti Ruotsin sotawäessä.

Edlerin suku on ylewä suku. Mies polweja on Niemula ollut tämän suwun hallussa. Kaikki siellä näyttää, että sen asukkaat owat olleet warallisia, sillä harwasä tavataan Suomesä herras kartanoa, jonka ulkomuotokin niin juhlalliselta nähyji katsojan silmiin kun Niemula. — Kauniin lahden rannalla seisoo howi, kuudennentoista sataluwun rakennus-taidon mukaan rakennettu.

Tammi-käytävä yhdistää kartano pihan, joka ympärinsä on rakennettu, waltatien kanssa. Kolmelta taholta howin ympärillä on tuo suuri kryptimaa näkywiissä, joiden wertaista kauneudessa harwoin tavataan.

Tämän kauniin kartanon isäntä on parooni Anders Edler.

Wanha on hän nyt, hänen päänsä päälle on aika walanut walkean lumenja, hänen silmänsä owat hämäret, hänen niskansa koukkuinen ja kumminkaan ei hän ole vielä kuudentymmenen wuotensa saawuttanut. Hän istuu tänä pyhä aamuna, jona Ollilassa niin kummallisia asioita on tapahtunut, pienessä kamarissa, jonka alkunaliinat owat alas lasketut, sairaus wuoteen wieresj. Waimonsa istuu wuoteen toisella puolella ja molempain filmäilykset hakewat sitä, joka wuoteessa makaa. —

Ja wuoteessa makaa kuoleman käsisjä nuorukainen. Paroonin ainoa poika, hänen wanhuutensa sauwa, hänen itänsä toivo, nuori yliopistolainen Lorents Edler; hän on kuoleman käsisjä. Tohtorein rohdot eiwät enää auta, äidin rukoukset eiwät enää auta. Kuolema tekee työtänsä.

Nuorukainen lepää rauhallisesti; hänen himeät silmänsä owat luodut milloin äitiin milloin isään päin. Hymyily on hänen huullillansa; hän on suorittanut seikkansa maailman kanssa, kuolema ei ole hänelle kauhea, sillä hänen omatuntonsa on puhdas.

Äidin sydän on puhjeta. Tuskin on wuosi kulunut siitä päivästä, jona hän surullisena umpeen painoi wanhemman poika-waimonsa filmät ja nyt on päivä tullut, jona ainoa jälkeen jäänyt samaa pyytää! —

Parooni on koko yön ollut lewotoin. Milloin on hän istunut tuossa missä nyt istuu, milloin nousjut ja tuntikaudet kulkenut edestakasin salin lattialla. Kaksi wuotta taapäin oli hän nyhtiseen tilaansa nähden, nuori. Kun wanhempi poikansa tuli sairaaksi, rupefi parooni kufistumaan, hänen mustat hiwuksensa meniwät harmaaksi. Mutta kun hän pian jälkeen sai kuulla, että nuoremmanfin poikansa elämän nuora oli katkeemaisillaan, että Lorentsin keuhkot oliwat loppumaisillaan, silloin meniwät harmaat hiwuksensa lumivalkeaksi, silloin wanheni parooni päivässä enemmän kun ennen wuodessa.

„Herra antaa, herra ottaa!“ huokasi kynnellisjä wanha rouwa ja hellästi niinkuin äidin filmät woi katsoa lastaan, katseli hän nuorukaisista. Parooni ei sanonut mitään, mutta suuret hifi helmät wööröiwät alas hänen otsaltaan.

„Siinä sammuu viimeinen toiwomme!“ puhui hiljaan äiti ja kynneleet kasteliwat nuorukaisen laihaa fättä, jota hän kädessänsä piti.

Nuorukainen hymyili ihanasti. — „Tuolla!” kuiskasi hän sammuwaisella äänellä, „viruu sammunut toivo taasen.”

Barooni nousi. Istua tässä ei hän voinut. Hän meni taasen saliin, siellä kulki hän käsiänsä wäänellen.

„Zumala kostaa sinua, jos sinä walaasi rikot! oli Edlan wiimeiset sanat”, jupisi barooni itseksensä. „Niin, niin Edla! sinun enustukseksi toteutuu, Zumala kostaa ja hirmuinen on kostonsa . . . Oi Eliina! sinä puhdas sielu! sinä, joka et kironnut, että wihannutkaan minua, rukoile sinä Häntä, jonka taiwahassa sinä olet, että Hän minun kovan kuorman keweämmäksi tekisi, rukoile että Hän minulle jättäisi tämän ainoan lapsen . . . D! ei, ei! Minä olen ansainnut kaikki mitä minun osalleni kaikkiwaltias nyt on antanut. Minä olen ollut kova, sydämettä, Zumalatta; nyt kufistaa minua kerralla kaikki elämäni pahat työt.”

Kamarin owessa näkyi paroonin rouwa. Hän wiittasi jorrellansa paroonille, hänen postensa oliwat hynnelistä määät.

Barooni painoi otjaansa wasten käsiään. Hän ei tarminnut kuulla sanoja, hän hymäröi wiittausta, hän lanfesi tuolia vastaan polwille, hän itse kun lapsi.

Pitkä aika kului näin. Kun rouwa toisti näkyi owessa, makasi parooni vielä polwillansa.

„Terweisiä Lorentsilta, hän on mennyt!” sanoi rouwa hiljaisella äänellä.

Barooni ei sanonut mitään, sywemmälle tuoliin painoi hän kaswonja.

Silloin lähetti alkawan päivän aurinko ensi säteensä puhjenneiden talwipilvien wälistä. —

Wanhuksen woimat owat sitkiät — niin sanotaan; mutta loppumattomat ne eiwät ole. Kun ruumis ja sielu samalla työtä tekee, loppuwat ne pitemmin. Barooni oli wiime wuorokaudet wälwönut, edellinen juru oli laimistunut hänen woimansa ja nyt kun auringon säde näkyi, pyörtyi hän.

Silloin kun tämä tapahtui homissa, tuli reki Niemulan pihalle ja re'estä nousi lautamies Ollila.

Hän tuli; hän oli tiellä miettinyt asiaansa ja asiasa oli hän päättänyt. Hän ei epäillyt Antin puheessa olewan totuutta, hän oli sen werran laki-mies, että hän hymäröi ei edeswastauksetta tehneensä mitä oli tehnyt, jos asia oikeuden eteen joutuisi. Mutta lautamies oli ennen petoksella päässyt monesta pulasta ja hän luuli nytlin siitä sillä pääsewänsä. Hän hämmästyti siis kuullessaan, ettei hän ensinkään tänä päivänä woisi päästä paroonin puheelle. Hän oli luullut saawanja paroonilta kiitosta, sillä hän piti Antin ilmes-

tyhisen olevan paroonillekin varsin vastoin mieltä. Hän oli, siinä varmaassa luulossa, ettei parooni tunnustaisi Anttia, käskenyt mennä nimismiestä noutamaan. Hänen ensi ajatuksensa, kun hän rekeen istui antautuen kotimatalle, oli katumus että hän oli nimismiestä kutsuttanut. Hän ajoi täyttä laukkaa ennättääkseen, jos suinki, tafasin ennen nimismiehen tuloa Oskilaan.

Mutta Kiemulassa makasi nuorukainen kuollunna vuotees=saan. Kamarisiansa makasi parooni hengittömänä. Rouva istui nyt hänen vuoteensa vieressä.

Kirkkowiäki jamaosi kirkkoon. Sanoma maisterin ja Hannan kuuluttamisesta oli lewinnyt, sitäkin nyt mentiin kuulemaan. Mutta nuoren paroonin kuolemasta ei vielä mitään tietty.

XI.

Antin ylewyys.

Waan jos lautamies luuli pyhäpäiwän kumman sillä loppu=neen, mitä nyt oli nähnyt tapahtuwan, niin pettyi hän.

Lautamiehen lähdettyä Kiemulaan, istui Antti kowan sisälli=sen ahdistuksen alaisena lautamiehen kamarissa, jossa palkolliset tur=haan koettivat saada häneltä tietää, mitä oikeastaan tapahtunut oli. Namun tulussa oli Oskilaan, niinkuin wäliin pyhä aamuisin ta=pahtui, naapuri-taloista wäkeä kokoontunut ja kummastellen kuul=leet, että Antti, joka yleisesti oli tunnettu parahimmaksi työ=mieheksi ja hiljaisemmaksi ihmiseksi, oli jonku suuren rikoksen täh=den köyhsä.

Oskilan miehistä ja piioista ei kukaan tehnyt kiirutta kirk=foon. Wanha ruoti Susso, joka oli wäjä kuuloinen ja jo wan=huuttaan houraeli, oli ainoa, joka sinne lähti. Miehet ja naiset, jotka pirtissä istuivat, olivat varsin uteliaat. Tosin oli sanoma lewinnyt että Antti oli parooni Edlerin poika, mutta tuo sanoma oli wäen mielestä niin kummallinen, ettei sitä uskonut yksikään. He arwelivat mikä yhtä mikä toista syyksi siihen, että Antti oli köy=sisä ja että lautamies oli lähtenyt Kiemulaan. Antti ei tyhdyttä=nyt heidän uteliaisuuttaan, hän antoi heidän kysyä, mutta ei hän mitään wastannut. Tietämättömyyteen jäiwätkin kuuliko hän ai=noatakaan kysymystä. Hän istui tuolilla, hän tirkisteli eteenjä kun sotea, jonka filmät owat auki, mutta joka kumminkaan ei mitään näe. Ulkona oli aamu päiwä kaunis, aamu tuuli fuletti hattarat tai=wahalla, warpuijet wisertelivät talwen kiitosta, ulkona oli ihana ilma.

Toisin Antin sydämessä. Tuossa istuen oli hänellä rinnassa yksi ainoa ajatus, mutta se ajatus särki ja poltti. Se ajatus oli: „miksi annoin minä kavalan sydämeni, palawan rakkauteni miekottella minua salaisuuttani ilmoittamaan? Lupasinhan minä itselleni, äitini kirjeet luettuani, että niin kauan kun parooni Lorentz elää, ei saisi lukea tietää, että minä olen hänen welsensä — — Sitä lupasin minä — — Oi Hanna! Hanna! — — Minä olen tehnyt wäärin! — — — Menköön Hanna, minun tulewaisuuteni onni riippuu äitini sumauksesta. Mutta Hanna! — Ei saa itänä hän joutua maisterin puolisoksi!“

Kuusi kului. Wäkeä oli paljon Ollilan pirtissä. He katsoivat Anttia kummituksena. He kysyivät minkä rikoksen Antti oli tehnyt ja kun ei Antti mitään wastannut, sanoivat he: „hän on hullu! ei wiisas tuolla lailla käytä itseään“, ja toiset sanoivat: „hän on sairas, weri on nousut hänen päähänsä.“ Tuota riitelivät he, mutta yhdesä asiassa olivat he yksimieliset: kaikkein olisi tehnyt mieli kuulla mitä Antti oli tehnyt, miksi lautamies oli hänet käyttännyt, ja he kysyivät toisiltaan: „tiedätkö sinä? tiedätkö sinä?“ Mutta tuota ei tiennyt warmaan lukea, sillä se ainoa, joka olisi tiennyt wähän osan Antin rikoksesta oli Hanna, mutta Hannaa ei näkynyt koko aamuna pirtissä. Hanna parka makasi kammarissaan, hän oli salwannut owen kiini, hän itki yksinäisyhydesjä siellä. Hän tiesi Antin menneen lautamiehen puheella, mutta hywin tiesi hän, ettei heille tästä puheesta olisi mitään hyötyä, sillä isäänsä tunsi Hanna ja isänsä kowuutta vastaan pani Hanna, nyt niinkuin aina, lapselliset kysyneensä. Hanna kuuli kuinka wäkeä samosi pirttiin ja sieltä taasen ulos, hän kuuli puhuttawan, huudettawan, naurettawan, hän tiesi että Antti oli köyhissä, mutta hän ei uteliaisuudessaankaan uskaltanut astua kamaristaan. Hän odotti Anttia, mutta Anttia ei kuulunut.

Wihdoin rupefi wäki wetäymään kirkkoon, paitfi muutamia nuorukaisia, jotka mieluummin jäiwät Ollilaan näkemään ja kuulemaan, semminkin kun nimismiestä odotettiin. Päiwän kumma ja lautamiehen poisja-olo oli kokonaan muuttanut aseman Ollilasja. Maisteri pyysi koko tämän aikaa kamarissaan, iloinen siinä tiedossa, että oliko este hänen onneensa ilmaantunut, tämä este liika myöhään ilmaantui. Hän oli kerran koettanut päästä Hannan puheelle, mutta kun Hanna tunnettuanja hänen äänensä ei oween awannut, palasi maisteri takasin. Hän tiesi, että häntä ja Hannaa tänään kuulutettiin.

Näin oli aika kulunut. Kello oli noin 11 paikoilla kun reki tuli pihalle, ja lihawa mies hyppäsi reestä. „Nimismies, nimis-

mies!" huusivat kaikki ja antoivat hänelle nöyrästi sijaa kun hän virkansa mahtavuudessa astui pirttiin. Hän silmäili ympärillensä ja nähtyään kamarissa, jonka ovi oli koko aamun ollut auki, nuorukaisen köytetyillä käsillä istuvan, kysyi hän kohta lautamiestä. Maisteri tuli häntä vastaan sanoden lautamiehen ei vielä tulleen Niimulasta mutta luultavasti pian tulewan, sillä matka Niimulaan ei ollut pitempi kun nimismiehen luo. Maisteri kätkeysi nyt nimismiehen kanssa kamariin ja utelias väki joukko ei saanut mitään sen enemipätä tietää.

Enne ole monella sanalla kertonut Anttia, nimimoinen hän oli; töistään hän paremmin tunnetaan. Luettuansa äitinsä kirjeet oli hän päättänyt, mutta samalla kohta tätä päätöstään rikkonut. Hänen sydämensä oli toinen maailma kun se misä hän oli. Mutta näiden kahden maailman voimat eivät koskaan ennen olleet riitaantuneet, ne tosin oliivat toinen toiseensa vaikuttaneet, mutta nyt sattuiwat ne yhteen ja kowa oli sota. Itse siitä tietämättä oli Antti rakastunut Hannaan. Ehkä hän vasta viime päiwinä tuon rakkaudeksi tunsi, oli tuo tietämätöin rakkaus ollut hänen sydämesjensä lemmyisempi kun aurinkon valo. Hän, ennen kun tunkeusi äitinsä salaisuutisiin, tunsi itsensä, se on: sydämensä olewan vaarasä kadottaa Hannan. Mutta kun hän muisti äitinsä, näki miten ylevästi Eliina oli antanut kaikki, itse rakkauteksikin alttiiksi, päätti hän, kun nuo tätä todistawat kirjeet makasivat hänen polwillansa, seurata äitiä ylevyydessä. Waan äidin kohta oli toinen, toinen pojan. Antti hymärösi ettei parooni Edler ensinkään häntä pojaksheen tunnustaisi, niinkauan kun parooni Lorentsi eläisi. Tuntonsa sanoi hänelle, että vanhalle paroonille olisi se poika rakkaampi, joka hänen silmäinsä alla oli kaswanut, kun se, jota ei hän ollut koskaan nähnyt. Antti ei tuntenut Lorentsia, sillä jo Antin tullessa Oltilaan oli nuori parooni wallan kiuuloinen. — Mutta istuessansa Hannan wieresjä unhoitti hän kaikki hywät päätöksensä; rakkautesja woitti, sillä hän ei minuta keinoa nähnyt woittaaksheen rakastettua. Kun nyt asiat Antin tunnustamalla lautamiehelle sukuperäänsä oliivat näin sotkeutuneet, oli Antti epäilyksheen näänthä. Lautamies oli häneltä ryöstännyt kaikki todistukset, hän istui niittä tässä paholaisena.

Nimismies kyseli häneltä hänen sukuaansa, saattua maisterilta tiedon aamu tapauksista. Mutta kauan sai hän kysyä, ennenkuin Antti janaa wastauksiksi antoi. Antti hymärösi, että tässä wastauksessaan makusi hänen tulewaisuntensa, ja tulewaisuudesta ei hän ollut vielä osannut päättää mitään warmaa. Wihdoin wastasi hän hiljalla äänellä: „Minä olen äperälapsi, minun isästani en tiedä mitään.“

"No, Jumalan nimeen! mitä herra maisteri sitten juttelee parooni Edlerin pojasta?" huusi nimismies kiivaasti.

Maisteri sytytti lautamiestä ja häntä odottaakseen wetäysimät maisteri ja nimismies maisterin kamariin.

Seinä kello löi samalla 12. Siti helmet nousivat Antin otfalle. Hän ei taitanut enää mitään tehdä. Hanna oli kuulutettu maisterille. Hän, Antti, oli kieltänyt sutuperäänsä. Hanna oli toisen.

Maisteri ei pitänyt näitä aamutapanuksia minään. Hän näki itsensä äkkiä nostetuksi riettauden synnydestä paremmalle tielle; hänen mieleensä ei nyt vielä juohtunutkaan, että tämä nostaminen oli musertanut kaksi sydäntä. Hän jutteli nimismiehen kanssa päivän asioista ja kun Antti tuli puheeksi, sanoi hän naurulla: "Olette tekin herra nimismies ollut nuori, woitte siis ymmärtää, että vähäinen kavaluus rakkaudessa on luwallinen, ehkä lautamies, niinkuin oli welwollisuutensa, sitä pahaksi otti."

Maisteri oli tuskin maininnut lautamiehen nimen ennenkuin tämän aisakulkuinen kuului. Antti tunsi kulkuisen äänen, hän meni lumivalkeaksi: "Hyvästi nuori elämäni!," sanoi hän itsellensä "hyvästi onneni maailmassa!"

Pihalle tullut oli lautamies. Hän ei ollut enää aiwan sama mies kun lähteessään. Oliko Antti puhunut totta? sitä pelkäsi nyt lautamies. Hän oli nyt pahemmassa pulassa kun koskaan ennen, ei sillä, että hänen rangaistuksensa Antin köyhtämistä olisi niin suuri, mutta se ijankaikkinen häpy, jonka alaiseksi hän joutuksi. Hän oli kiirehtinyt ennättääkseen perille ennenkuin nimismies ehtisi tulla, mutta häntä oli se onnettomuus tiellä kohdannut, että häneltä oli aisa taittunut ja tuo wiivytti häntä. Hän tuli nyt, tietämättä mitä hänen poisja ollesjaan oli tapahtunut, tietämättä mitä hänen piti tekemän.

Mutta nero keinon kelsii. "Usein owat osiat paremmat kun itse tiedämmekään," ajatteli lautamies astuesjansa pirttiin. Ja tosin taiksi hän näin ajatella ja vielä päättää ajatelleensa oikeen kun nimismies jotenjakin kättyisenä tuli häntä vastaan sanoden: "Mitä aprilli narria tämä on? Missä on paroonin poika?"

Sloiseksi meni lautamiehen mieli kun kuuli Antin omasta suusta sanat, jotka peruuttivat aamuiset lauseensa. Hän tosin käytti itsensä vielä wihaisena, hän uhkasi rangaistusta Antille, mutta ei kukaan mieluummin kun lautamies kumminkaan kuullut nimismiehen lauseen: "On tämäkin riita asia! mutta näin joutawaa en ole vielä nähnyt. Tarwitsejiko joku rangaistusta niin on se juuri te, lautamies, ja minä tuomitsen teitä kohta laittamaan minulle puolista."

Ei ollut kukaan kamarissa havainnut sitä waaleaa haahmoa, joka pirtissä olewain kummaffi oli hiljaan wetähtynyt kamarin owelle lautamiehen jälessä. Antti oli ainoa, joka Hannan näti, hän painoi päänsä rintaa wasten eikä puhunut mitään.

„Sumal'auta Antti! sinä teit oikeen kuu aikanafi palaisit walheen tieltä“ sanoi lautamies hywillä mielin ja koska herra nimismies kutsuu kaiken tämän joutawaksi, tahdon minä sinulle anteeksi antaa rikoksesi.”

Ei saanut lautamies tämän wiime sanansa loppuun sanotuksi ennenkuin hän ja kaikki kamarissa olewat hämmästyivät. Hanna oli nähnyt Antin kädet sidotuksi, oli unhottamalla kaikki sântännyt Antin syliin.

„Peto wie, eikö tyttö ole hullu!“ huusi lautamies wihastuneena, „tuonne, maisterin, ylkäsi syliin oli kai aikomuksesfi,“ lisäsi hän uskaltamatta nimismiehen kuullen antaa wihallensa waltaa.

„Ei, ei! täällä on minun turwani!“ lausui hiljaan Hanna ja Antti muistamatta että sukunsa kieltämällä oli luopunut Hannasta, repäsi äkkiä auki siteet, joita nimismies kohta tullessaan oli tahtonut päästää, ja sulki rakastettunsa rintaansa wastaan.

„Mitä tämä on, Ollila!“ sanoi nimismies kiwahasti. „Minä kuulin, että tänään Maisteri Lager ja tyttärenne piti kuulutetaman, mitä tämä siis on?“

„Tyttö on hullu, tuo pohjan poika on häntä noitunut“ — ärjäsi lautamies, tahtoen wäristen kirwottaa Hannaa Antin sylistä.

„Te olette pakoittaneet tyttärenne naimiseen, wasten hänen tahtoansa. Asia ei kuulu minuun, mutta se ei tule teille kunniaksi,“ sanoi nimismies.

„Minä en ole tehnyt enemmän kun minulla on waltaa tehä. Tämä asia ei kuulu miihen kun minuun ja maisteriin.“

„Sen minä myönnän, mutta minä en saata olla todistajana isän kowunteen ja raakuuteen. Pitäkää puolisenne, minä lähden.“

Lautamies koetteli lepyttää nimismiestä. „Hän on itse suosunut maisterin kansja menemään awioliittoon, siihen lisäksi on heitä tänään kuulutettu.“

Nimismies ei sanonut mitään. Hän filmäili wähän aikaa naista, joka lätkien kaswot käsiinsä nuorukaisten wieresssä itki. —

„Harwasja on talonpojissa totista rakautta ja kun se joskus totinen on, särkee se kaksi rakastawaa sydäntä,“ sanoi hän wihdoin.

Lautamiehen filmät iskiwät tulta, hän ei uskaltanut sanoa mitään. Hän olisi tahtonut repiä palaisiksi Hannan ja Antin. Maisteri fulki edes tafajin lattialla; hän oli waalea hänkin.

Kolmen jäiwät maisteri, Hanna ja Antti lautamiehen kama-

riin, kun nimismies, surullisesti kerran vielä filmäiltyään Hannaa, meni ulos pirttiin lautamiehen kanssa, joka kuiskasi hänen korvaan: „Herra nimismies, pitääkö kaikki tämä salassa!”

Nimismies ei tuohon pyhntöön vastannut mitään. Hän käski ajettaa hevoistaan.

Kirkkowäkeä oli nyt tullut paljon pirttiin. He tulivat kirkosta, he kuiskasivat uteliaasti toisillen, he hyselivät uutisia, mutta nytkään eivät he tuota wiisaammaksi tulleet. Yltymperi oli sanoma aamulla käynyt: tänään kuulutetaan maisteri ja Hanna. He olivat uteliaasti kirkossa tuota kuulutusta odottaneet, mutta sitäpä nyt ei kuulunut. Wasta nimismiehen mentyä sai lautamies kummakseen ja wihakseen, maisteri hämmästykselleen, mutta Hanna ja Antti ilokseen kuulla, ettei kuulutuksesta tullut mitään.

Syytä siihen ei tiennyt kukaan.

XII

Illan tullessa.

Hämärä on walunut alas taiwahalta. Hämärä on sen miehen sydämesä, joka nyt lautamiehen kamarissa istuu. Hän nojaa leukaansa kättä vastaan ja tirkistelee takkaan, jossa wireä walkea palaa. Hän miettii.

Kowa, tosin kowa pitää sen miehen sydän olla, joka, nähdesään kaikki rakastawaista, mitkä wiime kerran tapaawat toisiansa tietäen etteivät saa toinen toistansa warten elää, ei tuntisi sywään heidän onnettomuuttaan. Maisteri Lager oli kauwas joutunut kadotuksen tiellä, mutta kipinä paremmasta entisestä itsestään tyti vielä hänen sydämesään ja se on tuo kipinä, joka nyt waiwaa häntä. Sillä maisteri se on, joka lautamiehen kamarissa nyt istuu.

Maisteri rakasti Hannaa. Hän ei ennen ole tiennyt, että hänen tullessansa Ollilaan Hannan sydän oli vapaa, mutta että siihen wapaanakaan ei hänen kuwanja mahtunut, saatikka sitten silloin kun siihen oli Antin kuwa wäkiäin tunkeunut. Nyt tietää hän tuon ja hän miettii mitä hänen nyt on tehdä. Lautamies on kädellä ja suulla luvannut hänelle Hannan, on wannonut että tulewana pyhäänä he kuulutetaan. Maisteri ei epäile Hannan saamisesta; mutta toinen tunto, kummallinen tunto on tunkeunut häneen. Nuo tunnot sotiwat nyt ja ne owat painaneet alas maisterin pään.

Lautamies ei ole kotona. Hän on lähtenyt pappilaan kuulustelemaan syytä miksi ei kuulutuksesta tullut mitään. Hannan

on hän salwannut kamariin, jonka omen hän ulkoa on lufinnut. Antin on hän ajanut palveluksesta. — Sanalla: parhaan taitonsa jälkeen on hän kokenut toimittaa kaikki.

Lautamiehen ensi työ nimismiehen mentyä oli ajaa kaikki, jotka eivät taloon kuuluneet, ulos pirtistä. Tuon tehtyä olisi hän käsin ryhtynyt Anttiin, mutta Antin katsanto oli niin kummallinen, ettei hän sitä uskaltanut. Hän wannoï kosta, hän tunsi maineensa olewan lentoon lähdösfä maailmalle, jos utelias wäki saisi totuudesta wähänkään kiini, ja tätä pelkäsi lautamies.

Mutta lautamiehen lähdettyä kokoontui taasen wäkeä Ollilan pirttiin. „Mitä Jumalan nimeen tämä on?“ kysyi itse Sakrikin ja piiat jupisivat: „Jumala siunatkoon! mitä tämä on?“ Lautamies ei ollut kellenkään ilmoittanut mihin matkansa oli.

Antti istui pirtissä. Hän olisi tahtonut olla yksinänsä, mutta hän oli se esine, jota kaikki tahtoivat nähdä, hän ei siis saanut silmänräpäystääkään olla rauhasa. Menkatsjeella oli hän silmäillyt lautamiestä kuultuaan häneltä tuomionsa. Hän oli päättänyt ylönsuonollisen lujan päätöksen, päätöksen, joka makasi kintulinen hiili hänen sydämellään, mutta hän kärsi sitä ylönsuonollisella voimalla. Onnettomuutensa puhkesi lautamiehen mentyä kamalaan nauruun. Se kajahti sen kertansa ja sitten hiljensi se. — Kädet ristissä istui hän wuoteen laidalla.

Kummastellen filmäili wäki pirtissä häntä, niinkuin wanfia keräjä tuwasja kaikki filmäilee. Moni oli kysynyt häneltä itseltään mitä kummaa hänen ja lautamiehen välillä oli, mutta niinkuin ei olisi Antti kuullut sanaakaan heidän kysymyksestään istui hän.

Silloin kun jo ilta oli pimennyt ja walkea takassa paloi kuultiin joku tulewan ajaen pihalle. Kallein filmät kääntyiwät affkunaan; he luulivat tulleen lautamieheksi. Mutta yhä suuremmalle nousi uteliaisuutensa kun Safari tuli ulkoa ja hämmästyneille kuulioillensa fanoi: „parooni Edlerin koijut ovat pihalla!“ —

Mutta meidän on kääntyminen niihin seikkoihin, jotka Niemulassa ovat saaneet parooni Edlerin jättämään kuolleen rakastetun poikansa, jotka ovat saaneet hänet wuoteesta jalkeelle ja sielun ja ruumiin puolesta runnellun matkalle Ollilaan. Sillä koijuksa, mitkä Ollilan pihalla nyt seisowat, ei istu muu kun parooni itse.

Me jätimme paroonin omantunnonsa waiwoihin nääntyneenä, pyörtyneenä. Jos tuntia myöhemmin olisimme tulleet Niemulaan, olisimme tawanneet paroonin wuoteesfansa jäähaude päänsä ympärillä. — Hän makasi toimetonna, hänen puolionsa istui hänen wuoteensa wieressä ja paroonin kylmä käsi makasi nyt hänen kädessänsä. Oi, itse oli rouwa nääntyä! Hän luuli Herran käden tempaa-

wan pois kaikki mitä hänellä maailmassa oli. Wäsymättömästi muutti hän jäitä paroonin pääläelle ja näki kun oli loppua wii-meiset woimansa wihdoin ilokseen paroonin awaawan filmiänsä.

Silloin kun tämä Niemulassa tapahtui ja nimismies Ollasassa odotti lautamiestä, tuli pappilasta wanha waimo ihminen. Hän kulki kiiruhusti, jotta moni kirkkomies kummastellen silmäili häntä. Hän oli pyhä waatteisin puetettu, mutta kirkkoon ei hän mennyt — tahi kirkkoon tosin meni hän, mutta palasi wähän ajan kuluttua sieltä. — Hänen mieltensä oli iloinen ja usein mumisi hän itsellensä: „sanokoon Antti mitä tahtonee, minä teen niin, kun oma-tuntoni käskee!“

Tämä waimo ihminen oli Liisa, entinen emännöitsijä Ollasassa. Hän oli jo seitsemännellä hymmenellä, mutta hänen ruumiinsa oli kun raudasta rakettu. Itä ei häneen nähnyt pysyneen.

Hän kulki ja Niemula oli hänen matkansa pää. Hän ymmärsi että syhstalwen päivä on lyhyt. Lautamiehen tapasi hän tiellä, mutta hän käänsi pois kaswonsa, jottei lautamies, joka samate kiiruhusti kulki, häntä tuntenut. Päivä oli jo paljon enemmän kun puolesassa, kun Liisa wihdoin tuli matkansa perille.

„Minä olen onnistunut saada kuulutuksen jätetyksi tulewaan pyhään, nyt on minun onnistua suuremassa toiveessani,“ jupisi hän. —

Sama wastaus Liisan pyhittäessä saada tawata paroonia koh-tasi häntä nyt kun aamulla lautamiestä. Liisa kuuli mitä lautamies ei wielä tiennyt, että nuori parooni oli ruumis. Mutta Liisa ei tuossa ollut niin jälkeen antawa kun lautamies. Hän koetteli kaikki keinot päästäksensä paroonin puheelle, sillä jos parooni on sairas, on omatuntonsa arempi, jos on poikansa kuollut, pelkää hän itse kuolemaa, ajatteli Liisa.

Rauan rukoili hän turhaan pääsöä. Niin kauan kun parooni oli toimetonna ei ollut tuota toiwomistakaan, mutta kun parooni awasi filmänsä ja Liisa sanoi hänellensä olewan sanomia, jotta woisiwat saada paroonin terveeksi, antoi wihdoin manselli, joka rouwan apuna oli, jälkeen ja ilmoitti Liisan puheet rouwalle. — Wuuan minuutti sen jälkeen seisoi Liisa paroonin wuoteen wieresessä.

Rahden kesken kertoi Liisa paroonille, mitä itse tiesi Antin elämästä, ja tämä kertomus waiwutti paroonissa kummia. To Liisan mainitesssa Eliinan nimeä hypähti hän plös wuoteeltaan. „Sinä tunsit Eliinan nuorena?“ huusi hän.

„Jos minä tunsin!“ wastasi Liisa surullisesti hymyillen. „Minä tunsin hänen paremmin kun koskaan tulen itseäni tunte-

maan. Eliinan wertaista olentoa ei maailmasja toista löydy, fen tiedän minä wakuuttaa. Minä olen nähnyt teitäkin nuorena, waan ette te muista minua. Siihen aikaan kun Eliina teitä seurasi olin minä isänsä torpparin waino, mutta sitä ennen olin minä lähnyt saman koulun läpi kun hän sittenmin. Minun luonani oleskeli Liina toista wiikkoä kun kowa weljensä ajoi hänet pois. Kun sittenmin mieheni ja samalla aikaa Dillan emäntä kuoli, tulin minä emännöitsijäksi Dillaan, jossa olen ollut viime keskiwiikkoon saakka.

„Sumala! Sumala!“ huusi parooni kuullessaan Liisan mainitsewan kaikki mitä Eliina oli kärsinyt. „Sumala, suuri Sumala!“ huusi hän kuullessaan, että Liina jo kauan oli ollut kuollunna. Mutta kun Liisa mainitsi Anttia, missä tilassa hän nyt oli, silloin hypähti parooni seisalle ja ilon loistawilla filmillä huusi hän niinkuin muinen patriarkki Jaakob: „minulla on siinä kyllä että minun poikani elää, minä tahdon lähteä hänen luokseensa.“

Kouwa, mamseli, itse Liisa-muori koettelivat estää häntä tuosta. Liisa pyysi ainoastaan paperi tilkun paronilta Dillalle, niin toisi hän Antin paroonin luo. „Ei, ei!“ huusi wanhus, „haudan partaalle saakka olen minä ennättänyt, nyt ei ole enää filmänräpäystä poisantaa, nyt on otollinen aika parantaa, mitä pitkä elin aika on rikkonut.“

Kouwa näki kummaksuen sitä muutosta, mikä paroonissa oli tapahtunut; syhtä tuohon ei hän tiennyt. Hän wastusti siis kauan ennentuin antoi perään. Wihdoin ei hän enää woinut vastaan sanoa. Hän tahtoi itse seurata, mutta tuota kielsi parooni jäykästi. „Liisa on ainoa, joka saa seurata minua,“ sanoi hän „mutta jos tämä matkamme onnistuu, olkoon tämä päivä sowingolle pyhitetty ja illalla kun minä tulen, tahdon minä sinulle kertoa, mitä sinulle nyt jalassa on.“

Harwain, tuskin koskaan oli paroonia nähty talonpojissa. Hän oli viimeisinä vuosina elänyt fähmättä missään, ottamatta ketään vastaan Niemulassa. Ei siis kumma, että wäki Dillan pirtissä katsoivat paroonin tuloa yhä enemmän kummallisiksi. Kun hän horjuen astui tupaan ottivat miehet lakit päästään ja kumarjivat nöyrästi. Mutta kun Liisa nähtiin paroonin seurassa eivät piit woineet uskoa filmiänsä.

Parooni filmäili ympärillensä. „Missä?“ kysyi hän hiljaisella äänellä Liisalta.

Liisa wiittasi Anttiin, joka nyt oli seisalle nousut ja samate kun muut miehet ottanut lakin päästään. Antti wapisi näh-

desfään tätä vanhusta, joka äidillensä oli niin rakas ollut. Hän näki miten suru oli sinettinsä painanut paroonin otsalle ja se wiha, joka hänessä paroonia kohtaan oli syttynyt, sammui kun kulo rannka saateessa. Hän ei woinut kirwottaa filmäilyksiään paroonista. Lapsen mieli oli Antissa herännyt.

Muuan filmänräpäys kului, jona ei kukaan sanonut mitään ja sywin äänettömyys wallitsi tuwassa. Wihdoin unhottaen sitä ihmisjoukkoa, joka kummastellen odotti mitä tulla piti, lewitti parooni käsiänsä ja astuen Anttia muuan askele lifemmäksi sanoi hän hiljaisella, liikutuksesta wapisewalla äänellä: „Anders, minun poikani!“

Ne kummolliset tunteet, mitkä paroonin tulo oli Antissa herättänyt, tunkeusiwat hänen sydänpohjaansa saakka kuultuaan näitä paroonin sanoja. Hän oli heittäytyä paroonin awattun syliin, mutta niinkuin wäljin ihmisessä tapahtuu, että juuri innon pääsyssä wallalle se kysähtää: onko tämä onni totta minun osalleni tullut? ja samalla muistaa seikkoja, misä ennen olemme päättäneet tehdä niin ja niin jos asemamme muuttuisi, — niin tapahtui nyt Antille. Hän hymärsi paroonin ylewyhden ja ylewyhs Antin rinnassa nousi samassa suureksi. Hän ei heittähtynyt paroonin syliin, hän päin wastoin jäi seisomaan, ikäänkuin olisi paroonin lause ollut muille sanottu.

Jos olisi toki parooni hymärtänyt mitä Antin sydämessä liikkui nyt, niin olisi hän syileillyt ja suudellut Anttia; mutta parooni ei ollut muu kuin ihminen, hänkään. Kun siis Antti ei kiiruhanut hänen awattuun syliinsä, niinkuin parooni toiwoi, waan filmäili alas lattiaan, lankeusiwat paroonin nostetut kädet alas ja sywä huokaus puhkesi hänen rinnastaan. Hiljalla äänellä sanoi hän: „Anders! sinä olet minun esikoiseni, minun ja Liinani lapsi olet sinä.“

Hukkuwainen, kun aawalla merellä laineitten keskellä näkee puupalaisen, pyrkii kaikkin woinin päästäksensä tämän luo, päästyään tarttuu hän woimallisesti tuohon ja sanoo: „se on puuta, se kantaa minua, minä olen autettu.“ Hukkuwainen sanoo niin, ei huomaiten että puu on pieni ja kelwoton auttamaan häntä, hän sanoo niin, sillä hän toiwoo. Samoin ikään oli paroonin laita. Dmatuntonsa waiwasi häntä ja soinasi häntä. Toiwo oli hänelle se puupalainen, johon hän waikeuden lainehilla pyöriwänä tarttui. Parooni odotti nyt Antin wastausta, hän sai sen.

„Herra parooni!“ wastasi Antti äänellä, jonka toki tehdä kummastelewaisiksi: „nyt wallan pahoin erehdytte. Minun äitini nimi oli Eliina, mutta te ette ole minun isäni. Katin torpassa

pohjanmaalla olen minä syntynyt, siitä on minulla nimeni. Minä olen vuosikausia, lapsuudestani saakka palvellut misjä milloinkin. Pahoin erehdytte, herra parooni, jos minua poikapanne vidätte."

Hifi nousi paroonin otsalle, hän waipui alas lavitsalle istumaan. Hän silmäili Liisaa, mutta Liisa ei ollut huonehessa. „O Jumala! Jumala!“ huusi hän, „pettynyt! pettynyt! Minun Loretsoni! Minun Andreas! kaikki poisja, haudassja.“

Jos olisi Antti kuullut näitä paroonin sanoja, olisi ehkä paljon kohta muuttunut; mutta Antti ei niitä kuullut. Wiime lauseensa oli wiimeisille wienyt hänen sielunsa woimat. Hän janoi äänellä, joka tuli ikäänkuin haudasta: „herra parooni! minä en tunne teitä.“

Parooni ei tuohon wastannut mitään, waan hänen päänsä waipui alas polwiansa vastaan misjä hän käsillään kaswojansa kätti. Mutta äkkiä, ikäänkuin huomaiten tilaansa, nousi hän, silmäili kolkosti Anttia. „Pettynyt, pettynyt!“ janoi hän ja fäntäsi owelle.

Kohta sen jälkeen katosiwat koijut pihalta, ja Antti waipui taas sen istuimellensa.

Hywä lufiani! Sinä ehkä kyllästyit tapauksiin, jotka toinen toistaan kiiruhusti ajawat. Waan mikä on elämä muu kun tapaus? Tapaus, täynnä wähäisiä tapauksia, on kulkumme kapalosta hautaan. Misjä on paikka, jossa täällä lepäisimme, jossa aika ei kulkisi yhä aina edelleen? Ei löydy jemmaista. Wälisiin kokoontuwat tapaukset; toinen ajaa toista ja niinkun ukkosen leimausta aina seuraa jyrinä, mutta leimaus ei synny ennenkuin on ilma sähtöä täynnä, niin kokoaa aika vuosia pitkin aineita, joita sitten päiwässä laukaisee ja silloin woi päiwässä tapahtua paljon.

Kamarissansa istuu Hanna. Hän on rukoillut, hän on lutenut ja hän tuntee sydämensä kummallisesti wahmistetukfi. Mitä ympärillensä tapahtuu se on hänelle ystifikaiffi. Hän tietää, että mitä Herra tekee on hywin tehty, ja Herran haltuun on hän antanut itsensä. Silloin kuulee hän äkkiä oweansa awattawan, hän luulee isänsä tulewan, waan hän näkee Liisan. Kaapin awain aukaisee Hannanfin kamarin.

Hanna kun näki Liisan ihastui. Hän luuli Liisassa nyt näkewänsä hywän enkelinjä, hän syleili hellästi lapsuutensa hoitajaa.

„Mitä Jumalaa, lapseni!“ janoi Liisa ja puristi kynnelfilmisjä Hannan kättä. „Kaiffi, kaiffi! on muuttunut. Wäliseinä on lohennut, awoin on sinulle Antin, awoin paroonin sydän.“

Ja Hanna sai nyt tietää, mitä ei vielä tiennyt, sai tietää mitä Liisa oli hänen tähtensä ja Antin tähden tehnyt. Hän sy-leili sanaa saamatta sanotuksi puolustajaansa.

Näin olivat he kauan istuneet, kun kulkuisen ääni äkkiä kuului. „Tule, tule!“ sanoi Liisa, „vielä tänä ehtoonä tahdon minä liittää yhteen teidän kätenne.“

He menivät pirttiin, mutta toinen oli tila täällä nyt kun oli Liisa luullut. Parooni ei täällä enää ollut ja vielä entistä alakuloisempänä istui Antti paikallansa. Mutta jos tämä Liisaa kummastutti ja hämmästytti, tapahtui nyt sekkä joka yhä kummem-malta näkyi.

Maisteri oli kuullut kamarisfansa huudon: „parooni tulee!“ Hän nousi, hän oli valmis menemään paroonia vastaan, mutta hän jäi kamariinsa. Hän awasi ra'olle owen, hän kuuli kaikki, mitä pirtissä juteltiin. Hän kuuli paroonin tunnustawan Anttia pojatseen, hän kuuli Antin vastauksen. Hän tosin ei tuota was-tausta ymmärtänyt, mutta joku salainen tunto hänessä sanoi, että ylewyyhs oli Antin mieleen johdattanut tämän miehuullisen ehkä luonnottoman kiellon, ja kuta enemmän hän tuossa wahwistui, sitä enemmän rupesti hän miettimään. Hän luuli kumminkin Antin peruuttawan kieltonsa, mutta kun tuo ei tapahtunut, kun parooni lähti, kun maisteri owen raosta näki Antin kaswot, silloin ei hän kauan enää miettinyt. Hän kulki kahdesti kamarinsa lattian poikki, sitten astui hän miehuullisesti pirttiin.

Waan hän seisahtui äkkiä. Hän näki Liisan ja Hannan sa-malla tulewan porstuan owesta, hän näki niiden samate seisahtu-wan. Hän kuuli Liisan sanowan: „missä on parooni?“ Mutta tuon kshymyksen kuulttuansa ei hän enää seisunut. Waalea oli hän, hänen jalkansa wapiwivat, mutta kiiruhusti kulki hän. Han-nan tykö käwi hänen askeleensa. Hannan käteen tarttui hän. — „Tule“ kuiskasi ääni, joka tuli hänen sydäimestään, „tule!“

Wastustaa ei Hanna ennättänyt. Hanna parka ei ym-märtännyt, mitä tapahtunut oli; hän seurasi. Mutta Antin luo wei maisteri häntä.

„Minä luowun hänestä,“ sanoi maisteri, „sinä olet talon-poika, mutta ylewä, sinä rakastat häntä enemmän kun minä,“ — ja Antin syliin heitti maisteri morsiamensa ja tulewaisuutensa on-nen. — Tuon tehtyä wetäysi hän kiiruusti takasin kamariinsa.

Mitä kuolon sanoma voi saada matkaan.

Nipp, napp! naputti seinäkello Ollilan pirtissä, jossa maanantai aamuna Antti istui arkkunsa vieressä, samalla paikalla missä eilenkin. Viimeiset päivät olivat tehneet häntä vuosia vanhemmaksi. Nyt istui hän lautoilla, tuvasa ei ollut ketään. Syvässä ajatuksissa istui hän. Lautamies oli hiljan viime iltana tulivihaisena tullut, kumminkin vähän leppyneenä siitä, että hän oli saanut rokastilla nimismiehen kanssa illallista syödä. Hän oli kohta saanut tietää kotia tultuansa paroonin ja Tiisan käynnistä ja hän nauvoi Antin tyhmyydelle ja omalle wiisaudelleen, kun oli forjannut talteensa kaikki Antin todistuspaperit. Hän oli silloin muuttunut vähän paremmalle tuulelle, hän oli sallinut Antin olla talossa yöstä. Mutta tän'aamuna, puhuttuaan maisterin kanssa, joka wikoittelematta nyt jutteli kuka hän oikeen oli, oli hän taas julkistunut. Maisteri oli lähtenyt, kohta tunnustuksensa jälkeen ja kaikkein kuullen oli lautamies aamulla kironnut Anttia, käskenyt hänen kohta mennä hiiteen, „sillä pettureita ei minun talosfani pidetä.“ Miten nämä sanat käiwät Anttiin, ei lautamies hymmärtänyt. Lautamies luuli Antin äänettömyyden hämyksi ja toiselta puolen uskoi hän nyt warmaan Anttia petturiksi, sillä näin paljon tiesi hän rehelliisyydestä, ja sen sanoi hän Antinkin kuullen: „Jos sinä olisit paroonin poika, niin et sinä todistuksenlaan puutteessa kieltäisi, sillä ihmisen silmät ovat myöskin todistajat.“ — Antin silmät ei walehtelijaa osoittaneet, mutta lautamies ei ollut mikään silmistä lutiija. Antin silmät heittiwät tulleita säteitä, mutta kiukkuaan hillitsi hän. Kun oli lautamies näin mielestänjään puhunut suunsa puhtaaksi ja sanonut kaikki, mitä luuli rehelliisenä miehenä welwollisuudekseen, kutsui hän työhön wäkenensä, joka kummastellen Antin kohtaa seurasi isäntäänsä.

Tupa oli tyhjä. Antti istui tirkistellen kelloa seinällä. „Päiwä päiväältä sinä taputat! Di, niin ikään minun sydämeni,“ puhui hän kellolle. „Kuinka onneton olisin, jos minun sydämeni kestäisi niinkuin sinä! Ei, kohta on aikani kulunut, ruumiini murtunut, sydämeni tykytyks lakannut.“ — Hänen mielenjään meni wieheäksi, hän lasi sydämelleen kätenjään: „tässä, tässä on ollut sota, mutta woiitto on ollut minun, se minun kunniani. Luulkoott ihmiset minusta mitä tahanjään. Luulkoott! mitä se minuun koskee. . . Ja kumminkin tarwitsiji minun ainoastaan awata arkkuni, näyttää paroonille kaikki formusta, puhua kaikki sanaa ja woiitto olisi minun. Minun! ja minä olisin Niemulan herra! Waan ei, ei! Se ei

jaa koskaan tapahtua, ei niinkaan kun parooni Loretjo elää... Jumala häntä varjelkoon, minun tähteni ei hän pidä karsimän. Hän on herra, minä olen oppinut työhön. Minä olen vesipiijara merestä, tuuliaispää on nostanut minut taiwahalle, pudottanut minun järveen, jossa minä outona olen elänyt, outona kuolen, mutainen maa imee pisareen. — Kailki, kailki olen minä menettänyt! — Mitä huolin minä Niemulasta? — Oi, toista, jos olisi lautamies laskenut minun käteeni Hannan käden ja sanonut: tuosja, ota! mutta hän sanoi: „mene talostani sinä häwitön äpäpä!“ — Ja tätä muistellessaan ja muistellessaan äitinsä koftalon puristi Antti nyrkkiään.

Owen suussa oli Hanna kauwan seisonut. Antti ei Hannaa havainnut, missä tämä seisoj liikkumatta kuin hahmo. Hannalle oli nyt kailki selvä. Eilen oli hän maannut Antin sylissä. Antti oli innokkaasti puristanut häntä rintaansa vastaan, mutta äkkiä nousjut ja rientänyt ulos, jossa kylmällä lumella hieroi palawaa otsaansa. Tuo oli ainoa, mitä ei Hanna hymmärtänyt. Tuo oli ainoa, mitä ei Liisakaan hymmärtänyt, sillä Antin ylemydestä, hänen päätöfsestään eiwät he mitään osanneet arwata. — Liisa oli koettanut päästä Antin puheelle, mutta hän, joka niin hywästi Niemulasja onnistui, ei nyt onnistunut. Liisa lähti kumminkin hywillä mielin pois kuultuaan maisterin lauseen.

„Antti!“ kuului walittawa ääni owelta. Se ääni oli Antille tuttu, sen äänen tunsi sydämensä. Hän heräsi ajatuksistaan, hän katsoi ympärillensä, hän näki Hannan, hän nousi ja nuorkaisen sylissä makasi nuorkaisen rakastettu.

Lautamies oli seurannut wäkeään työhön. Hän palasi nyt takasin Ollilaan ja tuosja kun hän tuli oli entinen kylmä kowuutensa sinetti laskeunut hänen muodolleen. Hän mielistyi itseensä. Tosin mietti hän tuosja miten olisi käynyt, jos olisi Antti ollut paroonin poika. — Mutta olisiko Antti silloin nainut Ollilan tytären? Warsin wähäisen tiesi, näette, lautamies Hannan ja Antin salaisuudesta. Lautamies yhä waan pelkäsi Antisja Eliinan perillistä ja hän luuli nyt Antin perustaneen tuon satunsa alun parooniin, jotta hän paremmin woittaisi. Namulla kuuli hän maisterilta, että Antti Hannaa rakasti, mutta hän arweli waan silloin itsefseen „kas jemmaista luvjusta! — Hän käweli nyt hywillä mielin kotiin päin, kun äkkiä kuuli jonku kiwaasti ajawan takanansa. Hän wetäikse tien syrjälle ja tunsi jo kaukaa Niemulan Eliaksen.

„Mihin niin kiirut?“ kysyi lautamies, kun oli Elias tullut hänen koftalteen.

„Pappilaan! minä wien kuolon sanoman Niemulastasta,

nuori parooni kuoli eilen." Ja Elias löi ruoskalla hevoista ja katosi.

„Sooh! wai on parooni Lorentso kuollut!“ arweli lautamies itseksään, „kukahän nyt Niemulan perii?“ —

Mutta Milan pirtissä istuivat Antti ja Hanna wieretysten, waan monta sanaa ei waihetettu. Antti oli sanonut kohta lähtewänsä muualle, kauas, kauas palveluspaiikka hakemaan; sinne missä ei kuusien huuhu tuuheassa metsässä muistuttaisi häntä entisistä ajoista. — „Kun sinä rouwana rouwain parissa istut,“ — sanoi hän surullisella äänellä, „muista jostus Milan Anttia, joka kolmesa wiikossa menetti kaikki mitä maan päällä hänellä kalliinta oli — rauhansa! Muista häntä, joka ei ikinä saata sinua unhoittaa.“

Wyöliinaansa kätki Hanna kynnelyset kaswonsa ja katkera oli hänen mielensä kun hän wastasi: „en itänä woi sinua unhoittaa!“

Käsi kädessä istuivat he vielä wähän aikaa, kunnes Antti äkkiä nousi ylös. „Nyt on aika! älä kysy minua et saa koskaan minusta mitään tietää.“ — Niin sanoi hän, mutta äänensä puhui paremmin kun sanat sydämensä tilan. Hän meni arkkunsa luo, nosti sen hiljaan selkäänsä ja oli walmis lähtemään.

Waaleana seisoi Hanna hänen wieresään. Ei itkenyt Hanna enää.

Tämä hetki olisi kenties ollut viimeinen, jona maailmassa toisiaan näkiwät, ellei olisi Bjankaiikkisen neuwo ollut toinen.

„Etkö sinä lurjus vielä ole päässyt lähtemään?“ kuului lautamiehen ääni owelta, „wai mitä wiivyttelet? Pois talostani, kelmoton!“ — Antti ei wastannut mitään, hän silmäili vielä kerran Hannaa, joka maahan oli waipua, huokasi sywään ja lähti. Mutta owea kiini pannessaan jälkeensä, wiipyi hän. Ei lie hän tahtonut itse onnensa owen taakseen kiini lyödä!

„Mitä seisot ja kirkistelet tuon perään,“ ärjäsi Hannalle lautamies“, mutta lijäsi leppeämmästi: „Niemulassa on kuolema käynyt, minä tapasin tiellä Eliaksen. Paroonin Lorentso on eilen kuollut.“

Tämän sanoman kuuli Antti; se waijutti hänessä kummallisia. Hänen jäsenensä wärisiwät, hänen kätensä wapiiwat, ja pamausjella putoji arkku laattiaan.

„Lorentso kuollut! kuollut!“ jupisi hän itseksään.

Minahan on luonto hiljaisin, kuollut juuri auringon nousun edellä, mutta tuskin on waalea aamuhohde ruwennut lewiämään, ennenkuin tuhansittain, ensin linnut, sitten muut eläwät terwehtiwät alkawaa päivää. Kewät sää kawa jaähän ensin wähäisen railon; railo ionee kunnes se joen täyhtää, kunnes se on sulattanut

talwisen puuron. Lautamiehen lause oli tällainen waalea aamu hohde, tällainen lewät jää.

Lautamies kuuli pamauksen, näki Antin seisovan rivotun arkkunsa wieresjä, näki hänen pistävän wäjäisen rastian lakkariinsa, jättävän kaikki muut kapineensa porstuan lattialla, kuuli häneä sanoman: „Elä epäile, Hanna!“ ja katoowan.

„Hän on hullu!“ sanoi lautamies, weti owen kiini ja meni kamariinsa.

„Lorentso kuollut!“ tätä kertoi Antti itselleen ehtimiseen. Wainu oli suuhunsa pannut nuo sanat, joiden oli määrä lohduttaa Hannaa, wainu myös sanoi hänelle, mitä hänen nyt oli tehdä, sanoi ennenkuin hän oikeen huomärsi, miten Lorentsin kuolemalla hänen tilansa muuttui.

Wähitellen rupefi hän tuota hymmärtämään ja silloin lähti lause: „Lorentso oli kumminkin minun weljeni!“ hänen sydämes-tään. — Hän seisautui, hän koetti koota ajatuksiaan. Hän mielti, hän päätti. Ja kun hän taas tielle antausi oli Niemula hänen maaliperänsä. „Sumala on kummasti minua kulettanut“, ajatteli Antti, „Lorentso eleli lapsuutensa päiwät ilosja; minä, hänen wel-jensä, elin puutteessa; hän lankefi hautaan, jättääksensä minulle osani.“

Antti astui askeleita onnensa luo.

XIV.

Isä ja poika.

Ja taas istui parooni Edler waimonsa kansja kuolleen poikansa wuoteen wieresjä Niemulasja. Walloiset alkuna-liinaiset riippuivat alkunain edessä merkiten silloin, niinkuin nytkin, että kuolema oli käynyt. Mutta kamarissa, missä Lorentso makasi, oliwat nuo alkuna liinaiset wähän wedetyt syrjälle, jotta waalea talwi aamu pääsi walaisemaan wainajan vielä waaleammat kaswot.

Wiimeinen yö oli paroonilla ollut warsin lewoton. Koko sen kuluessa, kun rouwansa lewotonta unta nukkui, oli parooni salinsa lattialla kulkenut edestakasin. Toiwo oli hänessä herännyt eilen, mutta taas sammunut ja kun se sammui oli se paljon paroonissa waiikutannut. Hiljainen yölamppu oli salissa palannut. Wanhat esiisjain kuwat riippuivat pitkin salin seinää; ne silmäilivät surullisesti wiimestä Edleria. Monet kerrat oli parooni kulkenut niiden siwu; wihdoin oli hän seisautunut esiisjensä kuwan alle. „Sinä olit

ensimmäinen Edler", oli hän sanonut; sinä herätit Edlerin suruun eloon, sinä perustit sen funnian. Kolmatta sataa ajastaitaa on Edlerin suku kukoistanut; nyt on syksy tullut, viime lehti on pudonnut, vanha lahonnut warssi on enää yksin jälellä; kun talvi senkin kaataa, ollut ja mennyt on Edlerin suku." —

Ummu puoleen yötä olivat paroonin tuskat helpommassi muuttuneet. Hänen ruumiinsa ei niitä enää kestänyt, hänen sielunsa antoi perään. Waalea huntu oli laskeunut paroonin järjen ympärille, hän ei enää voinut tilaansa oikeen käsittää.

Viimeinen yö oli ollut paroonille tämmöinen nuutoksen yö. Kun hän nyt istuu kuolleen poikansa vieressä, tuntee hän, että hän on jotakin kadottanut, mutta hän ei oikeen hymnärrä mitä. Niinkuin alkuna liinaiset jalissa kätkevät päivän, estää tulshnyht järki paroonin tunteesta miten on oman sydämensä laita. —

Ummua on paljon kulunut. Parooni istuu kun patjas paikallaan. Hänen silmänsä tirkistelevät kuollutta; hän hymnärrää että hän tuota wainajaa joskus on rakastanut, mutta siitä ajasta on paroonin mielestä jo niin kauan, niin kauan.

Toisin on rouwansa laita. Mitä helläsydäminen äiti ajattelee ja tuntee nähdesjään ruumiina sen, mihin on kaikki toiwonsa pannut, ajatteli ja tunsi rouwa. Hän itki katkerasti. Hän hymnärrä että hänellä oli poika ollut, ettei hänellä femmoista enää ole.

Parooni nousi. Hänen sydämeensä tunkeusi hetkeksi wanha tuska, wanha muisto. Hän meni saliin. Hän ei kuullut, että mansjelli hänelle ilmoitti miehen, joka pyysi päästä paroonin kanssa puheelle, hän ei nähnyt että tämä mies jo owen suussa seisoi. Hän kulki kiiruhasti salissa edestakasin. „Herra Jumala!“ huokasi hän, „wähennä minun kuorman! Isäni on minua kironnut, ja kironuksen woiman on käytökseni Eliinaa kohtaan enentänyt. Hänelle wannoin ikuisen rakkouden, waan minä unhoitin walani. O Jumala! millä taidan kironuksesta päästä, millä walastani kirmota?“ ja hämärässä huoneessa päätänsä käsiin nojaten itki parooni kun lapsi.

Antti oli tullut Niemulaan; hän oli se mies, josta mansjelli oli paroonille ilmoittanut. Owen suussa seisoi hän. Hän oli kuullut paroonin walituksen; hänen sydämeensä järki nähdesjään wanhuksen waiwaa. Hän oli sowitzettu. Hän näki paroonissa isänsä.

Wähän aikaa oli syvä äänettömyys salissa; wihdoin kuului askel, se lähestyi hiljaan paroonia. — Ilman jäweleet, joita tuuli puistossa kesäiltana syunyttää, eiwät alkawalle aamulle kuiskaa hiljemmin terwetuliaisensa kun nyt Antti seisoen paroonin vieressä:

„Dunneton isäni!“

Paroonin pää, joka rintaansa vastaan oli waijunut, nousi

wähitellen, hän silmäili Anttia kummastellen, mutta paikaltaan ei hän liikkunut. — „Sinä se olet, sinä, kaimattu kadonnut poikani!“ fanoi hän wihdoin. „Mistä sinä tulet, minun poikani? Missä on äitisi? Missä on Eliina?“ — Näin hän kylä puhui, mutta se oli enemmän uneksivan kun ajatteleman puhe.

Joka tietää mimmoinen lapsellinen rakkaus on, ymmärtäneekö mitkä tunnot liikkuiwat Antisja. Ei ennen maailmassa ollut sana isä tullut huuliltaan. Sillä sanalla puhkesi nyt pitkien vuosien murhe ja suru kätköstänsä. Mutta siinä sanassa oli myöskin ilo ja riemu. Waan tämä ilo loppui pian. Antti kamoksui. Isäänsä oli hän tawannut, waan mimmoisesja tilasja? Eilen aamulla oli parooni vielä terve ja täyhsijärkinen, nyt oli hän houraawainen sairas.

„Ettekö tunne Andreasta, teidän ja Eliinan poikaa?“ ihysi hän epäilyksen äänellä. Hän pani paroonin eteen Eliinan wiskimä formuksen ja tuota nähdesjään leimusi walo paroonin filmistä, waan tuo walo sammui kohta. Hän tirkisteli waan sitä.

„Andreas! niin, missä sinä olet ollut, minä en ole moneen aikaan nähnyt sinua?“ houraile parooni.

Antti hawaitsi nyt, että walwominen ja murhe olivat saaneet paroonin sairahaksi ja hänen aikomuksensa oli wiedä hänet wuoteelle. Manselin avulla, joka kummastellen ei tiennyt mitä piti ajatteleman, otti nuorukainen ukon syliinsa ja lähestyi owa.

„Elä sinne! Ei sinne! Wie, Andreas, wie minua tuonne“ — parooni osoitti formellaan toista owa, jonka Antti jalallaan aukasi. Huoneesen tultua fanoi kohta parooni: „wie minua wuoteelle.“

Antti seisoi kun paikalle naulattu. Hän oli tullut welsjensä kamariin, hän näki kuolleen Lorentsin.

„Katso, sinä hän makaa! wie minua hänen wiereensä“, rui-kutti parooni. „Siinä hän makaa, minun Lorentsin, niinkuin muinen Waldemar. Niin! siinä makaa nyt viimeinen Edler kuol-lunna. Minä ummistin hänen silmänsä, mutta Sumala awasi ne taas. . . Hän katselee minua: wie minua hänen wiereensä.“

Kouwa oli nukahtanut pöytää vastaan Lorentsin kamarisja. Hän heräsi nyt. Hän kuuli paroonin viime sanat, näki paroonin walottoman silmäilykseen. Käsiänsä puristi hän rintaansa vastaan. Sanaa ei sanonut hän.

Antti seisoi muuan silmäräpäys liikkumatta. Rowasti oli isänsä houraus ja kuolleen nähy häneen kähnyt. Hän tointui tuosta kohta ja niinkuin wähäistä lasta otti hän paroonin käsivarсилleen ja kantoi hänet ulos.

„Mihin sinä wiet minua? . . . Andreas minä olen wäshnyt; wie minua maata.“

Waiwoihin nääntynyt nukkuu. Antin syliisä parooni un-
misti filmiänsä, hän waipui uneen poikansa helmasa kun lapsi äi-
tinsä helmaan. —

Mutta kuolleen Lorentsin nuoteen wieressä kertoi Antti
rouwalle kuka hän oli. Hän kertoo warowasti paroonin salaiset
asiat ja rouwa kuuntelee häntä. — Kun on Antti lopettanut istuu
rouwa kauan filmäillen kuollutta ja wihdoin nousee hän, muttaa
nousee ja sulkee Antin syliinsä.

Silloin oli kun olisi kuolleen huulet wetähtyneet hymyilyyn.

Paroonilla kesti unta kauan, mutta viimein kun jo päivä
oli kulkunsa lopettaa hän heräsi. Hän awasi filmiänsä, hauraus oli
mennyt ohitse, ymmärrys oli hänelle palannut takasin. Antti ja
rouwa istuivat silloin hänen nuoteensa wieressä. Runmastellen
katseli parooni ympärillensä ja nähtyään Antin jäi hänen filmänsä
kauan kiinteästi katsomaan häntä. Silloin otti Antti lakkaristaan
äitinsä jormuksen ja lasi sen paroonin käteen.

„Di Jumalan kiitos, se ei ole mitään uni! Se on päivän
totuus! Mikä kadonnut oli, on löyhtynyt! . . . Rakas puoliso, sinä
et ymmärrä minua; kertokoon Antti tässä sinulle, mitä minä sinulle
salannut olen. Hän osaa paremmin kun minä näyttää kuinka pe-
tollinen minä sinuakin kohtaan olen ollut.“ —

— „Minä sen jo kaikki tiedän. Antti on sen minulle ilmoit-
tanut . . .“

„Ja sinä annat minulle anteeksi?“

Rouwa syileili khynele filmisjä Eliinan lasta.

„Kiitetty olkoon taiwahan Herra! Hän kurittaa, Hän armah-
taa myös! Mutta Anttini! Minäkin tahtoisin tietää — — tietää
mitä sinua on kohdannut. Puhu minulle, puhu Eliinasta! Hänkin
antoi minulle anteeksi? — —“

Ja Antti puhui. Kun hän kertomuksensa lopetti puristi
parooni hänen kättänsä. „Minä ymmärrän sinua, minä tunnen
sinusja Eliinan sydämen, ylewä poika!“ — fanoi hän hiljaan.

XV.

Wiiden vuoden kuluttua.

Ihana oli kesä. Kauniimmasja pyhä-puvusfaan oli luonto.
Puron wesi lirisi taas ja kulat sen rannalla tuoksuiwät niin
ihanasti. Mökki seisoi autiona, niinkuin kalastajan maja autio

saarella odottaen asukkaita. Se tosin wanhuutta sein sairasti, mutta se siitä ei tiennyt. Lahonneesen kättyään, jonka jäänökset nurkassa nähyh, on pieni lintu tehnyt pesänsä ja kun myrsky ilman puhdistaa, kokoo mökin siipinen asukas tänne toweriaan läheltä ja kaukaa.

Mansikat ovat kypsät ja taaempänä, tuolla nuorella, minkä huippu taimahan rannalta nähyh, kasvaa niitä. Siellä huutawat ja hyppiwät lapset iloisenä; ne noukkiwat marjoita mikä kopsaansa, mikä suoraan suuhunsa.

Wanha ämmä on heidän kansansa. Hän elää marjain noukkimisella, hän kulkee omia aikojansa. Hän on Peitson torpparin wanha Gewa, joka wäähän woimansa jälkeen kokee työtä tehdä, jotta ei joutuisi muiden elättämäksi.

Hän on nyt wäsynyt, hän on wätäynyt maantielle, hawaitakseen eikö tulisi joku matkustawa, joka hänet tahtoisi ottaa kytillensä Rokkolaan, johon hän on aikeessa lähteä marjoitaan myymään.

Päiwä polttaa kuumasti. — „Ei ole ollut näin kuumaa kesää eläissäni muuta kun se jona Eliina kuoli“, jupisi hän itselleen. — „Olisipa kumma tietää, elääkö vielä tuo poikansa?“

„Waanut tulee, waunut tulee!“ huusi samalla pienonen poika, joka huipun harjalla seisoo.

Raikki lapset juoksiwat alas tielle näkemään noita waunuja, sillä siihen aikaan ei matkustawaisia niin joka päiwä waunuilla kulkenut kun nyt. Raikki tuliwat kopsineen myymään, jos haluttaisi waunuissa istujain ostaa. —

„Jos minä noissa saisin istua“, arweli wähäinen poika, „niin kowempaa minä ajaisin; niinpä ne tulewat hiljaan kun lehmät, waikka on heillä myötämaata.“

Totta puhui poika. Waunut tuliwat hiljaan, sillä se herra, joka sein kutsia vastaan etuistuimelle istui, wiittasi sormellaan milloin oikealle milloin wafemmalle puolelle tietä.

„Täällä kohta pitäisi tienhaara olemaan“ — sanoi tuo herra — „mutta miten tahdotte perille päästä isäni, tie sinne ei ole waunuilla ajettava, työläs on sinne jalkaisinkin päästä.“

„Tietä, jota Eliina niin monesti on käynyt, jaksanen minä toki kerran eläessäni käydä“, wastasi wanha herra tafa istuimelta.

Nainen joka istui wanhan herran wieresessä wiittasi sormellaan lapsia, joita nyt näki: „Ehkä woiwat nuo auttaa Liisaa kantaessa pikku Anttia“ sanoi hän.

„Ja isääni“, lisäsi nuorempi herra, kääntyen lapsiin päin. „Marjoja, marjoja!“ huusiwat lapset yht'aikaa, „kypsiä mansikoita!“

Antin — sillä Antti oli se, joka parooni Edlerin, puolisonsa Hannan, poikansa Antin ja lapsen amma Piisan kanssa waunuisia istui — Antin mieli meni surulliseksi. „Raikki teidän marjanne ostetaan“, sanoi hän. Hannalle hiljaan kuiskuttaen lisäsi hän: „Mäillä main olen minä usein marjoja noukkinut, noin kun nuo, mutta ostajia löytyi harvassa.“

Waunut pysähtyivät. — „Tuo polku wie Puroon“, lausui Antti ja hyppäsi waunuista maahan. Raikki muut seurasiwat häntä, itse wanha parooni, joka kyytipojan ja Antin avulla waiwoin pääsi paikalta.

Lapset seisoiwat kummasti katsellen tulleita. Mutta wanha Gewa tuli kiiruusti marjaneen, tarjoen ne Antille.

„Dsaatteko Puroon?“ kysyi Antti filmälleen Gewaa.

„Dsaanko! Siellähän minä yhteen aikaa käwin joka päivä. Mutta nyt on Puron mökki autio!“

„Minä en erehtynyt!“ huusi Antti. — „Tässä, isäni, seisoo se ämmä, jonka sylissä minä nuinen kasteelle wiettiin; tämä ämmä on Gewa.“ —

Parooni kätteli ystävällisesti ämmää, joka ei tahtonut forwiansa uskoa, kun kuuli, että tämä nuori herra oli Antti, Eliina wainaan poika.

„Ja tässä hän eleli muistaen minua wiisiosta pitkää ajastaitaa!“ huokasi parooni kun wihdoin, ehkä suurella waiwalla oli saawuttanut Puron mökin. Antti kulki ympäri näyttäen isälleen ja puolisolleen kaikki paikat. Ei kipinettä ollut, mistä hän ei tiennyt jotakin puhua. Täällä Puron rannalla oli Eliina pesyht hänen waatteitaan, tuossa oli kättyt, jota hänen jalkansa niin monesti oli liikuttanut, tuossa oli vielä lastuja laudoista, joista hänelle ruumisarkkua laitettiin.

Suurvet kyyneleet wieriwät pitkin paroonin poskeja. Hän kuuntelee Antin puhetta, hän kuuntelee lintujen lauluja, hän kuulee niissä Eliinansa, sillä olihän Eliina usein istunut kesäpäiwän kuunnellen samoja wirsiä.

„Nyt minä mielelläni laskefin pääni lewolle, jos waan saisin tawata tuon maisterin, joka oli Ollilassa, ja joka ei saata olla muu kun minun poikani, hänkin. Paljon pahaa olen minä saanut matkaan maailmassa; mutta suuri on sowingon woima, koska se on woinut wuodattaa rauhan minunkin sydämeeni!“ — —

Kauan istui Niemulan herraswäki Puron mökissä. Kauan kulkiwat he ympäri luonnon puistossa Puron rannalla. Sitä oli tuossa jo kun he saawuttiwat waununsa, jotka tiellä oliwat odottaneet.

„Wielä kirkkomaalla, haudallansa tahdon käydä“, sanoi parooni Sewalle, jolta oli saanut kuulla paljon Antin ensimmäisistä vuosista. — „Sitten on ristiretkeni tehty ja minä menen lepäämään isäni kammioon.“ —

„Nyt olet nähnyt minun lapsuuteni kodon, armas Hannani, nyt saatat tosiaan sanoa, että Herra on kummallisesti sinunkin teitäsi ohjannut, kun on minun sinua sitonut.“ —

Beitson kestäkiemarisia olivat matkustawaiset yötä, mutta suuresti hän rauhaa ei Antti saanut. Sewa oli ilosta mielihyöylyksinä jutellut naapureille ja tuttaville, että tämä herra joka näin suuresti nyt wauhuisia ajoi, oli tuo entinen Antti, joka kulki ympäri wäyhäisellä työllään ansaiten elatuksensa. Beitson isäntä ei tiennyt mitä piti sanoman, hän häpesi niin, ettei isoon aikaan kehdannut kaswojansa näyttää. Mutta kun hän wihdoin Antin käskystä totellen tuli esiin, puristi Antti hänen kätensä. „Te olitte jotenkain paha minulle“, puhui hän, „mutta minä en enää tahdo muistaa sitä. Kentiesi oli Jumala sen niin sallinut, sillä muuten en minä suinkaan olisi lähtenyt niiltä paikoilta, missä äitini ruumis lepää.“

XVI.

Sowitus haudalla.

Tuon wäyhäisen joen warrella, joka Kälwiän pitäjän läpi wirtaa on lähellä kirkkoa Marttilan talot. Talwella on täällä suuri liike, sillä talwitie Sawosta Skokkolaan käy juuri tämän talon pihan läpitse. Mutta kesäaikana jää Marttila, niinkuin hlipäänsä Kälwiän kirkonkylä, kokonaan walta tien syrjälle. Niinkauan kun on ruoho maassa näkywisjä ei täällä nähdä muita wieraita kun niitä, jotka asian alkain tänne tulewat. Tässä Marttilan talossa asui kertomuksemme ajalla armowuoden saarnaaja Joseph Lagerberg.

Hän oli wakawa, hiljainen mies, joka muiden onnessa löyhi oman onnensa ja joka tuon tähden oli niille rakas, jotka ennättiwät siinä wäyhässä ajassa, jona hän paimenen wirtaa täällä toimitti, tulla hänen tuttavuuteen. Hän oli noin puoliwälisjä neljäkymmeneen wanha, ehkä hän paljon wanhemmalta näytti. — Wäliin saatti hän päiwäkaudet istua kamarisjansa mieltien. Silloin oli hän aina alakuloinen, silloin kuultiin hänen usein sanowan: „onnellinen se, joka kaswaa wanhempain suojassa, minulla ei ole niitä ollut!“ — Wäliin taasen — ja tuo tapahtui aina kun hän oli saanut palkkansa — oli hän iloinen, kulki ympäri pitäjässä opettaen ja

neuwoen. Hänen ruokansa oli enimiten wettä ja leipää, sillä aina palkkansa saatua hän käwi Koffolassa ja pani postiin kaikki mitä hänellä oli, lähetettäväksi milloin mihinkin.

Nyt oli hänellä tällainen iloinen päivä. Hän oli eilen tullut Koffolasta, jossa hän oli koko puolivuotensa palkan pannut menemään Helsinkiin.

Hän istui tuon vähäisen joen warrella — saman joen, johon pari wirstaa mereen päin Puro laskee. Hän istui nyt onkien. — Kello taisi olla noin 10 aamulla. „Wielä kolme vuotta“, sanoi hän, „ja seitsemän vuoden kärkeiset owat saaneet minut wettomaksi. Oi! kuorma rinnaltani rupee kewenemään ja minä saatan kohta sanoa: „minä en ole ketään pettänyt.“

Näin oli maisteri Lagerberg kauan istunut, kun tuli vähäinen poika häiritsemään hänen rauhanja.

„Koh, pikku Matti! mitä olet sinä kulusja tänään?“ kysyi maisteri nähtyään hänet. —

„Kirkolla on kaksi herraa, jotka ajawat suurilla wainuilla; ne pyytävät, että maisteri olisi niin hywä, jos on teillä aikaa, että tulisitte heille kirkkoa näyttämään.“ —

Maisteri nousi, meni pukemaan päällensä pyhäwaatteensa ja kun tuo oli tehty seurasi hän awain knippu kädessä pikku Mattia. Kun hän lähestyi kirkkoa, näki hän monta ihmistä seisowan eräällä haudalla pian aidan wieresjä. Lähemmäksi tultua hawaitti hän wanhan herran, joka siinä polwillaan oli. Kaikki olivat selin häntä, jottei hän kohta woinut heidän kaswojansa eroittaa.

„Ja tässä sinä maaat, tässä sinä lepääät minun armaani, minun Eliinani! Oi nuku rauhassa, ylewä! kohta tulee minullekin pääsjön aika. Taiwaasjasi, misjä sinä olet, tiedän minä että sinä rakastat niitä, joita minä täällä rakastanut olen, minun Waldemariani, minun Lorentsoani, wieläpä häntäkin, joka sai pitkän elämän läpi kulkea siwullani, sillä paikalla, johon sinulla oli ensimmäinen ja suurin oikeus. Jumala siunatkoon sinua! sillä sinun anteeksi antamisjesi on siunannut minun viimeiset hetkeni.“

„Amen!“ sanoi Piisa, joka paroonin takana seisoi.

„Amen!“ sanoi pieni kolme wuotinen Piisan sylissä.

„Kuulette isäni! mitä lapsi sanoo“ wirtkasi Antti liikutettuna, misjä polwillaan paroonin wieresjä seisoi. — „Lapsenkin suusta on hän ottanut kiitoksen!“ —

Maisteri oli kuullut kaikki. Hän seisoi kun paikalle naulattu, hän oli tuntenut ensin Piisan sitte Antin ja hän arwasi, kutka nuo toiset olivat. „Amen!“ sanoi hänkin.

Kaikki kääntyivät ja kolme heistä tunsi maisterin. „Maisteri Lager!“ huusi Hanna ja vetäysi Anttia lähemmäksi.

„Niin, tässä näette miehen, Hanna!“ sanoi maisteri hiljaisella äänellä, „miehen, joka kadotuksen tiellä oli joutunut kaares, mutta jonka silmät teidän ja teidän miehenne rakkaus avasi.“ — —

Antti ei sanonut mitään, hän waan kuisjasi paroonin korwaan jotakin.

Parooni nousi äkkiä: „Zumala, Zumala! olisiko jemmoinen armo mahdollinen! Mutta Zumalan armo on ääretön!“ Parooni lähestyi horjuvilla jaloin maisteria ja ennenkun tämä tiesi mistään, oli wanhus painanut häntä syliinsä. — „Minun poikani!“ kuisjasi hän. —

„Teidän poikanne . . . parooni Edler! . . . minä!“

„Tunnetteko tämän formuksen? Te annoitte sen kihlasormukseksi Hannalle; sen olen minä kerran antanut teidän äidillemme. Sen sain minä kun ensikerran kävin Herran pyhällä ehtoollisella. Satunnalta tulin minä Hannan formella sen näkemään samana päivänä kun Antin sormus samalle sijalle pantiin, minä tunsin sen, se sanoi minulle kuka te olitte . . . Minä hain teitä, minä kuulustelin teitä, Helsingissä, Turussa, koko Suomen ympäri; kaikki oli turhaa. Maisteri Lager'ia ei löytnyt.“ — —

„Sinä et usko minua? . . . minä olin nuori, sinun äitisi nuori, meidän sydamemme syttyivät. Di! minun puolellani oli wiekkaus, minä petin Edlan, minä jätin hänet ja siitä ajasta en minä ole häntä nähnyt. Wasta silloin kun surmuksen näin, nuistin minä häntä, minä sain samalla tietää mitä en ennen tiennyt, että hän oli syunyttännyt pojan . . .“ —

„Te kuulustelitte maisteri Lager'ia, te tiedätte miten hän on elänyt?“

„Minä tiedän sen, se oli minun rangaihtuksen. Minä luulin häntä kuolleeksi, se minun suruni. Minä tein mitä minä taisin, minä maksoin hänen welksansa.“

„Haa! Myt minä hymärrän miksei minua Helsingissä enää hätyhtetty . . .“

Antti ja Hanna lähestyivät maisteria, he tarjosivat hänelle käsiänsä. Maisteri puristi kowasti niitä. — „Ylönpaltinen on Zumalan armo!“ sanoi hän. —

„Minä luulin poikani kadotuksen lapsiksi ja minä tapaan hänen sielujen paimenena, minä tapaan hänen Eliinani haudalla. Ylönpaltinen on Zumalan armo! minä saatan niin sanoa suuremmalla syhyllä kun teistä kukaan, sillä minä olen kaikkein nähin syypää. Eliinan haudalla on sowitz tapahtunut. Hänen haudastansa

ympäröipi ylevä henkensä meitä. Hän on suonut minun waiwattulle sydämelleni rauhaa, hän on sallinut minun lapseni syleillä toisiaan. Siunattu olkoon hänen muistonsa!”

Kun haudalta palasivat oli maisteri Lager eli Lagerberg, joka nyt oli nimensä, ottanut Riisan sylistä pikku Antin; tämä nauroi suloisesti kantajalleen, mutta naurusuin kyysi maisteri: „No, Riisa, wieläkö hlönkatsot minua?” —

„Herra Sumala siunatkoon, kuka olisi woinut uskoa silloin, että te olitte parooni Edlerin poika!” wastasi ikiwanha Riisa.

„Niin, kuka olisi woinut sitä uskoa!” wastasi maisteri.

XXII.

Wielä kerran Niemulassa.

Taasen oli talwi. Mustat lumipilwet täyttävät taiwaan, pyrry laasee maan ja kokoo hankeja. Vuonto on lumeen hangittu. — Ei näy ketään ulkona, kairi kellä on oma liesi owat sen luo wetäinht. Ja lieden edessä puhutaan, jutellaan ja luetaan — howissa ja pirtissä, missä waan niissä rauha wallitsee.

Nyt on, näet, joulun aaton ilta. —

Mutta kuule! Kulkuinen soi. Löytyy siis niitä, jotka tässä Sumalan ilmassa owat ulkona. —

Ei ole waaraa sen kanssa, joka nyt Niemulaa lähestyy, sillä hän istuu koiruissa, suurissa juden nahka turkissa; ja kutsi ajaa heimoistaan.

Hän on lautamies Ollila. Hän tulee paroonin koiruissa Niemulaan, tyttärensä, sisarensa pojan ja „lantonsa paroonin”, luo Soulua wiettämään. Hän on nyt seitsemän vuotta wanhempi, mutta muuten kairin päin sama mies kun ennenkin — se on: hän on ylpehdessään wielä yltynht.

Niemulan salissa on juuri kuusi keskellä lattiaa. Kuusessa palaa kymmeniä kynttilöitä ja pieni wiiswuotinen Antti hyyppii iloisesti sen ympärillä. Pieni wuoden wanha Lorentsin nauraa iloista tälle ensimmäiselle joulukuuselle. Hän istuu wanhan parooni Edlerin sylistä, joka hänen kanssa kuusen ympärillä kulkee. — Sohwalla istuu Antti ja Hanna ja hiljainen onni loistaa heidän silmistänsä.

„Sen minä tiesin”, lausui wanha parooni, „ei Edlerin suku niin pian sammuu. Tuossa, Lorentsi, näet sinä esijäisi kuwia, sinne joutunee sinunkin ja sinusta tulee suurempi mies kun kukaan niistä.”

Parooni oli näinä kahtena wuotena, jotka owat kuluneet siitä kun hänet viimeksi näimme, nähtävästi wanhemmut. Hänen muis-

tonsa on kadonnut, hänen hymärryksensä tylsinyt, mutta hänen sydämessään asuu raha. Hän leikittelee päivä-kaudet lasten kanssa; hän on nyt ruvennut muuttumaan lapseksi uudelleen.

„Wiisi vuotta taapäin! sinä muistat jouluaatto iltaa? silloin oli Niemula surun pesä“ — puhui Antti Hannalle, onnellinen ettei parooni nähnyt sitä iltaa muistawan.

„Silloin kuoli wanha rouva!“

„Niin! ja onnellista oli hänelle, että hän kuoli, sillä hän ei saattanut, ehkä hyvä ja hellä hän meitä kohtaan oli, unhoittaa ettenme olleet hänen lapsensa.“

„Hän oli äiti, hänkin!“ kuiskasi Hanna.

Lautamies astui nyt saliin. Pikku Antti hyppäsi ilolla häntä vastaan, mutta Hanna otti kirjeen, joka makasi vieressjensä soh-
walla ja näyttäen sitä isälleen janoi hän: „terveisjä maisterilta!“

„Wai niin, on tullut kirje?“ —

„Niin on — ja maisteri antaa meille tiedon, että wanha Gewa on Herrassa nukkunut, ja että hän, maisteri, tulewana py-
hänä kuulutetaan ensikerta?“ —

„Ohoh! Kenen kanssa? saako hän paljon waimonsa kanssa?“

„Morjiamensa on köyhä torpparin tytär.“ — —

„Hullu pööveli!“ jupisi lautamies.

Kello löi 7. — Sulma joulupukki astui saliin. Hänellä oli lahjoja kaikille. Pieni Antti sai puuhewoisia ja leikkikaluja, pieni Lorentsi hänen ikäänsä vastaawia leikkuja. Mutta viimein seisastui joulupukki paroonin eteen. Hänellä oli juuri loowa paroonille antaa.

Antti ja Hanna silmäilivät iloisesti wanhusta, kun hän awasi loowan. Ja kun se wihdoin näytti sisällyksensä, tulivat he kaikki paroonin ympärille.

Parooni silmäili loowaan. Siinä makasi kauniisti maalattu taulu. Mutta tuskin oli paroonin silmät sitä nähneet, ennenkuin niistä wirtasi suuret, kirikkaat kyhneleet: „Kiitoksia! tuhansia kiitoksia!“ jupisi hän.

Mutta taulu kuwaili sitä hetkeä, jona parooni, Antti, Hanna ja maisteri Lagerberg polwillansa seisoiwat Eliinan haudalla.

Taulun alle oli myös suurilla kirjaimilla jotakin kirjoitettu ja pikku Antti sai ensimmäiseksi lukea:

„Sowitus haudalla.“ —

„Tuossapa minäkin olen!“ janoi Liisa, joka joulupukkina oli, lauan katjottuaan kummakseen taulua — „ei olisi saattanut uskoa, kerran minunkin paperille tulewan!“ arweli hän.

Loppu.

Palkinto.

Sodan haavat, se on maakunnan köyhyytä ja huono tila, olivat ruvenneet paranemaan. Mäki oli ollut lääkäriä ja lääkäreistä on aika paras, sillä se parantaa aina, milloin yhdellä milloin toisella tavalla. Suomenmaa oli, niinkuin Ruotsalaiset sanoivat, werisenä kilpenä reväistä Ruotsista, se oli yhdistetty entisen vihollisensa, Venäjän kansa. Kova oli tauti, jota Suomi sairasti, sillä se oli jäsenenä leikattu ruumiistaan Ruotsista, mutta tämä jäsen oli ruvennut vähitellen taipumaan eroonsa; aika oli parantanut mitä sota rikkoi.

Niinkuin ainakin sotaa seuraa wallattomuus sille joka wallattomana tahtoo elää, löytyi nytkin vuonna 18** monessa paikoin maassamme semmoisia, jotka mieluummin elivät toisen huolella, kun itse viitsivät ryhtyä työhön. Missä kulkivat nämä weitikat itsekseen, missä olivat he antauneet liittoon ja walinneet itselleen päällikön. Täten kulkivat he ympäri, warastivat ja murhasivat missä luulivat warkaudellaan tahi murhallaan mitään woittawansa. Raikki rehelliiset ja tunnolliset ihmiset pelkäsiwät näitä joukkofuntia, joilla aina oli pahuus mielesä ja puukko terävä tupessa. Mutta etenki muutamia joukkoja pelättiin hirmuisesti, ja näistä muutamista semminkin sitä, jolla oli päällikkönä Pittä Pekka.

Tuosta Pittä-Pekasta ei kumminkaan tietty paljon mitään. Minkä näköinen hän oli, se oli riidan alainen asia. Moni sanoi nähneensä hänet, mutta nämä antoiwät hänestä erinkaltaisia lauseita. „Minä näin hänet Waasan marffinoilla, hän oli leski-ikänen mies, mustalla tukalla, pienillä filmillä ja pittällä parralla“ sanoi toinen; mikä taas sanoi nähneensä hänet Turussa, wanhana ukkona, kaljupäisenä, suurifilmäisenä ja lyhyt kaswuisena; mikä vielä nähneensä hänet Haminaassa kauniina nuorukaisena. Näin eriäwäiset olivat lauseet hänestä. Mutta missä mielet eiwät eronneet, se oli siinä, ketä kaikesta pahasta oli syöttäminen. Milloin warasta tahi murhaajaa ei saatu kiini, silloin Pittä Pekka aina

oli syyllinen. Tapa oli puhua hänestä, ja kumminkaan ei tietty warmaan hänestä mitään. Pittä Pekka oli tullut puheeksi ja — hänestä puhuttiin, sillä häntä pelättiin.

Suomenmaassa löytyy wallan monta Mattila-nimellistä taloa. Eräs tällainen Mattila seisoo vielä tänäkin päivänä Suoniemen kappelissa Sarkolan lahden perässä, pian Wesilahden pitäjän rajalla. Samalla paikalla seisoi vuonna 18** talo missä nytkin, ja samate kuin sen isäntä on nykyaikana warakas, oli sekin isäntä, joka mainittuna vuonna hoiti Mattilan maata. Töllit, melkein samanlaisia kun nytkin, seisoiivat rannalla, noin pari kivi heittämaa Mattilasta. Nämä tollit kuuluivat mitä Mattilaan, mikä Talolaan, mikä Wahalahden kylään, sillä paikka pidettiin yhteisenä.

Eräässä näistä tollista asui Olli Kaakonpoika, jota tavallisessa puheessa kutsuttiin „Suutari Olliksi“, joka liikanimi ilmoittaa hänen ammattinsa. Hän oli noin wiiden kymmenen vanha, wanha mies. Häntä kehuttiin paraaksi suutariksi koko Karhun pitäjässä. Warma onkin, että monet saapas-parit on hän tehnyt Leistenius wainajalle, joka siihen aikaan eli kappalaisena Suoniemessä, wieläpä Kuljun kartanon paroneillekin. Olli ei siis saanut olla paljon kotona. Hän kulki ympäri pitäjässä ehtimiseen. Mutta se oli Ollilla tapana, että aina, kun wiikon arkipäivät loppuivat, tuli hänelle itäwä, ellei hän päässyt tervehtimään Wappoansa ja nuorta tyttärtään, Elsa, sillä näitä hän rakasti sanomattomasti. Kuluiltaan oli hänelle myötänsä oppipoika, rehellinen ja uttera nuorukainen Tyrwäältä, jota Olli pian isän rakkaudella rakasti.

Olli oli hymmärtäwäinen mies ja woitti ahkeruudessa monta suutaria aikanaan, sillä tuskin oli kullo orrella ilmoittanut päivän koiton ennenkuin Olli jo istui lesta kädessä, saapas polwella työlawitsallaan. Mutta kumminkaan hänen työllänsä ei ollut siunausta. Kesä-aikoina ihmiset kullivat paljain jaloin, tahti wirfuisja niithilään, ja kesä-aikoina Olli oli usein työttä, sillä en tiedä mikä syytä lienee ollut, mutta ulko-töihin ei juuri Ollista ollut. Sodan aikana hän oli joutunut welkaan ja kun hän talwis-töillään wainwoin elätti perhettään, niin on pian hymmärrettäwä, ettei hän missään rikkauudessa elänyt. Olli koetti kumminkin kesällä warustaa aikaan-tuloaan. Hänellä oli lehmä, joka tarwitsi heiniä ja siihen lisäksi hänellä oli kapanala peltoakin, mutta waikka lehmä antoi maitoa ja pelto aina wäihin jywiä, ei Olli woinut kotityöstään lukea suurta päiväpalkkaa.

Elsa, tyttärensä, oli seitsemän-toista wuotinen, hoikka kaswuihin ja punapostinen neito, suurilla siniisillä silmillä, johon moni

nuorukainen oli liian sywään katsonut. Kaarlo, Olli rakas oppipoika, Elsa paria vuotta vanhempi, ei hymmärtänyt, että niihin oli vaarallinen silmäillä ja sen, joka hymmärtää rakkauden waihtuksia, olisi ollut aiwan huokea sanoa, mitä Kaarle wäliin ajatteli, kun hän Elsa silmäili. Kaarle tosin koetti tuota näyttääkin Elsalle ja anttaen häntä niska taifi, woittaa Elsan suosiota. Olli näki tämän aiwan hywin, hän hynnäyli ja iloitsi nähdesään nuorten lähestywan toisiaan, toivoen kerran näkewänsä heidät pariskuntana. Mutta Elsa ei näyttännyt huoliwan suutaripojasta ja kaikki mitä Kaarle teki woittaaakseen Elsan suosiota oli turha waiwa. Elsan mieli pyrkii paljon korkeammalle, kun mennä naimisiin köyhän työmiehen kanssa. Nuorukainen tunsi sydämessään sywästi Elsan kätöksen ja hän koki puolestaan osoittaa kylmyyttä takasin, mutta mitä enemmän hän koetti, sitä wähemmin hän onnistui.

Emäntä Wapon mieleen, nämä Kaarlon suosiowoitto-koetukset eiwät myöskään olleet, ja Olli sai usein kuulla kowia sanoja waimoltaan. „Mitä Elsa Kaarrella on autettu?“ kysyi Wappo wäliin. „Kaarrella ei ole mitään, Elsalla ei ole mitään, ja jossa ei mitään ole, siitä ei myöskään mitään tule. Jos ne yhteen menisiwät, siitä syntyisi onnettomuus. Elä pakoita Elsaa, hän on nuori ja kaunis, hän kyllä löytää onnensa maailmasa.“

„Sinä puhut tyhmästi“ wastasi Olli, „sopimatoin on ainoastaan se pariskunta, jossa mies ja waimo owat eri-säätyä, jossa kumpikin tuo yhteiseen kotiinsa eri-tapoja, eri waatimuksia; mutta otollinen Jumalalle ja ihmisille on se pariskunta, jossa molemmat owat yksi-säätyisiä, yhtä siwistyneitä, samoissa tawoissa kaswatetut, waikka ei kummallakaan olisi mitään tawaraa. Minä olen aiwan hywin huomannut, miten rikkaan Mattilan nuori poika, tuo hellä Antero, Elsaamme rakastaa. Mitä luulet tuosta syntywän? Jos Mattilakin tuon huomaa, niin on naapurirauha kadonnut.“

Mutta kaikki mitä Olli saarnasi waimolleen oli turhaa. Wappo oli itsessään iloinen, että Antero aiwan useen käwi heillä, että Elsan ja Anteron wäli päivä päivästä muuttui yhä rakkaammaksi. Onhan Elsa kaunis ja hywin sopiwa Anterolle puolisoiksi, ajatteli tuo tyhmä äiti ja ylltytti Elsaa hywäilemään Anteroa. „Aikaantulo ja rikkaus owat etewimmät Jumalan lahjat tässä maailmasa“ sanoi Wappo eräänä päivänä tyttärelleen, „niillä woi kaikki. Miten saattaisin minä suoda Elstani tulewan tuollainen köyhä retu kuin äitinsä on!“

Olli ei kuullut näitä äidillisiä sanoja ja Elsa sai siis kenenkään kieltämättä seurata niitä. Mutta tietämättömyhdessä Olli ei kauan ollut. Eräänä iltana tultuansa totiin, astui Mattila tölliin

ja pyysi saada kahdenkesken sanoa Ollille pari sanaa. Oli aawisti pahaa, mutta käski kumminkin waimonsa ja Elisän menemään ulos.

„Kuule suutari!“ sanoi Mattila kun olivat jääneet kahdenkesken. „Minä olen hawainnut, että tyttäresi kaikenmoisilla juonilla kokee sidottaa minun Anteroni; he wiskelewät toisiansa lumipalleilla, wiittailewat toisillensa ja tapaawat toisiansa salaa. Te, Oli, olette hymnäntäwäinen mies, ja näette niin selwästi kun minäkin, ettei heistä tässä elämässä woi pariskuntaa tulla; sanokaa siis tyttärellenne, että hän luopuu juonistaan ja me olemme samat kun ennenkin hyvät naapurit.“

Jättämättä Ollille sanan wuoroa meni Mattila tämän sanottua matkaansa. Suutari Oli kiristi hampaitaan wihassa. Hän oli köyhä, mutta hän oli rehellinen ja sydämensä pohjassa asui wäjä rehewyyttäkin, joka aina on miehelle kunniaksi. Semminkin oli hän maineistaan arka ja tultuaan oiwallisen työnsä ja nuhteetoman elämänsä kautta kuuluisaksi, tahtoi hän tuon ainoan aarteen sa jäilyttää. Wappo ja Elsa, tölliin tultua, hawaitsiwat kohta, että jotakin eriskummallista oli tapahtunut ja aawistiwat ehkä minkä tiedon Oli oli saanut.

„Mitä oli Mattilalla sanomista?“ kysyi Wappo uteliaasti.

„Mitä muuta kun että Elsa juonillaan koittaa sitoa Anteroa ja päästä hänen waimokseen; siihen lisäksi Mattila antoi minun tietää, että hän on rikas, minä köyhä. Nyt näette hullutenne! Mutta minä pelkään, ettette wieläkään sitä näe, minä pelkään, että kohta kuuluu: „suutari Oli maksaa pois wellasi;“ — ja silloin! Kuka antaa silloin minulle rahaa, kuka menee takaukseen? Kuka tahtoo waimokseen Elsaa, kun kuulee miten hän on hypännyt Anteron perään? Siihen on nyt tuhmuutesi saattanut meitä, sinä hurja Wappo. Rikas ei Elfasta huoli, sillä Elsa on köyhä ja köyhä ei hänestä huoli, sillä Elfalla ei ole puhdas maine!“

Wappo istui alakuloisena kuullen miehensä nuhteita. Elsa oli punastuen kätkenyt kaswonsa käsiin ja itäänkuin häpeäsi luoda filmiään ijäänsä.

„Mattila tahtoo meitä peloittaa,“ sanoi Wappo, „sinä pahajut niin pian.“

„Suokoon Jumala, että niin olisi“ wastasi huoaten Oli, „mutta ellei Elsa laffaa noista kuljeistaan, niin minä pahoin pelkään, että Mattila toteuttaa aikomuksensa. Olpeys on aina ennenkin wienyt häpeään.“

Suultawasti Wappo tunsi miehellensä olewan oikein, sillä hän ei wastannut mitään.

Pitkä aika kului ennenkuin entinen rauha pääsi takaisin suutarin tölliin. Olli kutsuttiin taasen suutarityöhön, mutta ennenkuin meni matkallensa lehoitti hän kynnel silmissä Wappoa ja Elsa elämään kaikin puolin nuhteettomasti. Mutta tuskin Olli oli jättänyt töllin, niin Elsa teki asiaa Mattilaan ja puheli siellä ison aikaa Anteron kanssa. Äiti ei häntä kieltänyt; ei, päin vastoin hän lehoitti häntä tuohon, warottaen Elsa ainoastaan olemaan warullansa, ettei Mattila mitään näkisi.

„Olen minäki ferran ollut nuori ja tunnen omasta koettelemuksesta mikä rakkaus on, ja sen minä sanon että jos saat Anteron rakastumaan sinuun, niin hän voi vastoin isänsä tahtoakin ottaa sinut waimokseen; semmoisia on nähty ennenkin. Isäsi on, Elsa raukka, tuollainen tyhpyä, joka luulee kaikkein woivan tyytyä köyhyyteen, koettamattakaan parantaa asemaansa.“

Tuollaisilla yllätyksillä äiti sai jo rikkomaisillaan olewan wälin uudelleen sidotetuksi. Rakastawaiset kokivat pitää yhteen-tuloansa niin salassa kuin suinki. He walitsiivat tätä warten yön pimeimmät hetket ja semminkin he salasiivat wanhalta Mattilalta warowasti kaikki, jottei tämä tietäisi aawistakaan mitään. Mutta Mattila oli heitä wiisaampi. Hän ei ollut tietävänäänkään koko asiasta ja juuri tuolla petti hän Anteron. Nuoret luuliivat salaisuutensa hywin kätkeytyksi. He eiwät tienneet, että Mattila ferran yösyhdännä Pipolta palatessaan oli nähnyt heidät Ollin töllissä.

„Wain niin!“ sanoi Mattila silloin ja meni kotiinsa.

Kun Olli seuraawana lauantai-iltana tuli suutari toimituksesta pappilasta, tapasi hän jäällä Mattilan isännän.

„Miten teillä eletään?“ kysyi Mattila.

„Sen te paremmin tiedätte, minä olen koko wiikon ollut pois!“ wastasi Olli.

„Kyllähän minä sen tiedän ja sentähden minä pyyhän, että kolmen kuukauden kullessa, niinkuin wälipuhe oli, maksatte welkanne. Minä rakennan uutta aitaa. Kyllähän te pian saatte ne rahat kokoon.“

Olli seisahui. „Sumalan tähden! mikä on tapahtunut?“ huusi hän.

„Ei paljon sanottawaa“, wastasi Mattila. „Minä tahdon aikasin ilmoittaa teille tarwitzewani rahaa. Eihän me wieraita miehiä tarwitze, sillä me olemme rehelliisiä.“

Tuon sanottua Mattila lähti matkoihinsa. Olli kiiruhti kotiaan, hänen sydämensä oli saanut kowan loukkauksen. Totakin tapahtuneeksi hän hymäräsi, sillä syyttä Mattila ei rupeaisi häntä kiusaamaan. „Elsa! Elsa! sinä wiet minulta ainoan tawarani,“ jupisi hän, „sinä saastutat isäsi rehellisen nimen.“

Murheellisena astui Olli tölliinsä ja laski lestapusfinsa la-
witsalle. Wappo ja Elsa tulivat iloisina häntä vastaan mutta
kun näkivät Ollin furuihen katsannon hämmästyivät he ja Wappo,
joka oli nähnyt miehensä jäällä puhuttelevan Mattilaa, kysyi pa-
haa aavistaen: „mitä oli rikkaalla isännällä sanomista?“

„Sanomista? Sitä sinä kysyt! sano ensin millä welka mak-
setaan Mattilalle? Siihen on nyt huono elämäsi meitä wienyt.
Pois isän tyllistä, pois, kerjuulle, sillä mistä raha tulee? Ja sinä
Elsa, kuinka kauwan muistit minun waroitukseni? Mutta syyttä-
kää itseänne. Wasta wahingosta woitte te wiisaaksi tulla. Mitä
auttaa sinua nyt kaikki pyrkimiesi saada Anteron ansaasi? Koeta
itse päästä irti siitä ansasta, johon olet jo itsesi wienyt. Shmeitä
ei enää tapahdu ja ellei raha ole Mattilalla kolmen kuukauden ku-
luttua — — niin —“

Rikkaat khyneleet waluivat Ollin filmistä.

„Kolmen kuukauden kuluesä woi paljon tapahtua“ lohdutti
Wappo. „Otetaan rahaa muualta lainnaksi.“

„Mutta jos ei lainan saanti ole mahdollinen, jos kaikki sa-
noisivat: „minulla ei ole, taikka, minulla on, waan min'en anna“
— niin mikä sitten seuraa? Etkö koko omaisuutemme, tölline, leh-
mine mene welkaan? Ja mitä meillä on sanomista kun ihmiset
pillaten sanovat: „tuosä kulkee Elsan isä, joka toiwoi tyttärtään
miniäksi Mattilaan! — Karle parka! sinun ne owat hyljänneet, sil-
loin on sinun wuorosi hyljätä meitä.“

„Koska kerran laita on semmoinen, että Elsa mieli rikasta
niestä, niin anna hänen koettaa se saada“ wastusti Wappo.

Olli loi kummastellen filmänsä puhujaan. „Noilla sanoilla
sinä awajit, itsesi tietämättä, sydännesi.“ Sinä olet minun poisä
ollessani ollut Elsan neuwon antajana, tyhmä, sokea äiti. Elsäsi
kunnia ja onni ei ole sinulle mistään arwosta. Zumala lohdutta-
foon minua, mies parkaa!“

„Mutta eihän mitään wahinkoa vielä ole tapahtunut,“ sa-
noi Wappo hellemmällä äänellä, kun näki miehensä tuskan.

„Wahinkoa! Se on niinkuin sanoin. Ennenkuin wahinko
on tapahtunut, ette te huoli mistään. Oi, Wappo raukka! Etkö
sinä woi hymärtää, että kun wahinko on tapahtunut, niin se on
tapahtunut. Mutta turhaan minä saarnaan sinulle. Tapahtukoon
sitten wahinko, sillä sitä ennen et sinä wiijastu.“ Mutta ehkä
suutuksissa ja murheen runneltuna, lieweentyi hänen wihansa kun
Elsa laski kätensä hänen kaulansa ympäri ja lapsellisella äänellä
kuisutti: „isä älä ole wihainen.“

Olli rakasti talonpojissa oudolla raffaudella tätä ainoata

lastaan. Waikka tiesi hänet syyn alaiseksi, ei hellä-sydäminen suutari woinut, niinkuin moni muu isä olisi tehnyt, kowuudella lykätä pois tyköään syhllyistä. Hänen wihansa lauhtui kohta ja leppyyksillä sanoilla sanoi hän: „Elsa! lupaa minulle, ettet tästä lähtien ajattele Anteroa ja minä koetan tehdä mitä ihminen taataa woidakseni suorittaa welfani.“

„Ellet muuta waadi, rakas isä,“ sanoi Elsa taputellen isäänsä poskille, niinkuin olisi tämä nuhdellut häntä aiwan vähäpätöisestä asiasta, „lupaen minä sydämeistäni tähttää mitä pyydät.“

Olli syleili hellästi Elsaa. „Suokoon Jumala, että tämän lupauksen voit pitää,“ sanoi hän.

Näin oli sowingto tehty, mutta että rauha Ollin töllistä oli kateessa, sen tunsiwat kaikki kolme aiwan hywin. Onnellinen entinen koto-elämä oli muuttanut muotonsa. Ilma töllisjä oli painawa, ikääskuin olisi kowa ukkosen ilma ollut tulossa. Alakuloisena, usein äänettä istuiwat nyt ennen niin onnelliset asukkaat. Hiljaisuudessa kokiwat kaikki arwata syhtä tähän muutokseen, mutta se jäi heiltä salaisuuteen.

Ja niin se on aina kun sydän on petollinen.

Ne' kolme kuukautta, joidenka kuluessa Ollin piti welfansa maksamaan, oliwat loppumaisillaan ja Olli tiesi nyt aiwan hywin mikä häntä odotti. Hän kulki ikäänkuin houriossa. Seinän-teon aika oli tullut ja niinkuin muinakin leskinä läksi Olli perheneen niittämään lehmälleen elatusta, ehkä hän aiwan hywin ymmärsi, että tämä lehmä olisi joutuwa toisen omaksi. Että Kaarleakin sywä suru waiwasi oli aiwan nähtävä. Waikka poika parka ei paljon puhunut, loisti surunsa hänen silmistään, eikä Olli ensinkään hänesjä saanut lohduttajaa.

Wiikko oli enää Ollilla jälellä. Eräänä päivänä kun hän alakulaisena tuli yksinään niityltä, tapasi hän Talolan wainiolla Mattilan isännän.

„No naapuri! miten on, saanko minä tämän wiikon kuluessa rahani?“ kysyi Mattila kylmästi.

Olli ei wastannut mitään, hän kiiruhti kotiapäin.

„Minä näen miten on laita“ lausui Mattila, „minä tahdon kumminkin lehoittaa teitä, että hywin tallennatte rahanne, jos teillä semmoisia on, sillä Karhun puolessa kulkee Pitkä Pekka par'aikaa joukkoneen warastaen.“

Olli, joka nyt ensikerran eläisjään kuuli Pitkää Pekkaa mainittawan, ei tuosta waroituksesta pitänyt mitään.

„Pitäkää varoitus itsellenne“ sanoi hän. „Jos Pittän Pekan mieli tekee rahoja, ei hän niitä minun töllistäni ha'e, kun Mattila on niin lähellä.“

„Oikeen, oikeen!“ sanoi Mattila, „jos Pittä Pekka tietäisi, niin hän kääntäisi matkansa minun arkkuihin päin.“

Olli katsoi kummastellen puhujaa. Mattila näkyi olevan aivan iloisella mielellä, mikä ei suinkaan ollut tavallinen. Wähäinen toivon koite nousi Ollin rintaan ja huomaamatta oli hän sanonut: „isäntä kulta! elkää ajako meitä töllistämme!“

„He, he!“ nauroi Mattila pilkaten. „Kyllä minä rahani jälkytän. Tulwana maanantaina, Olli, tapaamme taasens toisiamme.“

Kitisten hampaitaan ja kiroen tyhmyyttään, kun oli luullut Mattilan sydämessä löytyvän hellää paikkaista, kiiruhti Olli kotiansa. Epäilyksensä keskellä ei hän kuitenkaan saattanut olla kummastumatta Mattilan käytöstä. Kenties ja luultavasti oli hän päästynyt, jupisi Olli kun astui tölliinsä.

Wappo, Elsa ja Kaarle istuivat syöden iltaista.

„No hyvä että viimein tulit“ sanoi Wappo „täällä on tänäpäpä kummallisia tapahtunut. Namulla kävi täällä nimismies ja toi julmia sanomia isolta kirkolta. Siellä on tois'höinä hirmuinen seikka tapahtunut. Kauppiamies Pörkeli eli Rörkeli eli mikä se oli, en muista nimeä, on Huidan tykönä ryöstetty. Tuon oli eräs Pittä Pekka tehnyt. Kauppiamiehellä sanotaan olleen summasa rahoja. Hän lupaa 50 hopeista rikkiä sille, joka saa kiini riistäjänsä ja tuo kauppiamiehelle varastetut rahat takasin.“

„Ja ellei minulla tulwana maanantaina ole 50 rikkiä olen minäkin riistetty“ — huokasi Olli.

„Eläs vielä! Nimismies toi samalla sanan Mattilaan, että isäntä on saanut perä orpanansa Keurnulla, joka sanotaan olleen määrättömän rikas. Nyt ei hätyyttäne Mattila meitä enää.“

„Wai niin!“ huusi Olli, „nyt ymmärrän minä miksi Mattila oli niin iloisella mielellä. Se saa perä! Se, jolla on entistä enemmän kun ikänä tarvitsee. Mutta jos sinä luulet rikkaan sydämen pehmemän onnen päivänä, niin erehdyt pahasti. Kuta enemmän rikas rikastuu, sitä kovemmasi jäätyy sydämensä, sen olen minä tänä ehtoona saanut hawaita.“ Ja nyt jutteli Olli mitä hänen ja Mattilan välillä oli tapahtunut.

„Mutta vielä kummempia on täällä tapahtunut“ sanoi Wappo, joka oli kuunnellut miehensä kertomusta, ikäänkuin olisi tyhmyys ollut kolonaan toisesta perheestä. „Pian kohta puolisen jälkeen tuli tänne herra, joka sanoi aikowansa Saapaniemeen tervehtimään

katteinia, ja kysyi tietä. Kaarle, joka ojan kaimusta vasta oli tullut, tarjousi kohta souturiksi, mutta herra sanoi mieluummin menemänsä maitse saadakseen ampua lintuja. Hänellä oli komea pyssy olallaan. Hän oli hywin kohtelias herra. Hän söi meidän kanssamme ja nipisti Elsaa poskeen. Karlelle, joka kävi hänet tielle saattamassa, oli hän sanonut huomenna tulewansa takasin meille.

Ollilla ei ollut tuohon sanomista muuta kun „wai niin!“ Hänen mielessään pyöri aina se ajatus: „mistä Sumalan nimeen woin maanantaiksi saada 50 rikkiä?“

Kun Wappo ja Elsa illalla myöhemmin olivat navetasja, sanoi äiti: „älä Sumalan tähden sano isällesi että herra on sinua kahdesti ennen tänäpäivänä puhutellut! Olli suuttui tuosta samate kuin talwella. Pidetään kaikei jalasja, siksi kun herra Ollille tuo rahat, silloin saa Olli parka nähdä, ett'emme ole niin tyhmiä kun hän luulee. Kuka voi tietää ehkä hän rakastuu sinuun, tuo kannis herra; semmoisia on tapahtunut ennenkin. Sukulaisensa kyllä olisivat vihaisia mutta mitä se auttaisi: Muistan minä Turussa piikana ollen kuulleen samallaisen seikan. Nuori aatelinen luutnantti nai torpparin tyttären Piikkiöstä samaan aikaan kun Olli minun kihlasi. Luutnantti sai ensin kärsiä paljon pilkkaa, mutta viimein ei muistettu enää mitä sukua waimonsa oli. Kun herra huomenna tulee, ujustele ensin niin paljon kun voit ja waro hänen kansjansa äkkiä tutuksi tulemasta. Waikkapa et sinä saijikkaan häntä, niin ei ole mitään wahinkoa tapahtunut. Kaarlen sinä kumminkin aina saat.“

„Kaarlen! hyi!“ wastasi Elsa, joka hymyillen oli kuullut wiisaan äitinsä neuvoja, „ennen minä jään naimattomaksi. Mutta sanokaat äitini, te kun olette olleet Turussa, onko noilla nuorilla herroilla tapana lystikseen antaa 50 rikkiä köyhälle, eikö niillä aina ole joku merkitys?“

Miti säpsähti tytön kysyessä, hänen mieleen nähti juolah-taneen jotakin, jota hän ei ennen ollut ajatellutkaan. Rowem-malla äänellä sanoi hän: „Elsa, waro itseäs herroilta, ne pettävät aiwan usein, ne houkuttelevat missä waan taitawat ymmärtämät-tömiä naisia syntiin ja jättävät ne sitte. Jos on mielesi rouwaksi päästä, niin älä jalli herran suudella sinua. Jos hän puristaa sinun kätesi, niin älä sinä purista takasin, ennenkuin hän on si-nun ppyhtänyt morsiamekseen, ja kun hän tuon on tehnyt, niin hil-litse ilosi ja sano ujusti: miten minä köyhä maalais-tyttö woin kelwata teille! eihän minulla ole siwistystä, eikä niitä tapoja kuin herroisja waaditaan. — Usko äitiäsi, tuollaiset sanat owat wien-neet monen naisen awio-satamaan. Ja Elsan! kun herra sitten

ferrottuaan ppyntönsä, lausuu: kultani! rakkaani! mitä sinä nyt sanot se ei tee mitään; minä tahdon olla sinulle kaikki, tule minulle morsiameksi, — niin kuisjuta hänen korvaan niin hiljaan, että hän tuskin sanasi kuulee: minä tulen. Et voi uskoa kuinka hän silloin on onnellinen. Mutta sinä, waro itseä, ettei hän tuolla naimisluvallaan sinua petä. Mä jää kahden kesken koska hänen kansjansa ennenkuin on kuulutettu, sillä sinä et hymärrä herrojen wiekkautta."

Elsa kuuli peräti kummaksuen äitinsä wiisaita neuvoja. „Ette te minulle noin sanoneet kun Antero oli minuun rakastunut“, sanoi hän vähän ajan kuluttua.

„Antero! hän oli talonpoika ja waikka rikaskin talonpoika, niin on hänen ja herran välillä tuossa suuri eroitus. Ujoo naiiseen talonpoika harwoin voi rakastua. Mutta aika on kulunut, muista nyt mitä olen sanonut, ja ennen kaikkia: ei sanaakaan Ollille eikä Kaaralle.“

„Ei sanaakaan!“

Tämän kummallisen puheen jälkeen, jossa äiti latoi tyttärelensä kaiken wiisautensa, palasivat he tölliin. Maakuloisena istui siellä Olli wuollen uutta lesta ja Kaarle halkoen joutilaisuudessaan puita saapasnauloiksi.

„Kauan wiivyitte nawetasja“ sanoi Olli, „mutta hywä on että ruofitte lehmän lihawaiksi. Lehmä raukka! sinun pitää muu-alle sinunkin.“ Sitten ikäänkuin olisivat ajatuksensa äkkiä pyörähtäneet toisjalle päin kysyi hän: „tunsitko, Wappo, sen herran, josta äsken puhuttiin?“

„En,“ wastasi Wappo, „hän sanoi olewansa Turusta, tulseen terwehtimään Tottijärwen herraa ja lystikseen matkustawansa jalka-marssia Haapaniemeen.“

„Joutilaat johonki joutuwat,“ jupisi Kaarle, „mutta eikö nyt jo rupee olemaan maate panon aika?“

„Melkeenpä niinkin!“ wastasi Wappo.

Samalla kuului järäys pihalta. „Kuka näin myöhän tänne tulee, mene katsomaan Kaarle!“ sanoi Olli ja heitti liiwinsä yltään.

Kaarle nousi, mutta ennätti tuskin owelle ennenkuin tämä aukeni ja nuoremainen herrasmies astui sisään.

„Minä tulin ennenkuin aiwoinkaan. Hywää iltaa! tämä on luultawasti isäntä wai kuinka?“ sanoi herra ja tarjosi ystävällisesti kätensä Ollille.

„Niin on! Terwe tultua! Vienette kaiketi se herra, joka täällä päiwälläkin käwi?“

„Sama mies!“ sanoi herra iloisesti, „ja nyt hyvät ihmiset, pyytäisin minä teiltä vähän ruoaa. Katteini ei sattunut olemaan kotona, enkä minä viitsinyt sinne jäädä kun en häntä tawannut“.

„Jos herra tytyy siihen vähään mitä meillä on. Muuten on Mattila tässä aiwan lähellä, siinä saifitte parempaa“, sanoi Wappo.

Mutta ikäänkuin peläten herran lähtewän, kiiruhti hän kohta arkkunsa ja rupefi Elsan awulla walmistamaan mitä parasta töl-
lisiä oli.

Herra oli warfin puhelias. Hän kysyi milloin yhtä, milloin toista ja sai Ollinkin hetkeksi unhottamaan surunsa. Mutta syö-
mään mennessään keskeytti hän äkkiä puheensa ja kysyi ikäänkuin pelwolla: „Onko se tosi mitä minulle tiellä äsken kerrottiin, että eräs Pittä Pekka niminen mies on tehnyt julman rikoksen toishöinä waltatiellä? Minulla on koko joukko rahoja Lottijärwen kartanosja.

„Totta se on“ — wastasi Wappo — „koska nimismies juuri aamulla käwi täällä kysellen onko outoja ihmisiä nähnyt. Minä ja Elsa peljästyimme niin kowasti kun kuulimme tapauk-
sesta, ettemme oikeen hymmärtäneet minkä näköisiä nimismies sanoi warfaiden olewan. Muistatko sinä Elsa, yhä oli pittä, laiha mies, mustalla parralla, juuri haawa otsassa — wai miten?“

„Niin, ja jota koki salata suurella laastari tilkulla“, liitti Elsa tähän; „se lienee ollut itse Pittä Pekka? Sitten sanoi ni-
mismies, että warfaat oliwat paenneet Karhun kylään, mutta mi-
hin ne siitä oliwat joutuneet ei tiedetä vielä“.

„Minä pahoin pelkäsin puheessa totta olewan, kun minä
kuulin että kauppanies pahasti haawoitettuna makaa pappilassa“.

„Ja on luwannut 50 riksiä sille, joka saa kiini tuon paho-
laisen“, sanoi Wappo.

„Wain niin! No sitten saamme olla wakuutetut, että hän
kiini tuleekin“.

„Se olisi aiwan suotawa!“ lausui Olli.

„Minä lisään kiini-saama-miehen palkintoa 25 rikfillä“,
huusi herra innokkaasti.

„Ja minä suutelisin häntä“, sanoi Elsa ujusti.

„Sinä!“ nauroi Olli. Mutta luultawasti oli tuo Elsan
lause aiwan Wapon mieleen sillä filmäillen tytärtään nykähdytti
hän päällään ikäänkuin olisi tahtonut sanoa: „Se on oikein tyttäreni!“

Näin puheliwat he Pittästä Pekasta, jota ei kumminkaan
kukaan heistä tuntenut, ja hänen julmasta työstään. Herra jut-
teli sitten heille kaikenmoisia asioita, milloin hirmuisia, että Elsa
pahasti pelästyi, milloin lystillisiä tapauksia, jolle Elsa sydämmel-

lifesti nauroi. Mutta kun syömisestä lakkasi rupeesi hän äkkiä puhumaan Mattilasta. "Hän on, kuulemma, aiwan peräti rikas tuo naapurinne? Kuinkahan paljon hänellä mahtanee olla?"

"Kyllähän Mattila rikas on", vastasi Olli surullisesti, "ja aina waan lisääntyy hänen rikkautensa. Nyt sanotaan nimismiehen juuri tänäpäivänä wieneen hänelle äärettömän rahajumman".

"Hän mahtanee nyt oikeen pelätä Pitkää Pekkaa!"

"Ei ole hyvä Pitkän Pekan eikä kenenkään muun mennä Mattilan arkulle. Se mies kyllä rahansa tallentaa, vaikka Pitkiä Pekkoja olisi tuhansia", vastasi Wappo.

Olli huokasi.

"Mutta te olette niin alakuloinen!" sanoi herra, "teitä jokin waiwaa? Uskallanko kysyä, ehkä tekin olette Mattilalle welasja?"

"Aiwan oikein — olen minäkin".

"Ja Mattila hätyyttää teitä?"

"Maanantaina on maksaminen, muuten ryöstö; ja vielä ei ole rahaa ähriä millä maksajin".

"Dnko welka suuriki?"

"50 rikkiä".

"Eikö isompi! Älkää sureko, minä laitan teille sen rahan, mutta entä odottaisi Mattila, entäs on hän peljättänyt teitä waan?"

"Ei, ei, ennen sulaa kiwi kun Mattilan sydän. Hän ei ensinkään tarvitse tuota rahaa, mutta hän luulee kenties saawansa mitättömällä hinnalla lehmäni ja töllini".

"Luottakaat minuum, minä pidän lupaukseni? Maanantaitksi on sinulla raha, luota sinä siihen, eläkä murehdi".

"Di Sumala! kuinka sinä olet armollinen!" huusi Olli iloisena. "Tuosta nähyh kuinka kummalliset ovat hänen tiensä. Kolme kunkautta olen minä hakenut rahaa läheltä ja kaukaa, mutta peräti turhaan. Nyt kun maksu-aika kohta on loppunut lähettää Raikkietävä minulle awun. Minä kiitan teitä, kunnioitettava herra, koko sydämestäni ja luotan sanaanne".

"Siinä teet oikeen. Vielä en ole kertaakaan pettänyt sanaani. Mutta nyt olen minä wäshnyt, että aiwan mielelläni laskeusin maata, sillä minä olen aiwan outo tälläisiin pitkiin jalkamarsseihin".

"Se ei ole kummakaan. Mutta herra, olkaa hyvä ja antakaa anteeksi, ettei meillä ole tarjota parempaa makuu-sijaa, kun tämä wuode, täällä".

"Wäshnyt lepää hyvästi huonommasfakin wroteesja. Mutta misjä te itse mafaatte?"

"Ollisellä, siellä on mielestämme ilma raitimpi".

Tuo vastaus näkyi warfin oleen herran mieleen, sillä hän hymyili kummallisesti.

„Ensikerran kolmen kuukauden kuluessa woin minä surutta päättää päivän“, sanoi Olli lähtiesään lewolle — „ja siitä tulee minun wieläkin kiittää teitä, hyvä herra!“

„Ei se niin vähäinen apu kiitosta ansaitse. Jos te vuosittain teette minun palkollisilleni saappaita, niin on tuo welka pian maksettu“.

„Di herra! Miwan mielelläni!“

„Tuo herra on aiwan siivo mies“, sanoi Olli yliselle päästyhänsä, „semmoisia pitäisi kaikkein herrain oleman. Onnellinen se köyhä, joka semmoiselta apua pyytää. Näittä sinä Wappo kuinka kalliit hänen waatteensa olivat? Hän mahtanee olla aiwan rikas, sillä ei köyhä noin welka-kirjatta ja taluusketta woiji lainaksi antaa 50 rikkiä, — se on jo koko summa! Di kun en huomannut kysyä hänen nimeään!“

„Minä tuon huomasin jo päivällä. Hän on howioikeuden herroja ja hänen nimensä on Komander“.

„Herra Komander on aiwan siivo herra, Sumala siunatsoon häntä!“

Namulla warhain, kuin tölliläiset ylisellä heräsivät, waroitti Olli ketään menemästä tupaan, jottei wieras heräisi. „Herrat nukkuvat aiwan kauwan ja joutuvat pahalle tuulelle, jos heitä heäätetään ennen aikaansa“. — Mutta kun Olli tuli pihalle hawaitsi hän hämmästyen wieraansa jo kuleskelewan edes takasin järwen rannalla. Hän meni latti kädessä herran luo ja sanoi „Hywää huomenta!“

„Sumal'antakoon! Minä heräsin äsken ja kun en tiennyt mitä kello oli menin ulos aamuruskon walosja katsomaan seutua. Mikä on tuon saaren nimi, joka tuolla näkyy, se on luulen poltettu kaskelji nyhjiin?“

„Se on Kalmas-saari. Koska näytte ihaillewan luontoa, tahdon kysyä, eikö teliji mieleenne nähdä erästä kummallista fiweä, jota herrat isolta kirkolta usein käywät katsomasja, sitä kutsutaan Pirunpesäksi?“

Herra näkyi säpsähtywän kuullessansa Pirunpesää mainittawan. — „Ei, hyvä suutari! Minä olisin lähtenyt pois kohta nousuani, ellen olisi tahtonut sanoa teille jää-hywäisiä ja kiittää teitä hyvästä. — Minulla on kaks wirstaa Tottijärwelle ja kun minä sinne tulen, tapaan tohtorin nousemaisillaan. Jos sattuisitte näkemään katteini Gyllenbögel'iä, niin sanokaa minulta terveisiä

hänelle. Ja nyt, ei muuta kuin Jumalan haltuun. Eikä lähetän jo huomena rahat".

Herra heitti olallensa pysähyn, kätteti ystävällisesti Ollia ja Wappoa, mutta Elsa taputti hän olkapäälle ja janoi hellästi: „Voi hywin! kaunis lapsi“.

„Kyllä tuo herra saattaa olla hyvä mies“, sujui Kaarle itseksseen, „mutta kumma miksi en minä voi häntä karsia!“

„Jos joskus tulette Turkuun, niin tulkaat katsomaan minua“, huusi herra Wapolle ja Elsalle, jotta pihalle Kaarlen kansja olivat jääneet. Olli oli lähtenyt saattamaan herraa tielle. Olli ei tuosja huomannut, että herra aika liivusti kulki Mattilan talon siivu, että hän väisti sitä niin paljon kuin taisi, jotta hän, waikka tie siihen aikaan kulki kartanon pihan poikki, miltei juosten kulki taka tietä. Olli ei itse mielellään lähestynyt Mattilaa, jos taisi lähestymättä olla, ja sentähden hän ei tuota herran käytöstä huomannut.

Muutamman minuutin kuluttua askaroivat äiti ja tytär kahden töllissä. Elsa oli wallan iloinen, hänen sydämellensä oli jotakin, jota ei äitillensääkään tahtonut uskaltaa sanoa. Wappo ei tuota huomannut missä pöydältä korjaili ehto-aterian jäänökset. Mutta ajan ääneti oltua lausui äiti, silmäillen Elsa: „Surja Olli, joka Elsan tahtoisi köyhän talonpojan muijaksi!“

Elsa seisahdusi äkkiä tuota humllessaan ja lasi kätensä pöydälle äitinsä eteen. Nimettömällä formellaan kiilsi kaunis kulta formus. „Tuon, äitini, pani wieras herra formelleni, kshhen: Luupaatto, Elsani, syksyyn odottaa minua? — Minä menin punaiseksi enkä woinot wastata mitään. Herra lausui silloin silittäen hinkfiani: „Minä näen ettet kiellä, wai miten?“ — Minä tulin wielä punaisemmaksi. — „Hyvä!“ janoi herra, „muista minua kuin näet tuon formuksen“.

Äiti hymyili. „Mutta Jumalan nimeen, milloin sai hän tisan antaa julle formuksen?“

„Tänä aamuna kun rannalta tulimme. Te puhuitte pari sanaa isäni kansja. Herra tarttui äkkiä läteeni ja lasi formelleni formuksen. Jä ei sitä nähnyt, mutta en tiedä warmaan, eikö Kaarle sitä huomannut“.

„Kätke formus, Elsani, ettei Olli sitä näe“, janoi Wappo iloisesti.

Samalla tuli Olli takasin ilon loistawilla silmillä: „Nyt on hätä karannut Ollin töllistä! Jumalan lähettämä oli totisesti tuo herra. Tässä on rahaa Mattilalle. Tulfoon milloin tulee, nyt on minulla millä wella maifetaan. Erotessansa armeli herra:

„Olli, kun oikeen mietin asiatas, niin lienee paras, että kohta saat rahat ja koska minulla sattuu olemaan muasjani sen verran minkä tarvitset, niin ota, tuossa on 50 rikkiä“. — Jumalan kiitos!“ Niin puhui Olli ja perheensä iloksi laski hän rahat pöydälle nahka-kuffarosta.

Samalla aikaa tarkasteli Kaarle rannalla airoa. Vanha airo oli viime viikolla taittunut.

Missä Sarkolan lahti alkaa, siinä on vastapäätä Suoniemen firrtoa rannat varsin röyhkyijet ja vuoriset. Koko ranta on toista wenäjän wirstaa yhtenä kalliona, joka pystyjuorana loppuu järween. Mahdotoin on siinä löytää vähäistäkään wakkamaa weneelle ja jos weneen saisikin sidotuksi johonkukun lahoneen männyn juureen, joka ra'oissa on ruvennut kaswamaan, mutta maan puutteesta kohta kuiwunut, niin on soutajalle mahdotoin kiivetä ylös tätä jyrkkää seinää myöden. Kun ei näillä seuduin ole tolliä eikä taloa, niin ei tässä kesän pitkään näe wenetä pysähtywän. Mi-noastaan joskus kauniina kesä pyhänä tapahtuu, että Suoniemen nuoriso tänne soutelee mansikoita poimimaan, joita täällä wahvasti kaswaa, taikka syksynä noukkimaan puolun marjoja, joita myöskin täällä runsaasti tapaa.

Juuri kulmasja, jonka molemmiin puolin järwi laajenee, on eräs kummallinen kiwi. Kauniina kesä-päiwänä sattuu kerta tahi pari joka kesä, että wene herraswäkeä tänne laskee, katsomaan Pirun pesää — niin kutsutaan kiweä. — Se on ontelo sisältä ja läwet juuri niin suuret, että ihminen voi kontata sen sisälle. Ja kun silloin naama nähyy siitä läwestä, joka järwelle wiittaa, niin on nähy aiwan outo.

Tästä kiwestä, joka ei kooltaan ole aiwan suuri, käy paljon taruja pitäjässä. Muuten on, kun tämän rantawuoren kuffulalle ferran on päässyt, nähy-ala sieltä wallan ihana ja kaunis, epäilemättä kauniin koko Sarkun pitäjässä. Minä olen ferran, kun aamurusko rupeesi lewenemään taiwahalla, istunut Pirun pesän päällä ja minä woin taata, ettei selwänä, taiwas-firrkkaana aamuna nähy-ala missään maafunnuasjamme voi olla ihanampi. Minne filmäilee on järwi täynnä vähäisiä saareja ja siellä täällä nähy mannermaan rantoja, jossa puitten suojassa yhsinäiset talot seisowat. Oikealla puolella nähy Suoniemen firkon torni ja rannalla firkonkylä; wajemmassa taas näkee tältä korkealta katsanto-alalta Pirun-wuoren kuffulan Sarkun kylän saarella. Silmäin edessä, jos kohdastansa alas katsoo, kiikuu sywän järwen pinta kummallisen mustan wäriksenä wuoren warjossa. — Mutta minä jätän

maalarille kuvata näitä kauniita paikkoja, sillä mahdolloin on kynnällä koettaakaan kuvailia, mitä ainoastaan filmä voi käsittää.

Me jätimme Kaarlen airoansa tarkastelemaan.

Seuraavana päivänä tuuti ennen aamuruskon nousua kulkee ikäänkuin itselleen pieni yksihankanen vene Sarkolan lahden päästä ulos järvelle. Namutuuli ei vielä ole ruvennut puhaltamaan. Järvi on tyhne kun peili ja ne pitkät puut, jotka vasta kuvatus rantavuoren törmältä heittävät alkaneet päivä=varjonsa järvelle, antavat tälle hiljaiselle seudulle kummallisen muodon. Wähäisessä wenehesässä, joka pari kolme sylvä rannalta kulkee, istuu ainoa ihminen. Tällä maata wenehen pohjalla ja hihafillaan laskee ja nostaa nuorukainen airoansa tuskin kuuluvasti.

Wene on tullut sille kohdalle tätä jyrkkää wuori=rantaa, joka „ämmän istuimeksi“ kutsutaan. Kesellä kiwi=seinää on nimittäin paikka, jossa luonto on tehnyt ikäänkuin istuimen. Siihen sanotaan muinois=ajassa mies kerran nostaneen waimonsa, kun ei tämä antanut hänelle ruokaa. Ämmän eli „Cewan“ istuin on noin kynnärä taikka vähää enemmän weden pinnasta. Ylipuolella on hymmeniä sylvä jyrkkää wuori=seinää ja alla taas järvi. Tuolta istuimelta on mahdolloin päästä minnekkään.

Tuolle kohdalle oli wene tullut. Soutaja filmäili istuinta ja muistutteli itselleen mitä oli kuullut puhuttawan siitä, kun hän äkkiä säpsähti. Hän oli kuullut ihmis=äänejä lähellä. Tuo kummastutti häntä. Hän laski hiljaan aironsa järveen. Wene melkein koski rantaan. Hän kuunteli. — Ei mitään kuulunut. Nuorukaisen mieli meni wäihin pahaksi, sillä hän ei ollut wapaa siitä taika=uskosta, joka siihen aikaan vielä enemmän kun nyt oli wälillä. Hän alkoi juuri laskea airoansa weteen wetähäksensä pois rannalta järvelle, kun hän taas kuuli kuiskutuksen. Mutta nyt eroitti hän selwästi sanat, ehkei hän letään nähnyt.

„Kurinko nousee kohta; ellei Pekka puolen tunnin kuluttua ole täällä, ei ole enään epäilemistä ettei häntä ole saatu kiini“. —

„Se olisi saatana!“ sanoi toinen ääni, „hänellä on vielä kaikki rahat“.

„Dietto kuullut elääkö tuo heittiö vielä, joka pian oli surmata minun viime wiifolla?“

„Elää, ja tulee luultawasti elohon“.

„Oli se saakeli saanut kuolla, en minä ymmärrä mitä wirtaa hänellä enää tässä maailmassa on“.

„Dles wai — —! Sumalan kiitos! Tuolla tulee Pekka“.

Nyt kuuli nuorukainen, jos ei ollut lukan muu kun wanha tuttavamme Kaarle, oksain taittuwan. Hän wetähyi weneineen

niin liki rantaa kun taifi, kuullakseen paremmin. Hän laskeusi itse pitkänään weneesen ja tätti takillaan walkeat hihanja.

„Olette odottaneet kauwan” — kuuli hän tulleen sanowan — „mutta mahdotoin oli minun ennen ennättää tänne. Paras on, weljet, ettemme enää näillä seuđuilla wiivy, sillä — olettehan kuulleet mitä Mattilasja wiimeishöinä on tapahtunut?”

„Miten perhana me sen olisimme kuulleet, kun et sinä jalli meidän käyda misjään”. —

„Siellä on warastettu toista tuhatta rikkiä”.

„Ja waras on, Zumal'auta, Pitkä Pekka!” —

Siljainen nauru kuului puhujan suusta.

„Mutta tuosta summasta saat sinä jakaa meillekin, sillä olisimme mein woineet sitä tehdä, jos waan olisit antanut”.

„Hyvä tofi! — ja nyt pois, kufin eri haaralleen. Suomenhöinä vielä kokoutaan täällä, sitten on paras, että jätämme tämän seuđun”.

„Ei vielä, ja'a ensin rahat, muuten . . .”

Kaarle kuuli hämmästyen puhetta. Hän mietti, kun wiehet rahojaan jakoivat, misjä hän oli tuon Pekaksi nimitetyn miehen äänen kuullut. Mutta miten hän mietti ei hän sen selwenmälle tullut.

„Kuullut ja puhutellut olen minä tuota miestä, mutta misjä?” supisi hän itsefseen.

Mutta kohta kuuli hän taas puhuttawan wuorella.

„Sin' olet kunnan mies, Pekka! . . .”

„Wähän minä kadun, että minä tämän warlauden olen saatanut aiwan syyttömän miehen päähän. Liki Mattilaa asuu rannalla Olliksi kutsuttu suutari, joka oli wellaa Mattilalle 50 rikkiä. Minä annoin ne Ollille ja luvu hän tänäpäiwänä maksaa wellansa, näyttää hän luultawasti luffaron, jossa ne oliwat ja Mattila ei mahtane olla sitä omakseen tuntehatta”.

„Sinä olet wiijas juttkari . . . sinä!” . . .

Enemmän ei Kaarle woinut kuulla, sillä miehet wetänsiwät samasja meisjään päin. Hän makasi weneensä pohjalla vielä isot ajat ennenkuin hän wähitellen uskalsi nousta ja tarttua airoonsa. Hän kertoi muistossansa kaikki mitä oli kuullut, jottei mitään jäissi unohdufseen ja kiitti sydamellisesti Zumalaa, joka oli sallinut hänen kuulemaan tätä puhetta.

„Kummallista!” supisi hän itsefseen. „Alusta saalka en minä woinut lörjää tuota herraa; nyt jekenee minusja syy” — ja liirnummasti kun ennen rienfi wene eteenpäin.

Tunnin tahi vähän toista kuluttua weti Kaarle weneensä Pison rannalle. Perässä oli hänellä lestapussinsa, josta näemme, että hän oli menossa suutari työhön. Tosin häntä vähän arweli kumpika olisi parempi, joutaa emäkirkolle ja puhua nimismiehelle mitä hän oli kuullut, mutta toisaalta puolen arweli hän kyllä Kutalan ja Drawulan kylistä saawansa sen werran miehiä apuun, että Pitkä Pekka joukkoneen saataisiin kiini. Semmentin kun ei Kaarle pitänyt juri paljon nimismiehestä.

Hän weti siis weneensä rannalle, otti pussin käteensä ja kulki taloon.

Ollin töllissä on tän'aamuna ilo. 50 rikkiä makasi herra Komanderin kuffarossa Ollin arkussa.

„Rikkaalla ei ole suurta siunausta“, arweli Olli, kun sydessään silmäili Mattilaan. „Paha mahtaa ukon mieli olla! Kuka olisi eilen, kun talon siwutse menimme, saattanut aawistaa, että waras siellä yöllä oli käynyt! — Kyllä kai Mattila nyt kohta on täällä! Saas nähdä mitä sanoo kun minä hänelle rahat annan?“ Näin puhui Olli mitä sylki suuhun toi. —

„Mutta eikö olisi paras, että itse weisit rahat hänelle?“ kysyi Wappo.

„Ei, ei! joutaa hän itse tulla noutamaan niitä. — Mutta totta maari tulee hän tuolla. Sumalan kiitos! että minulla on mitä hänelle aman“.

Ollilla oli oikeen. Alakuluisena tuli Mattilan isäntä kulkien rannalle päin. Eikä kummakaan että hän oli alakuloinen. Koko hänen rahansa, koko hänen perintönsä, jota hänelle nimismies paria päivää ennen oli tuonut, oli mennyt waraan kuffaroon. Mattila piti paljon rahasta. Hän luuli tallentawansa ne wallan hywin, kun säilytti ne omassa makuu-huoneessaan. Ja kumminkin kun hän eräänä aamuna herää on arku poisja. Paikka missä se vuosikausia on seisonut on tyhjänä. Kylmä wiima käwi pitkin Mattilan selkäluita, kun hän tämän hawaitsi. Hän pani wäkeä joka haaralle hakemaan, mutta turhaan oli kaitki — jälkeä ei nähty, ei kuulunut.

„Kaitki poisja — poisja!“ huokasi hän kun maanantai-aamuna lähestyi Ollin tölliä, — „ja tuolla kurjurilla, mitä sillä on? Mutta wiime äyriin kiskon minä häneltä welkansa“. —

Semmoisessa mielessä lähestyi Mattila. Olli ei ollut hänen tulostaan millänsäkään ja kun Mattila astui huoneeseen, sanoi hän iloisesti: „hywää huomenta!“

„Sumal'antafoon!“ mumisi Mattila — „muistanette kaijetti puhettamme? Nyt on kolme kuukautta kulunut, miten nyt on maksun kansja?“

„Istufaa!“ janoi Olli, „kylä maksu kohta annetaan. — Teillä on käynyt paha wieras!“

„Uh uh!“ puhalsi Mattila. „Jos minä sen miehen näkisin paalusja, niin antaisin kaksi vuotta elinajastani ja vielä oivallisen rhyppyn piiskurille, ett'ei hän witsjojansa säästäisi.“

„Toiwottawa olisi, että se ilkuri saataisiin kiini“, lausui Olli.

„Toiwottawa!“ ärjäsi Mattila „se pitää tuleman kiini, minun pitää saaman rahani takasin, muuten en minä voi elää.“

„Mutta osaatteko aawistaa ketään warkaaksi?“

„Uh uh!“ puhalsi ukko. — „Antakaa tänne rahat, jos teillä semmoisia on, muuten — —“

„No noh!“ janoi Olli lähestyen arkkunsa — „waras ei saata olla lukaan muu kun tuo Pitkä Belka, joka emäkirkolla riisti ja haawoitti kaupiamiehen.“

„Suffelasti! ei minulla ole aikaa täällä kauan istua.“

Kewellä sydämellä awasi Olli arkkunsa ja otti esiin rahapussin; mutta tuskin oli ukon leimaus saattanut hämmästyttää häntä enemmän kun nyt Mattilan ärjähyys nähdesjään kulkaron.

„Mies, waras! mistä olet minun kulkaroni saanut, minun kulkaroni, kuule!“ — ja woimallisilla käsillä tarttui Mattila Ollin kaulukseen.

Olli ei ensin hymärtänyt mitään. „Tässä on 50 rikkiä — lufekaa itse!“ — janoi hän, mutta kun Mattila pudisti häntä kauluksesta, ehtimiseen huutaen: „waras, waras, minun rahani, minun kulkaroni, joka tois'hönä warastettiin“, nousi paha aawistus wähitellen Ollisja.

„Rahat sain minä eilen eräältä herralta, joka täällä oli viime yön“ janoi hän.

„Walhe, walhe! sinä olet waras, anna kohta kaikki rahani takasin.“

Olli koetti puolustaa itseään, mutta Mattila ei kuullut mitään. Hän huusi kun peto, weti kauluksesta Ollia sinne tänne, ehtimiseen waatien rahaansa.

Kienee Mattilan huuto kuulunut naapuri tölleihin taikka satumus suonut, että ihmisiä samassa meni Ollin asuman siwu. Niinkuin ainakin tälläisissä, rupešiwat naapurilaiset kokoontumaan ja jokaiselle kertoi Mattila, julmasti kiroen, miten hän oli Ollisja tawannut warkaansa. Toji on, että Olli oli tunnettu rehelliseksi mieheksi, mutta saattaahan rehellinenkin langeta. Ollin puolus-

tuffia ei siis otettu korviinkaan ja yleinen mieli oli, että Olli oli waras. Wähän ajan takaa oli Talolan lautamiehelle sana saatu, että waras oli tullut ilmi ja lautamies kiruhti kohta nimismiehen poisja ollessa toimittamaan tämän wirkaa. Munan tunnin kulu-
tua istui siis Olli kaikkein pilkkana käsin ja jaloin sidottuna omas-
töllisjään. Jos olisi joku voinut lukea hänen katsannostaan, olisi
pian hawaittu, ettei tämä ollut pahan tekijän, ehkä suru siinä wal-
litfi. Mutta semmoista ei ollut, joka tuota olisi hawainnut, ja
Olli sai siis jokaisen suusta kuulla hävyllisiä pisto-sanvoja. Wappo
ja Elsa itkiwät, vaikka he eivät hymmärtäneet niinkuin Olli kuka
oli syh tähän onnettomuuteen. Olli oli jo alussa, kun kuuli Mat-
tilan puhetta, ruwennut arwaamaan tuota wierasta herraa war-
kaaksi ja hän wahvistui tuossa uskosjaan aina yhä enemmän.
Mutta miten näyttää tätä todeksi! Kylässä ei ollut kukaan silloin
päivänä nähnyt tätä herraa ja kaikkiin Ollin wakuutuksiin wastat-
tiin pilkaten: „käräjissä kyllä asia selkenee.“

Mattila oli Ollin sidottua ruwennut hakemaan kaikki paikat,
aina wäliin kiroten ja kysyen Ollilta mihin hän oli muut rahat
kätkenyt. Olli istui nyt sanaa sanomatta, hywin tietten, ettei mi-
tään löytyisi, joka voisi kantaa hänen päällensä. Mutta kuinka
pelästyi hän kun Mattila vähän aikaa haettuansa Elsan arkusta
toi esiin formuksen!

„Olet kaikei tämänkin saanut tuolta herraltasi? Piisa wai-
naani formuksen!“ — huusi Mattila ja pani formuksen Ollin eteen
pöydälle.

Olli waaleni. Hän näki formuksen löytyneeksi Elsan arkusta
ja tiesi aiwan hywin Elsalla ei koskaan olleen semmoista. — „Mistä
olet sinä sen formuksen saanut?“ kysyi hän kiwaasti silmäillen Elsaa.

Elsa oli peläten nähnyt Mattilan awaawan hänen arkkua-
nsa. Hän oli kuitenkin toiwonut niin vähäisen kalun kun formuksen jää-
wän Mattilalle näkymättömiin. Mutta nyt kun niin ei käynyt,
kun se tuli ilmiin, puhkesi hän uudestaan ja itkuun ja sanoi hiljai-
festi: „Minä sain sen eilen aamulla herralta.“

„Sen minä arwasin“ — nauvoi Mattila. „Jos minä täällä
löydän koko rahaarkkuni, niin herra on sen heille antanut! Sinä
olet huono walehtelevään Olli! Mutta lautamies! eikö olisi paras
köyttää ne kaikki, sillä selwästi on nyt nähty, että ne owat kaikki
samasja liitosja?“

Talolan lautamies lasi mahtawasti päänsä kallelleen, niin-
kuin olisi hän ajatellut jotakin tärkeää. „Niinpä kyllä!“ sanoi hän
vähän ajan takaa „kuka lähtee minun kansjani wiemään ne nimis-
miehen tykö?“

„Sen minä teen, vaikka itse soutaisin aina pappilan rantaan“ — huusi Mattila innostuneena — „poikani saavat myöskin tulla, niin käy kulkua pikemmin.“

Jos olisi Kaarle, missä istui Pipolla paikaten palkollisten saappaita, sattunut puolisen aikana filmäilemään ulos affunasta, olisi hän nähnyt kolmihankasta wenettä kiiruusti soudettavan isolle kirkolle päin. Mutta Kaarle ei katsonut järvelle.

Kun wene kulki Karhun kylän sillan ala seisoi ihmisiä sillalla. — „Minne Ollia wiedän?“ kysyivät he.

„Hän on Mattilan waras“ — wastasi lautamies. Se sana pisti kipeästi Olliin.

Kaunis oli päivä, ilta vielä kaunihimpi. Aurinko oli jo lewolle laskenut ja yön rauha wallitsi. Yksinäisillä kivilä saarien rannalla istuivat kalalokit nukkuen; siellä täällä liikkui vielä järwen pinnalla hyöky laine, mutta kuten yö kului siten herkesivät nämätkin, jotta viimein pinta minne filmä filmäili oli tyhni. —

Puoli-yön aika oli jo kulumut, kun wene laski alas sitä wäistä koskea, joka on Karhun kylän sillan alla, josta äsken puhuimme. Jos olisivat ne miehet nyt seijoneet sillalla, jotka päiwällä näkiwät Ollin, olisivat he nyt enemmän kummaksuneet näkyään. Kirkko-weneet saawat aina wiikon arkipäiwinä lewätä, mutta kuitentkin on tämä wene, joka näkyy kiiruhtawan isolle kirkolle kirkko-wene. Kutalan wanha kuudennus pitää perää. Wiisi on airoa weneen kummallakin puolella, nuori mies on joka airossa. Kuudennuksen wieresjä istuu Kaarle, hänellä ei ole airoa, hän on talwen lunta waaleampi, hänen takkinsa on werinen, hänen käsiwartensa hupäri on side. Hänellä on luultawasti haawa käsiwarressa.

Weneen etu päässä makaa kowasti sidottuna kolme miestä. Yhden näistä me tunnemme; me olemme nähneet hänen Ollin töllissä. Hän on köyhissä, niin lujasti, ettei hän woi liikuttaa ainoata jäsentä; hänen päänsä nojaa arkkua vastaan.

Työ on siis tehty; woiitto on woiitettu vaikka kiista oli kowa. Kaarle, joka tässä oli nutterin, kantaa metelistä merkin kuolin päiwäänsä saakka; pyssyn luoti on käynyt hänen käsiwartensa läpi.

Ei sanaa puhuttu koko matkalla, wäliin kuului ainoastaan köytetyhiden kirus, kun ne halusiwat liikkua, waan kohta jälleen asettausiwat entiselleen kun köysi kowasti leikkasi ihoon.

Manurusko rupesti koittamaan, kun wene laski pappilan rantaan, matka sinne Pirun pefästä, jossa rosnot otettiin kiini, on puolen toista penikulmaa.

Rosnot oliwat nostetut maalle. Miehet seijoiwat ajatellen

mitä nyt olisi tehtävää: kävijäkö laatuun herättää talon wäen ja kirkkoherran? Wene oli jo osaksi maalle wedetty; ainoa mies istui liikkumatta perässä. — Se oli Kaarle.

„Hän on nukkunut“, sanoi kuudennus, „mutta hän tietää paremmin kun kukaan meistä miten asian laita oikeen on; hänelle on myöskin palkinto tulewa, jos joku näistä roswoista on Pittä Pekka. Kaarle! Ollaan perillä, nouse!“

Mutta suutaripoika ei kuullut mitään, ei liikutannut mitään paikkaa.

Wielä herran huusi kuudennus rannalta Kaarlen nimeä, mutta vastausta ei tullut. Silloin kiipesi kuudennus weneesen ja pudisti nuorukaista, mutta tämän pää lankeasi woimattomana milloin hänen oikealle milloin wäsemmälle olalleen. „Hän on tainnukseksissa“ huusi kuudennus ja nyt nostettiin Kaarle warowasti rannalle. Ei ollut kukaan huomannut ennenkuin nyt, että haawan side oli siirtänyt, että werta ehtimiseen tulwasi haawasta, nähywiin tulematta syystä että kaikki weri oli juosjut pitkin ihoa. Kaarlo oli pitänyt haawoitettun kätensä liiwin sijällä.

Nyt ei enää neuvosteltu herättämisestä. Muuan minuutin kuluttua oli koko talon wäki jalkeella. Kaarlen haawa oli taas sen sidottu. Hänesä oli vielä henki. —

Roswot makasivat tuwan lattialla nurkassa. Niistä ei nyt kukaan huolinut, eikä kukaan nähnyt sitä pirullista filmyilystä, jolla ne seurasiwat kaikkia mitä tuwassa tapahtui.

Kirkkoherra itse oli nousjut. Hänen toimella oli sana kohta pantu Anuutilaan, jossa nimismies siihen aikaan asui, kun myöskin Ellilään, jossa wanfikulettajan luona Olli perheneen odotti aamua, jona oli päätetty wiedä heidät Turkuun.

Namu aurinko, kun se kirkaasti alkoi paistamaan tämän folkon yön perästä, näki kummallisen näön pappilan trenti-tuwassa. Roswot makasivat vielä nurkassaan. Waalea nuorukainen filmät ummessa lepäsi wuoteella. Wuoteen wieresä oli tuoli, sen päällä wiisi raha kooka, kymmenen rikkiä kussakin. Pöydän wieresä istui nimismies ja kuudennus, joka viimeksi mainittu jutteli, miten sana eilis ehtoolla oli käynyt talosta taloon lähteä Pirun pesälle otta-
maan roswoit kiini, miten hän ja kymmenen nuorta miestä oli sinne ehtinyt auringon laskeessa; miten he olivat kätkeytyneet Pirun pesän ympärille, miten puolen-yön aikana roswoit olivat kookoon-
tuneet, miten he silloin miehisiä olivat kiini otetut, ennenkuin en-
nättiwät ruweta wastahynttä panemaan, mutta miten yksi niistä
äkkiä oli lau'aisjut pyssynsä, jonka luoti oli sattunut Kaarlen käsi-
warteen. Raha arku oli pesästä löydetty, ja jokaisella roswoilla

paljon rahaa. Wähän taaempänä nimismiehestä istui laivitsalla kauppiamies, hän oli aiwan waalea ja päänsä ympärillä oli huono fide. Kaarlen nuoteen wieresjä seisoi mies polwillaan — se oli Olli. Owenjuussa seisoi Wappo ja Elsa ja takan wieresjä istui Mattila löydetyn raha arkkunsa päällä, hymyillen.

Olli itki katkerasti. Mitkä tunnot hänesjä liikkuiwat on mahdotoin sanoa. Vielä luuli yksi ja toinen suutarin olleen liitosja roswoin kansja, mutta kirkkoherra oli itse mennyt takautseen ja Olli oli päästetty irti.

Niin olivat asiat kun uusi päivä alkoi.

Mitä on tähän vielä lisäämistä? Kauppiamies joka jo oli joffeenjakin paranemaan päin, oli kohta tuntenut roswo ja kuullessaan Kaarlen niiden kiini ottajaksi, täytti hän kohta lupauksensa. Siitä syystä on tuolla nuo 50 riksiä."

Mutta Kaarle itse makasi elämän ja kuoleman välillä. Mille puolelle woitto oli viimein kallistuuva, ei woitu sanoa. Hän oli menettänyt hirmuisen paljon werta; luoti oli rewäissyt auti sydän suonen.

Waan kun aurinko ensi kiulunja laski affunan läpi, awasi hän filmiänsä. Olli pyhki nyt pois hynneleensä, toivo loisti hänen katfannosta; hän jupisi hiljaan: „Sumala! hän elää!"

Kaarle eli. Hän käänsi päätänsä, hän näki rahat, hän hymyili — „Palkinto?" kuiskutti hän.

„Palkinto!" wastasi Olli.

Kaarle koitti nousta waan hän oli liian heikko. Hän wiitfasi kädellään Ollille tulla likemmäksi. Hän kuiskutti ja kaikki kuulivat hänen sanansa, ehtä äänenjä oli hiljainen kun lämme-tuulen wiima, kun se puisja jäähywäisensä sanoo ja hiljeentymistään kuolentuu. „Ottakaa rahat, makfakaa welkanne Mattilalle." — Tuon sanottua meniwät nuorukaisen filmät taasen umpeen ja kun hän ne sitten awasi lienee hän nähnyt toisenlaisia olennoita, kuullut toisia kieliä toisesja, uudessa maailmasja. Kaarle ei enää ollut tän' maailman ajukkaita — hän oli mennyt.

„Hän on kuollut!" — huusi Olli vähän ajan kuluttua surkealla äänellä. Kauppiamies filmäili silloin roswoa ja — sydän niilläkin oli. Pitkän Pekan filmästä putosi hynnel, se wyörvi pitkän hänen poskeansa ja katosi hänen poween. Poskella nähti tie mitä se oli kulkenut, sillä Pekan kädet olivat sidotut, hän ei woinut pyhkiä pois sitä. —

Kauhaukset sinetti otjalla, hymyily waaleilla huulilla makasi nuorukainen. Kuolema oli woittanut; Kaarlen veri oli juosut kuiwiin.

Kuolleen wierestä korjasi Mattila rahat.

Kun oli tavan mukaan wirsi weisattu ja kuolleen rinnalle wirsikirja laskettu, wetäysi wäki ulos tuwasta. Olli filmäili wiime kerran kuollutta, sitten loi hän filmänsä Wappoon, joka owen suuta edemmäs ei uskaltanut tulla. Siinä filmäilyksessä, niinkuin siinä, jolla hän Elsa filmäili, oli enemmän kannetta kun hän koskaan olisi fanoilla woinut fanoa. Wappo ja Elsa ymmärsiwät filmäilyksen, he kätkiwät kaswonsa wyöliinaan ja oliwat ensimäiset, jotka tuwasta katosiwat.

Tästä päivästä, niin on minulle sanottu, ei Olli säilynyt töllisjansä. Hän kulki ympäri pitäjää suutaroiden, kunnas hän, wiimeisen pyhntönsä mukaan, sai emäkirkon lattian alla siansa Kaarlen wieresjä. — Wappo oli sinne vuotta ennen muuttanut.

Samana päivänä kun Pittä Pekka Saikkalan wuoren yhäjästä mestattiin, otti Elsa muuttokirjansa Kaarusta. Hän ei saanut oman-tunnon rauhaa foto-pitäjänsään. Hän muutti ensin Tywäälle, sitten Huittiseen. Vieneekö hän vielä elosja sitä en minä tiedä.

„Palkinnot owat monenlaiset tässä maailmasja“ fanoi firffoherra kun piti ruumis-saarnan Kaaralle. — „Mutta paras palkinto on aina puhdas omatunto. Sitä ei kukaan ihminen woi warastaa, se on kalliin aarre maailmasja. Dnellinen se, jolla se on.“

Loppu.

Merimiehen morsian.

I.

Saarelasa.

Jo oli lumi maassa sulannut, jo oli tulwa käynyt ja jäät rientäneet täyttämättömään mereen. Vehden allu oli puun oksassa puhennut, siemenestään oli vähäinen ruoho ottanut kaswunsa. Harmaassa puwussa maa ei enään ollut, nuori wehriäinen huntu peitti wanhuuden, talwen ja sytyhyn ryypt. Pääskyinen oli jo tullut, sawi kopasta kuului sen ääni laulawan kewäimen kiitosta. Suorat niskentelivät jo purosessa, jo siellä ahweneet kutivat. Lähteen porina oli iloisempi, kukan warret sen rannalla heränneet unestaan. Luonto piti juhla=päiwää!

Saarela on talo Suo=joen ranualla, Pohjanmaalla.

Heikki oli isännän nimi; Heikki Heikinpoika.

Talo oli neljännes weroinen, — vähäinen, mutta kaunis.

„Soko mennään kirkkoon, Mina?“ kysyi Heikki tyttäreltään, joka pesi astioita takan wieresjä.

„Isjä!“ sanoi tyttö „Maunu tulee tänne tän'aamuna, hän lähtee huomenna kaupunkiin, sieltä lähtee hän merälle, minä lupasin eilen odottaa häntä — —“

„Wai niin!“ sanoi isjä, „Odotance Maunu kotiatuloani?“ ja niin meni hän kirkkoon.

Heikki Saarela oli wiidenkuudetta vuoden wanha mies, harmaa=päinen. Hän oli nuoruudessaan maannut rupulisssa, suuret arwet olivat hänen kaswoissaan. Hän ei paljon puhunut, hän sanoi sanansa, minkä tarwitti, muuta hän ei hiiskunut; hän oli wiisas mies. Heikillä oli keuhkotauti, hän tiesi itse hywin tyllä elämänsä ehtoolle kiiruhstawan. Hän oli eilen laskenut tyttärensä käden Maunun käteen, hän oli silloin sanonut: „Sunjala olkoon kanssanne.“

Maunu oli merimies.

Mina oli nuori, ainoastaan seitsemäntoista-ikäinen. Mina oli kaunis. Minan posket olivat ruusu-punaiset, hänen silmänsä suuret, siniset.

Mina pesi astiat, sitten pesi hän silmiänsä, pukeusi pyhä-hameesen, otti wirsikirjan pöydältä ja rupefi weisaamaan.

Minalla ei äitiä enää ollut. Minan äiti oli kuollut viime talvena. Mina oli silloin itkenyt ja walittanut, mutta pappi oli sanonut: „elä sinä niinkuin äitisi, niin saat sinä äitisi takasin“; Mina pyhki silloin kyhneleet silmistään; Mina tiesi että äitinsä oli tallella, taiwaassa. Siitä päivästä kävi Mina yksin navetasja, lypsi lehmät, leipoi yksin, laitti yksin ruokaa isälleen ja itselleen. Muita kuin isä ja tyttö ei talossa ollut.

Saarela oli vähäinen maa; se antoi wiljaa hywänä vuonna sen verran kun talon tarpeet waativat, jopa jonku tynnerin ylikin. Heikki oli tyhtywäinen, hän sanoi: „kun meillä on sen kun tarwitsemme, niin on meillä kyllä; kiittäkäämme Jumalaa!“ —

Toisinaan tuli vuosi huono, halla pani pellot. Heikki ei puhunut mitään silloin; hän meni metsään puulko tupessa, kirves olalla. Hän warusti siellä pettua talven tarpeeksi.

Nyt olivat muodet olleet hyvät. Heikki tuskin enään muistikaan, että hän oli ennen nälkää kärsinyt.

Suojaen rannalla nähtiin Heikki usein onkiwan; wälittäin fai hän kaloja, wälittäin ei. Kalastaminen oli Heikin mieluisin työ.

Heikin elämä oli alusta pitäin tähän saakka ollut mellein yhtäläinen. Neljältä aamulla yhdesään asti illalla oli hän työssä; kun wainonsa kuoli nousi hän puoli neljältä, meni lewolle tynnen aikoina. Heikki oli jumallinen mies; hän käwi joka pyhä kirkossa, luki pyhä-illoin kotona. Wihaan oli hän hidas, mutta jolle hän kerran suuttui, sen kansja ei hän tahtonut sowintoon tulla koskaan. Semmoinen mies oli Minan isä, Saarelan Heikki.

Mina oli äiti wainajansa kuwa; hän oli rakastettava lapsi. Hänen sydämensä oli puhdas. Kotoaan ei hän muualle mennyt kun kirkkoon. Saarelasja ei hän nähnyt muita kuin isänsä, äitinsä, orpanansa Suntuilan Maunun ja joskus ihmeeksi jonku kylästä. Kylään oli Saarelasta peninkulma.

Kahden eliwät isä ja tytär Saarelasja. Päiwä toista ei kummempi ollut. Mutta Mina rakasti sanomattomasti isäänsä, jonka hän perin pohjin tunsi; hän pysyi isän käskemättä kotona. Hän osasi lukea, weisata ja tehdä emännän toimet — siinä oli Minan taito.

Viime vuonna oli se lumma tapahtunut Saarelasja, että

Mina oli tuntenut oudon tunnon sydämmesjään — Mina oli ruvennut rakastamaan Maunna.

Mina oli weisannut yhden wirren wirsikirjasta kun Maunu tuli tupaan.

Maunu oli wiidenkolmatta vuoden vanha. Hän oli kaunis poika. Hän oli wiisi vuotta kulkenut merellä, hän oli nyt täysi merimies. Wiime syksynä oli hän tullut kotiinsa, Junttilaan, jonka maalla Maunun vanhemmilla oli ollut torpan-maa — Junttilan torppa oli ollut wirsta Saarelasta. — Maunun vanhemmat kuolivat, kun hän oli kuudentoista vanha. Torppa meni talon alle, tölli ja vähäinen omaisuus myytiin, Maunu sai siitä neljäkymmentä ruplaa; ne rahat antai hän sedälleen, Saarelan Heikille, itse meni hän palvelukseen kaupunkiin. Neljä vuotta palveli hän, sitten meni hän merelle, oli wiisi vuotta pois kototienoistaan, ja tuli onnellisesti, niitten kuluttua, kotiin. Hänellä oli kuulta palkkaa hymmenen ruplaa. Kewäillä, kohta, oli hänen taasen merelle meneminen.

Talwen oli hän ollut päivä-miesjä, milloin Saarelasja, milloin Junttilasja. Hän oli tietämättä rakastunut orpanaansa, Minaan. Eilen oli hän suoraan sanonut Heikille Minan kuullen: „Setä! antakaatte minulle Mina waimoksi.“ Heikki oli sanonut: „Ota Mina!“

„Syksyllä, kun minä tulen kotia, pidetään häät“, sanoi Maunu. Mina loi silmänsä alas. Hän sanoi: „Olsoon niin!“

Mina oli talonpoikainen tyttö, luonnon lapsi. Hänen rakkautensa oli hänen elämänsä, sen tunsi hän, ehtä hän ei taitanut sitä fiksi hymärtää, — — hän ei ajatellut sitä.

Hän oli muistanut Maunna weisatessaan. Hän rukoili weisaten Sumalaa Maunun edestä; wiime wärsh, jonka weisasi, oli tuo: „Wanhurskas, wakaa Sumala, Sä olet sinun töisjäs.“ Hän oli weisannut wirren lopuksi kun Maunu tuli tupaan.

„Hywää huomenta, Mina!“ sanoi Maunu ja kätteli Minaa.

„Sumal' antakoon, Maunu!“ vastasi tyttö ja punastui.

„Duko setä mennyt kirkkoon?“

„Dn.“

„Minä tulen sanomaan sinulle jäähyväiseni, minä lähden iltapuoleen Junttilan Jusin kansja kaupunkiin; minä käyn Köpenhaminasja, Lontoosja, Liverpol'isja ja Lybeck'isja; syksyn puoleen tulen minä Saarelaan takasin, silloin pidetään häät. Minä tuon sinulle morsian-lahjoja ulkomaalta.“

„Kiitoksia!“

„Lupaatko minulle rakkautesi Aina?“

„Lupaan.“

„Tule ulos! kähdään ahteelle“ — — —

Maunu oli kaunis, ei peitettä taiwaalla nähnyt, ei tuulen viima liikuttanut pienintäkään lehteä, lintujen laulut kuuluivat metsästä. He istuivat rannalla, Aina ja Maunu, mutta he eivät janaa toisilleen sanoneet. He katseliivat taiwaan sinistä ja kiittivät hiljaisuudessa Jumalaa. Maunu oli onnellinen, Maunu oli autuas;

Merimies suuteli morsiantaan.

„Älä ole kauan pois!“ sanoi vihdoin Aina.

„Kun ruwis on kypsynyt ja kuhilaat pellolla ovat pystöissä, ohra leikattu ja potut maasta poimitut, silloin olen minä tykönäsi.“

Taasen hiljentyi puhe, autuaat eivät puhu! —

Maunu katseli Ainaa, Aina katseli Maunua.

Mutta seurakunnan kirkossa saarnasi tänä päivänä nuorukainen ensikerran. Vanhan pastorin weljen poika oli tullut pappilaan kesäksi. Hän saarnasi ja kansa sanoi: „kyllä siitä aika pappi vielä tulee kun joutuu.“ Heikki pahaksui, kun ei hän tiennyt ottaa jumbon mukaansa kotoa.

Saarelasa istui Maunu ja Aina, ylkä ja morsian joen rannalla. Kirkossa saarnasi nuorukainen. —

— Ei sen kummempi se. —

II.

Miten Heikki markkinoilla petettiin.

Buosi tuli hyvä; ei miesmuistoon parempata ollut. Harvat ne talot olivat, joitten ei kannattanut myydä ainakin joku tynnyri. Welkaan joutuneet maksoiivat nyt welkansa, welattomat saivat vähän rahaa arkunsa. — Saarelan Heikki oli myöskin saanut enemmän jyvää kuin hän tarvitsi. Duto ajatus liikkui Heikin sydämessä kun hän mittasi viisi tynnyriä säkkiin, kaupungin markkinoille wietäväksi. Hän olisi ollut iloinen, mutta Aina, ainoa tyttärensä oli suruinen. Syhsh, näet, oli tullut, mutta Maunua ei luulunut ja Ainan hiljainen suru särki isän sydäntä. „Kyllä Jumala tänä vuonna on minua siunannut“, sanoi Heikki „mutta mitä minä maallisista, kun sinä, Ainani, päivä päivältä waalenet ja kadotat ruusut poskiltasi, niinkuin haapa pudottaa lehtejään.“ — Aina koki hillitä isän nähden suruaan, mutta kun isänsä ei häntä nähnyt, itki hän usein katkerasti

„Kysyväätte kaupungissa laivaa“, sanoi Aina isälleen kun tämä istui kuormanasa päällä. „Kysyväätte onko kirjettä tullut keltään merimieheltä.“

„Kyllä kysytään“, vastasi isä ja löi suitsiperillä hewoista, jonka oli saanut lainaksi Suunttilasta. Heikki meni, mutta yksin jäi Aina ja kauan pidetetyt kysyneensä juoksiwat runsahasti.

Ainalle tulivat päivät yksinäisyydessä pitkiksi. Hän teki toimitettavansa, hän luki ja hän weisasi, mutta kaiken tämän alla oli hänellä aina Maunu mielessä. — Kolmantena päivänä oli isä luwannut olla kotona, mutta ei häntä vielä nähnyt, ehkä sen päivän aurinko jo oli laskeutuksellaan. Aina istui pallistaen huiwia, mutta neula ei tahtonut kulkea nyt niinkuin ennen. Suuri muutos olikin Ainasja tapahtunut; hän oli ollut lapsi Maunun lähtiesjä, nyt oli hän neito, joka tunsi mitä hän lapsena ei ollut aavistanutkaan. Usein silmäili hän ulos, mutta tiellä jota myöten isän oli tuleminen ei mitään nähnyt. Ainan oli mielessä lähteä häntä vastaan, mutta ilma oli kolkko ja pilwet mustat taivahalla. Päivä pimeni pimenemistään. Aina, ei ennen pimeydelle arka, rupeesi pelkäämään. Mielessänsä näki hän Maunun uppouwan meren syvyyteen, hän näki hänen kiikkuvan laineitten kuffuloilla, äkkiä katoawan ja taas nousewan; hän näki isänsä markkinoilla werisesjä tappelusja ja muita tuollaisia näköjä, joita pimeys ja murhe usein tuovat ihmisen silmiin. Wihdoin nousi hän ylös: „Ei“, sanoi hän, „isäni ei tule tän' iltana enään“, ja Aina laskeusi wuoteelle. — Hän nukkui.

Maunu puoleen tuli Heikki kotia, mutta hän ei ollut sama mies kun lähteisjään. Jyvänsä oli hän myhnyt, mutta petturi oli ostanut ne. Heikillä oli tuskin isänänsä raha-seteliä ollut, harwoin oli hän nähnytkin semmoista, ei siis kumma, ett'ei Heikki osannut wäärät oikeista eroittaa. Meljän ruplan jälkeen tynnyriltä, sai hän jywistään 20 ruplaa, mutta nuo setelit olivat koman tekemiä. Heikki sai pian hawaita sen. Hän meni puotiin jywänsä myyhyä, jotakin ostamaan. Kauppiamies tarkasteli seteliä ja kysyi: „keltä olet, mies parka, saanut tämän?“ johon kysymykseen Heikki wastasi jywistään sen saaneen: mutta pahaksi meni Heikin mieli kun kauppiamies sanoi „se on wäärä raha“ ja repi sen palasiksi. Samoin ikään käwi muittenkin rahain. — Rahatta ja jywittä tuli Heikki raukka kotia. — Se oli kowaa! —

Aina heräsi kun isä astui tupaan. Uuden päivän aamu-rusko nousi juuri taivahalla. Aina hyppäsi ylös wuoteeltaan; hänen huulillansa oli kysymys, mutta hän näki isänsä alakuloisuuden ja puhkeusi itkuun, sanoen: „Maunu on huffunut!“

Isä silmäili tyttärtään, mutta isoon aikaan hän ei mitään sanonut. Minakaan ei häneltä mitään kysynyt, sillä hän luuli isänsä silmistä saattavansa lukea onnettomuutensa.

„Tuo tahko tupaan“, sanoi vihdoin isä, „ja lämmitä uuni! — Kirveheni on tylhä, ei sitä lastematta pettu puusta lähde“, — ja nyt puhui isä kohtaloistaan kaupungissa. —

„Entäs Maunu?“ kysyi Mina niinkuin isänsä wahinko ei olisi häneen koskenut.

„Maunusta ei kukaan vielä tiedä mitään, mutta laivoja tulee ehtimiseen kaupunkiin, älä siis sure lapseni.

Kaskaalla mielellä meni isä metsään. Hän oli jyvillään toivonut saavansa weronsa maksetuksi, nyt menivät jyvät tyhjään ja muuta myytävää ei hänellä ollut. „Elojhwistä täytyy nuyhdä, itse meidän täytyy pettua syödä“, sanoi hän Minalle mennessään.

Se päivä kului, toinen kului ja Saarelassa oli seitat niinkuin ennenkin. Mutta kolmannen päivän aamulla, kun aurinkoa vielä ei taivahan rannalla näkynyt, tuli nimismies. Siitä ei Saarelan asukkaat tienneet mitään, ne nukkuiwat vielä.

„Onko Heikki Saarela kotona?“ huusi nimismies owesta ja samassa astui hän tupaan ja kaski miestä seurasi häntä.

Heikki heräsi ja Mina heräsi. „Kuka se on?“ kysyivät molemmat ja hyppäsivät hylös vuotehistaan.

„Kruunun nimismies!“ vastasi toinen miehistä, mutta nimismies käski toisen sytyttää walkeaa. Kohta paloi kiviä päret, ja sen walossa näkiwat miehet toisiaan. Mina oli kätkeynyt uuti-mein taka.

„Täälläkö sinä rahojasi teet?“ kysyi nimismies, rumasti nau-raen ja wiittasi miehilleen, joista toinen kohta meni ulos.

Heikki ei hymärtänyt tätä lausetta, hän käski nöyrästi nimismiestä istumaan. — „Wiijas weitikka wiimeiseen asti“, nauroi nimismies. „Älä pane vastaan enään!“ „Sinä olit wiime wiikolla kaupungin marffinoilla, siellä käwit sinä puodista puotiin wäärää rahaa kaupiten ja ehkä moni hawaitsi rahat wääriksi sait sinä kumminkin tuhmat petetuiksi; näet nyt että koko asia on julki-suundesja, älä siis jodi vastaan; tänne weskteesi kohta!“

„Herra Jumala siunatkoon!“ huusi Heikki, joka nyt wähi-tellen rupesti hymärtämään, „minä wäärän rahan tekijä! En, sen tietää Jumala!“

„Älä wiivyttel! monta wierasta miestä löytyy, jotka owat kauppassi nähneet“ —.

„He-roa wa-allesman-ni! — — —“

„Jussi!“ huusi nimismies ja mies, joka oli mennyt ulos tuli nyt sisälle, mutta raudat helisiwät hänen käsissään.

„Toko tunnustat, wai? — —“ ja nimismies näytti rautoja.

Heikki nyt aiwan hywästi hymmärsi nimismiestä, hän oli ker-
ran ollut käräjissä ja siellä oli hän nähnyt mihin tällaisia rautoja
käytettiin. Mutta Heikki ei ollut tavallinen talonpoika. Heikkinä
olisi toinen ruwennut puhumaan wiattomuudesta ja rukoilemaan,
tätä tämmöistä ei Heikki tehnyt. Hän wastasi nimismiehen kysy-
mykseen: „minulla ei ole mitään teille sanomista, minä olen ker-
ran sanonut, että minä olen wiatoin; ell’ette usko, niin tehkää tehtä-
wänne.“ — Tuo lause hämmästytti wähän nimismiestä, sillä niin
on se aina maailmassa: Hyvän omantunnon lause hämmästyttää
aina rietasta, ja kuinka rietas tämä nimismies oli, saamme wasta
nähdä. Hänen huulensa wetähsiwät taasen nauruhun ja Jussilta
otti hän raudat, joita itse asetti Heikin kalwoisille.

Mina oli nähnyt kaikki, hän ei hymmärtänyt mitään, ennen-
kun olivat käsi-raudat isänsä kalwoisilla, silloin hymmärsi hän että
isäänsä syhtettiin rikofsesta. Mina, joka oli ollut wuotehen kätöissä,
hyppäsi ylös pelästyen hirmuisesti. Hän juoksi isänsä ja nimis-
miehen wäliin ja hän rukoili niin suloisesti; mutta nimismies hu-
masi nyt wasta Minan ja hän säpsähti. Hänen käytöksensä muut-
tui kaikenniin, sillä mitä Heikin tunnustus ei olisi vaikuttanut, sen
waikutti Minan kauneus nimismiehesä. „Älä sure“ sanoi hän
„että pariksi päiwäksi wien sinulta isäsi; hän on syhtöin, sen minä
tiedän, mutta minun welwollisuuteni waatii minut näin tekemään,
älä ole milläsitään!“ — ja nimismies pyhki hiwukset Minan silmiltä
ja taputti häntä postille. —

„Älä losle tyttäreeni!“ huusi Heikki, joka siitä suuttui enem-
män kun hän äsken fannetta hämmästyti. Sitten kääntyen Minaan
sanoi hän: „Minä palaan jo huomenna, lapseni! kuoki ylös wiime
potut sill’aikaa.“

III.

Kiusaus.

Mina oli taasen yksin. Miehet weiwät hänen isänsä. Mutta
mihin ne hänen weiwät sitä ei Mina tiennyt, hän ei hädässään
ollut huomannut kysyä sitä. Hän lypsi aamulla lehmät; mutta
mihinkään ulotyöhön hän ei mennyt. Hän siuwosi tupaa, hän pesi
astiat ja sitten rupesti hän pallistamaan huiviaan. Ei Minalla elä-
mässään niin raskasta päiwää ollut; hänen surunsa olisi kufistanut
hänen, ellei hän olisi luullut isänsä toisena päiwänä tafajin tulewan.

Toinen päivä tuli, mutta minunoinen? Ilta puoleen kun Aina istui ja takassa palawan wireän walkean walossa luki Raamattua, odottaen isäänsä, kuuli hän jonkun pihalle tulewan. Hän luuli tulleen isäksen. Hän pani Raamatun pöydälle ja oli menossa mennä ottamaan isää vastaan, kun hän edessänsä näki nimismiehen. Nyt oli tämä yksin. — Aina säpsähti ja wetätkse takasin kyyhen: „missä isä on?“ Aina parka ei tiennyt että isä oli kaupungissa taasen, mutta nyt linnassa lujain luffuin takana.

„Älä sure, tyttöni!“ sanoi nimismies ja weti yltään päällhystäfin, „isääsi ei waiwaa mitään, kyllä hän kohta pääsee irti. — Mitä sinä yksinäisyhydessä teet! Minun käwi sinua säälitsi tois'iltana, jona kowa welwollisuuteni pakoitti minut wiemään isääsi; hymärräthän, ett'ei minusa ole mitään syytä tuohon hirmuiseen tapaukseen? — Ei, päinwastoin puhuin minä tuomarille asian niinkuin se on ja niinkuin isäsi sanoo sen sinulle puhuneensa; tuomari kyllä uskoو niin olewan, mutta lafi on kowa; ei tuomarikaan woi päästää irti isääsi wielä; älä sure kumminkaan, wiattomuus tulee aina ilmi“ — ja nimismies taputti taasen Ainaa poskelle, mutta nyt ei Ainalla puollustajaa ollut.

Nimismiehen puhe oli niin kaunist, mutta Aina pelkäsi häntä kumminkin; hän ei suonut mitään, hän meni kohentamaan walkea takassa,

Nimismies seurasi häntä; hetki kului puhumatta.

„Kaunis Aina!“ sanoi wihdoin nimismies ja laski kätensä Ainan kaulan ympäri, „et sinä tiedä, miten kauneutesi liikutti minua kuin tois'iltana näin sinua. Min' en ole uskonut että semmoista kuin sinä saattaisi löytyä maailmassa ja minä sanoin itseseni: Niin kauniin neidon isä ei saata olla pahantekijä. — Aina! sehän sinun nimesi on — tiedätkö sinä mitä rakkauts on, oletko sydämmesjäsi tuntenut sen leimauksia, sen tulisija jäteitä, sen pakoittawaiista woimaa? silloin saatat sinä lukea miten sydämmeni laita on. Siinä on sinun kuwasi, sinun olentosija, sinun tahtosija yksin hallitsijewa.“

Niin puhui nimismies. Hänpä osasi puhua oikeen komeasti! Aina kuunteli häntä hämmästyhen, hän ei ennättänyt lykätä pois kaulaltansa nimismiehen käsiwarta, niin tulisesti oli nimismies puhunut. Mutta kun wiimein puhe loppui ja nimismies weti henkeään, nousi Aina äkkiä ylös ja kaunis oli hän tuossa seisoen keskellä lattiaa, walkeiset posket oliwat ruusuiset nyt ja wähhän wapijewa äänensä kun hän sanoi: „Minä olen morsian!“

Tieneekö tässä lyhyessä lauseessa ollut jotakin kummaa jo itjesäänsä, wai oliko se Ainan muodossa, emme sitä tiedä, mutta

warmaa on, että nimismiehellä ei ollut mitään sanomista isoon aikaan. Tytön wakaa sana sekoitti hänen ajatuksiaan. Wihdoin muistamatta nykyistä kaunista puhettaan kysyi hän jokseenkin kiwaalla äänellä: „No, kulas sitten on sinun yläsi!“

„Se on Maunu, merimies“, wastasi Nina hiljalla äänellä. „Soo! wai Maunu“, jupisi nimismies. „Tuo, luulen, joka nykyjään laiwaneen meni meren pohjaan — —.“

Nina meni lumiwaaleaksi, mutta ehti hän ei saattanut epäillä nimismiehen sanoja, lausui hän rohkeasti: „Se ei ole totta; Maunu tulee kohta kotia.“

Kieneekö nimismies omasta päästään ottanut sanomansa, wai oliko hän kuullut puhuttaman uppouneesta laiwasta, emme sitä tiedä; mutta kun mainitsi Maunua kuolleeksi erehtyi nimismies. Se ainakaan ei ollut awain Ninan sydämmeen; Ninan sanat olivat nytkin femmoiset, ettei nimismiehellä ollut niihin mitään wastaamista. Hän ei sanomaansa kertonut; hän rupeesi uudestaan puhumaan rakkaudestaan; mutta pian hawaitti hän kaikki yrityksensä turhaksi. Silloin syttyi hän wihaan. „Kowa tyttö!“ lausui hän, „sinä olet morsian, mutta minä! minun wallassani on isäsi; minun wallassani on hänet päästää, minä saatan myöskin hänet tuomita. Sinun kowuutesi on kohtaawa omaa isääsi, sinun waltaan jätän minä nyt hänen ja niinkuin sinä minua kohtelet, niin kohtelen minä isääsi. Huomenna saattaa Heikki olla wapaa, huomenna saattaa olla kuoleman oma. Malta mitä teet, ett'et sitten rupea katumaan kun isäsi kylmä ruumis, sinun uppiniskaisuutesi tähden, kuolemasa tirkistelee kowaa tytärtä vastaan!“ Niin puhui nimismies ja hän pani tuohon vielä lisäksi: „mitä äsken mainitsin Maunusta, niin oli puheeni hänen onnettomuudesta niin totta kuin lauseeni isästäsi.“

Nina raukka! tuo sanoma kufisti hänen. Nyt hän ei sanakaan saattanut wastaukseksi antaa, nimismiehen riettaus ja isänsä kowa kohtalo kufittiwat hänen tielensä. Ja Nimismies luuli jo olewansa woiton puolella, hänen rumat kaswonja wetäysiwät hymilyhyn ja hän sanoi: „Älä pelkää, kaunis Nina!“

Mutta nyt wasta pelkäsi Nina.

IV.

Syhyinen päivä.

Koivut pudottiwat lehtejään, haawat oliwat alastoinna. Mutta sorjana, roimana seijoivat kuuset, ei jhystuulen myrsky

niihin pystynyt. Linnut pakenivat yhä pakenemistaan Suomesta, he olivat jäähyväisensä laulaneet ja sitten olivat he lähteneet; he hakivat lämpimämpiä maita. Suojoen lirkkaan weden pinnalla nähtiin puolisoansa kaipaava yksinäinen hanhi niskentelewan; monet päivät nähtiin se uivan e'es takain, walittawalla surullisella äänellä huutaen kumppaliaan; viimein sitä ei enään nähty joessa, se nähtiin lentävän taiwaan alla ja kohta ei silmä sitä pilwisjä eroittanut. Se muutti jekin, se muutti yksin.

Räetsen, syksy oli tullut.

Pitkin Suojoen rantaa kävi polku. Sitä ei kaffi sopinut rinnan kulkemaan. Suuret itivanhat petäjät, milloin tuuheat pimentäväiset kuuset seisoiwat polun molemilla puolilla ja missä saasteasti näitä petäjiä ja kuusia oli, siinä kättiwät niiden pitkät oksat hawuillaan kulkijalta auringon. Wähäisen kosken lirisewä wesi ei polulle nähtynyt, mutta sen ijäti yhtäläisesti soipa lorina kuului. Se oli niin rauhallista!

Sumuinen oli aamu. Polkua kulki nuorukainen. Hänen kaswunsa oli pitkä, hänen wartensa hoikka, hänen otsansa selkeä, hänen silmänsä kuin helmi, koteloisen heittämä Suojoen pohjalle; hänen postensa olivat waaleat kuin weden kalwo. Semmoinen oli nuorukainen. Erinomattain kaunis ei hän ollut, tuskin olisiwat Wellamon wetiset neijot häneen rakastuneet, jos waachtisen waipansa alta olisiwat nähneet häntä. Nuorukaisen ristimänimi oli Johannes; hän oli se yli-oppilas, joka saarnasi kewätpyhänä jona Maunu lähti merelle; hän oli se josta kansa sanoi: Kyllä siitä vielä tulee aika pappi. Kewät-aamuin oli Johanneksella tapana katjella kedon kulkajia, kesä-aamuin kuunteli hän lintujen lauluja, mutta syys-aamuin käweli hän ennen kufon laulamaa polkua Suojoen rannalla; hän katjeli luonnon talwi-uneen waipumista.

Polkua oli hän kulkenu. Sumu haihtui wähitellen; aamuruskon ensi jäde tapasi nuorukaista likellä Saarelaa seisowan, polun syrjässä olewalla wäjäijellä kuffulalla sywiin ajatuksiin waipuneena. Siinä seisoi hän, hänen ihastuksena oli nähdä aamuruskon lewenewän ja päiwäisen elämään hetkeksi herättämän syksyisen kaufean luonnon. Hän katjeli mitenkä sinisen taiwaan rannalla aurinko nousi. Missä olivat hänen ajatujensa? Kuka sen tietää?

Polkua tuli nuori neitonen, hän oli pyhä waatteisin puutettu. Walkean pohjanen mustan wiwokas huiwi oli neidon päällä, hameensa oli tummaa kototelemää waatetta; semmoiset olivat nämä pyhä-waatteet. Tuuhien puitten oksissa humisi aamutuuli, wäjäijesen puron wesi laskeusi kuffulan alla lirsten Suojokeen. Puitten humijussa, lirisewän purosen rannalla kulki neitonen. Pakenewan

aamuruskon walossa olivat neitosen kaswot waaleat, niin waaleat kuin ne kuoleman enkelillä luullaan olewan. Tyttö käwi kowaa, awojaloin käweli hän; ne pienet jalat ei syksyn kylmää, eikä tielle pudonneita, pistäwiä hawuja pelänneet. Kengät olivat hänellä käsiwarrellaan. Nyt ei ollut pyhä, oli arkipäiwä, mihin kiiruhti tyttö arkipäiwänä pyhä-waattehisja?

Neitonen tuli Johannesta yhä likemmeksi. Johannes loi filmänsä alas polulle, jo näki hän neitosen. Neitosen filmät kääntyivät plös kuffulalle, jo näkiwät ne Johannesta. Nuorukainen ja neitonen hawaitsiwat samassa räpähkjesä toistaan ja molemmat jäpsähtiwät.

Neito oli kerran kuullut Johanneksen saarnaawan, hän tunsi kohta kuka kuffulalla seisoi, hän niiasi sywään.

Johannes astui alas kuffulalta, hänen filmäyksenä oli kuin kiini tarttunut neitoseen, hän tuli tytön wiereen, hän kyysi mihin tytön matka oli ja tyttö wastasi: „Pappilaan“; sitten kyysi Johannes tytön nimeä ja tyttö wastasi: „Minä“.

„Saatamme kulkea yhdessä“, sanoi Johannes „minä olin juuri aikeessa palata pappilaan“.

Isän aikaa kulliwat he sanaa toisilleen sanomatta. Wihdoin rupefi Johannes lyselemään yhtä ja toista.

Kun jo puoli matkalle olivat tulleet sanoi Johannes: „Minä!“ sinun poskesi owat waaleat, ruusuttomat, sinun filmäsi kirkkaus ei ole luonnollinen, sinä olet itkenyt, tahdotko sanoa syhtä, miksi olet itkenyt?

Tuossa nousi weri räpähkjesi Minan poskiin, mutta kohta oli waaleus yhä waaleampana laskennut Minan postille!

Minä puhui isänsä onnettomuudesta, ujosti ja katsellen maahan puhui hän sitten nimismiehen riettaudesta — tätä puhuesse olivat hänen poskensa puna-ruusuiset. Johannes kuunteli puhetta, ja kun hän oli hynnärtänyt nimismiehen riettauden tömishytti hän jaloillansa ja filmänsä iskiwät tulta.

„Sinä pelkäsit nimismiestä, sanoit sinä?“ lausui Johannes wihasta wapijewalla äänelle, „miten pääsit sinä hänestä wapaaksi?“

„Minä pakenin. Ulkona oli ruwennut satamaan, pimeässä en minä uskaltanut lähteä Junttilaan, minä wietin yönä nawetasja. Nimismies rukoili ja lupasi olla hywä, toisen wuoron sadatti hän, haperoitfi pimeässä löytääksensä minua. Pois oli hän lähtewänään, mutta kolme kertaa palasi hän tafasiin ja kun hän puoli yön aikoina wiimein lähti, wannoi ja kirofi hän, että isääni kosto kohtaisi. Min'en muuta neuwoa tiedä, kun mennä pappilaan puhumaan rowastille kaikki. Isäni on syhtön, sen wakuutan minä Jumalan

edesjä, hän ei ole mitään pahaa tehnyt"; ja suuret khyneleet hienensivät Minan kirkkaita silmiä.

Minä oli puhunut asiat kaikki niinkuin ne olivat, yhtä asiaa ei hän kumminkaan maininnut. Maunusta ei saanut Johannes tietää mitään. Jos olisi Johannes tiennyt, että Minä luuli ylkänjä hukkuneeksi, olisi hän ymmärtänyt, että suru oli Minan sydämessä niin suuri, kuin se ihmisessä saattanee olla.

Minä pyhki khyneleet pois ja epäilyksen lankeamaisillaan huusi hän: „Jos voisitte, herra maisteri, auttaa isääni linnasta, jos voisitte estää nimismiestä hänen pahuudessaan, niin Jumalan nimiee tehtäät se“, ja taaseni uiwat silmänsä khyneleissä.

Tämä rukous Minan suusta, hänen khyneleensä, hänen nöyrä olentonsa tunkeusivat voimallisesti Johanneksen sydämeen. „Niin totta kun Jumala on Jumala, niin minä kaikki tässä astassa teen, mitä minun on mahdollinen. Älä epäile Minä, usko se että paha pahan perii, rehellisyys yksin perii maan. Kaikki voi muuttua ja muuttuu wälttämättömästi, sinä tulet vielä onnelliseksi, niin onnelliseksi kuin sinun puhdas sydämesi ansaitsee“.

Niin puhui Johannes, hän luuli puheellaan lohduuttaneen neitoa, mutta kun hän onnesta puhui kaasi hän kihelmöitsewää öljyä awonaiseen haawaan.

Puhe hiljentyi, polku loppui ja tanhutta kulkivat he rinnatusten. Syyspäiwä oli lämmin ja kaunis kun ihanin kesä päiwä. Kun Johannes ja Minä tulivat pappilaan oli Minalla isänjä tekemät kenkulit jalassa, mutta hi'asillaan, takki käsiwarella tuli Johannes kartanolle ja kohta wei Johannes Minan rowastin puheelle, mutta hän seurasi itse rowastin kammariin.

Kauan olivat ne kolmen siellä, puolessa oli päiwä kun Minä, Johannes ja rowasti tulivat sieltä ulos, heitä oli kutsuttu syömään. Rowasti käski Minaa omalle pöydälleen. Ujostellen seurasi Minä käslyä.

Johannes ej paljon syönyt; hän, wiehkeä nuorukainen, katfeli Minaa ja kun pöydältä nousiin. sanoi Johannes Minalle: „luota minuun, sinulle pitää oikeus tapahtuman!“

Uystillinen rowasti nauroi ja sanoi: „So nyt fait ikuisen puollustajan, rakas lapsi!“

V.

Käräjisä.

Ensimmäinen lumi on pudonnut. Siene jääriite on sitonut Suojoen west-pinnan. Talwi oli tulosja, luonto oli jo waipunut uneensa.

Kirkon kylässä, wirstan werta matkaa pappilasta, pidettiin käräjät; ja niinkuin ainakin oli sinne kokoontunut paljon ihmisiä. Monella oli riitoja, mutta moni oli tullut tyydyttämään uteliaisuuttaan. Semminkin Heitin asia, joka nyt oli näin lauas ennätännyt, oli tänäpänä wetänyt Junttilalaiset tänne. Nähinä ja melste kuului joka paikasta. Nimismies kulki edes takasin, milloin kartanolla, milloin käräjätuwasja; hän oli kowa päällekantajana, mutta oima puollustajana, sillä enimmäiten aina oli hän voitolla. Wiinan myymisestä ja wiinan poltosta oli edellisinä päiwinä monta safoitettu. Ne jotka safoitettiin kirosiwat, mutta nimismies naureskeli, hän oli iloinen. Olko se kummaa! Olipa hänellä osa safoista.

Wähän matkaa käräjä-tuwesta oli torppa. Se oli köyhän ämmän asuma. Ämmä istui lehräten wallean edessä; hän ei huolinut käräjistä ensinkään eikä paljon ihmisistäkään, joita nyt mökissään oli paljo. Hän oli käräjiin tottunut, sillä hän oli asunut tässä torpassa elinaikansa ja naapurissa pidettiin hänen pienuudestansa saaffa kahdesti wuodesja käräjiä. Käräjäpäiwät taifiwatkin wuodesja olla ainoa aika, jona hänellä mökissään oli wieraita. Nyt oli hän wanha, wähekuulonen ja näkönsäkin jo oli huono.

Tässä mökissä istui Johannes takan edessä, ja kaunis, ehkä waalea ja wapijewa tyttö istui hänen wieresfään. Kuka tämä tyttö oli arwaat lukija. Älä kummastele että hän wapiji, että hän oli ruusuensa poskiltaan kadottanut surun ja murheesen. Hänkin oli nyt kutsuttu käräjiin, ja ehkä ilkeä nimismies ei häntä päästännyt isänsä puheelle, oli hän monen kuullen manannut Ainaa totta puhumaan, wiekkaudetta ilmoittamaan niissä isänsä raha-wehkeet olivat ja viimein oli hän muka hywäillen taputtanut Ainaa poskille, sanoen: „Kumma miten semmoisella miehellä saattaa olla näin kaunis ja siwo tytär“. Tätä käntöstä ei Johannes nähnyt. Se oli nimismiehen onni. Mutta Aina puhui kaikki Johannekselle ja olko Johannes ennen nimismiehen wihollinen, wihansa nyt waan hyhlyti. „Älä pelkää, Aina!“ sanoi hän, „usko se wakawasti, että kun ajaksi on paha paissunut, tulee se viimein ilmi ja saa pahan pallkansa; ole hywässä turwasja, Jumala ei shytöntä heitä, ehkä usein nähy kuin ei Hän ihmisestä pitäisi mitään“. Aina pyhki silloin khyneleet filmistään, Johanneksen sanat waikuttivat hywää hänesfä.

Näättäri tuli mökkiin. „Käräjät allaa“, sanoi hän.

Wäki samosi ulos. Kolmen jäiwät Johannes, Aina ja ämmä mökkiin. „Tätä kaikki Jumalan haltuun“, neuwoi Johannes, „apu tulee ennen kun lunemme, tulee usein siitä, josta emme tiedä odottaakaan“.

Raudat kolisivat samassa kartanolla, ja kun Johannes awasi omen aikeen mennä kuulemaan ja puollustamaan syytöntä, näki hän räätälin wiewän Heikkiä käräjätupaan. Se näkö särki Johannesein sydäntä, mutta käräjä tuwan portahalla näki hän myöskin nimismiehen, joka nauruun puhutteli erästä sakotettua; se näkö sytytti hänen fiulfunsa.

Uina oli nähnyt isänsä, oli myöskin nähnyt nimismiehen ja mitä hän tuossa kärsi, osannet sinä puhdas sydäminen Suomen neitonen aawistaa. Näet sen, Uinan sydämessä loukkasi nämä näöt kassi haawaa. Uina wapisi waan yhä enemmän, hän ei osannut wihallaan sammuttaa surunsa. Hän ei olisi silloin ollut se kuin hän oli.

Käräjätuwan etuhuoneessa oli paljon wäkeä, kun Johannes ja Uina sinne tulivat. Kaikki ottivat lakkinsa päästä kun näkiwät Johannesein. Mutta alkunan edessä seisoi kassi miestä, toinen wanha harmaapäinen, toinen nuori, ne eiwät terwehdyksen sanaa sanoneet, ja kun Johannes terwehtäen sanoi muitten „hyvän päivän“ toiwotuksen, Jumal' antakoon! eiwät wieraat wirkaneet mitään. Se katseliwat tuwan owea niinkuin olisiwat odottaneet sijälle pääsöänsä. Wanhempi näistä miehistä oli hirmuisen ruma, ja suuri leweä arpi hänen otjassaan teki laswonja wielä rumemmaksi. Hänen suoniset, partaiset kätensä näyttiwät jostus tarttuneen muuhun kun auraan, hänen teräwät silmänsä muuta nähneen kun toutoa kewäin ja jänkeä sytshin. Tätä miestä nähdesään lamoksui Uina, hywää hänestä ei hän aawistanut. —

Mutta käräjä-tuwasssa seisoi Heikki tuomarin edessä. Hänen katjantonja oli wapaa, ei rikosta hänen silmistään lukaan woinut lukea, ne oliwat firikkaat, rehelliisyys niistä loisti. Hän seisoi nojautuen owea vastaan, ja elleiwät raudat olisi sitoneet hänen jalkansa ei olisi lukaan osannut ajatella, että hän oli rikoksesta syytetty, että hänen asianja nyt oli tuomarin tutkittawana.

Johannes astui tupaan. Uina ei sinne pääsnyt; hänkin oli kutsuttu kuultawaksi isänsä asiassa, ja niinkuin tiedät lukija, ei semmoisia niinkuin ei myöskään wieraita miehiä lasjeta oifeushuoneeseen, ennenkun on heidän wuoronsa. Räätäri käskee, ja käsköä saawat wieraatmiehet odottaa etuhuoneessa. — Johannes näki Heikin, hän kätteli wankia ystävällisesti, hän sanoi Heikille terweisiä Uinalta. Mutta samassa alkoi tuomari tutkintoa.

Nimismies oli päällekkantaja, hän seisoi pöydän siwulla ja filmöili wiekkaasti wäkeä. Että tämä asia koski häneen, se nähy selwästi hänen silmistä. Hän kuunteli tarkoin tuomarin kshymhisiä, lyijys-lynnällä firjoitti hän muutamia näitä wastauksia muisto-

firjaan, jonka laffaristaan otti. Mutta wakaalla äänellä fertoi Heikki tuomarin edessä mitä hänelle marffinoilla oli tapahtunut, ei hän mitään salannut, eikä mitään listä pannut.

Kun Heikki oli totisen kertomuksensa lopettanut, filmäili tuomari nimismiestä. Kumartaen astui tämä askeleen tuomaria liemmäksi ja rupefi puhumaan, mutta mitä hän puhui oli päin vastoin Heikin lauseita. Nimismies ei ollut ainoata hywää Heikistä tietäwinään, pahaa, ihan pahaa puhui hän Ninan isästä. „Monet ajat“, niin puhui nimismies, „on meikäläisten luffaroisja löyhtynyt wäärää rahaa, moni on sen kautta saanut kärsiä suuria wahingoita. Minä olen kaisen mokomin hakenut wääräin rahain tekijää, minä olen kauan hakenut häntä turhaan. Minä en uskoisi talon isännän saattaneen tarttua niin häwylliseen elatus-keinoon, mutta minun täytyy se tahtomattanikin uskoa. Köyhyyttä teeskennellen on Heikki Saarela monet ajat koettanut pettää oikeutta, mutta Jumalan kiitos! viime marffina päiwinä tuli pahuutensa ilmi. Lujat on minulla wieraat miehet, minä waadin ihmiskunnan puolesta kowaa rangaistusta wääräin rahain tekijälle“.

Tuomari, Johannes ja kaikki tuwasja käänsiwät filmänsä Heikkiin. Hän seisoi naurusuin ja hänen filmistänsä taidettiin lukea kysymys: „Joko olet walheesi lopettanut“. — Tuomari waati häntä wastaamaan nimismiehen kanteeseen.

„Tuokoon nimismies siihen wieraatmiehensä“, sanoi Heikki äänellä, jossa ei ensinkään pelkoa ollut. —

Nimismies filmäili tuomaria, niinkuin olisi hän tahtonut sanoa: „Näin kauas saattaa Heikki Saarela mennä pahuudessaan“, sitten kääntyi hän räätäriin ja sanoi „mhyöntääkö tuomari niin kutsutaan wieraat miehet? — Räätäri meni ulos ja owea awatesja näki Johannes waalean Ninan etuhuoneesja.

Heikin kaswoisja ei mitään muuttunut, wakaana seisoi hän kun räätäri tuli takasin etuhuoneesta, wakawilla filmillä katseli hän wierasta miestä, joka räätäriä seurasi, mutta nähtyään tätä miestä säpshähti hän, pyyhki otsaltaan hiustiherrän ja hänen huulensa liikkuiwat, kuin olisi hän tahtonut sanoa jotakin, mutta ei hän kumminkaan mitään hiiskunut.

Johannes näki tuon ruman miehen, josta etuhuoneesja jo oli pahaa aawistanut, hän näki kuinka nimismies filmäili häntä, miten hän nyhkäytti päällään ja miten wierasmies nojahutti päätänsä ja Johannes ajatteli: „ne pitäwät yhtä nuo ihmiset!“

„Sinun nimesi on Lassi Juusola?“ kysyi tuomari kääntyen mieheen — „Niin on, herra tuomari“, wastasi mies ja hänen ruumtensa oli kun hän awasi suunsa hylön kamala. Arpi hänen ot-

saasaan näkyi vielä isommalta ja hänen pienet pahat filmänjä tirkisteliwät tuomaria. — „Tiedätkö sinä mistä asiasta on kysymys ja tunnetko sinä tätä miestä?“ Tuomari wiittasi Heikkiin — „Tiedän“, vastasi Lasfi ensimmäiseen kysymykseen ja „tunnen“ toiseen, sitten katseli hän nimismiestä, mutta nimismies filmäili wuorottain Lasfia wuorottain Heikkiä. — „Oletko ennen ollut walalla?“ kysyi tuomari — „Monta kertaa, herra tuomari!“ vastasi mies, — „Sinä ymmärrät siis walan tarkeyttä?“ — „Ymmärrän“ —

Näin kyseli tuomari wieraalta-mieheltä yhtä ja toista. Mutta pöydällä oli Pyhä raamattu ja se oli awattu. Tuomari käski miestä walalle ja rohkeasti astui mies tuomarin eteen. Käski formea pani hän kirjalle ja rupefi tekemään walanja.

„Ajattele, mies, mitä teet, ennenkuin wannot pirulle sielusi“, kuului kamala ääni owen tyköä. Lasfi kääntyi hämvästyen, hän filmäili oween päin. Siinä seisoi Heikki wakaana. Lasfi laski formensa taas raamatulle ja nyt wannoit hän, lupasi kautta Jumalan puhua totta. Mutta mitä hän totena piti, se oli ylönsuamaa waletta, siinä ei sanakaan totta ollut. Hän puhui miten Heikki markkinoilla hänen kansaan kauppa tehdessä oli tarjonnut hänelle samallaisia rahoja kuin ne mitkä Heikiltä kauppa-puodissa oli otettu, kuinka, kun hän ei niitä hywäksynyt waan sanoit wääriksi, Heikki kumminkin kaitin mokomiin tahtoi houkutella häntä ottamaan niitä vastaan, wakuuttaen muka, että kyllä hän ne saisi menemään, jopa vielä oli luwannut erityisiä wälirahojakin jos hän tahtoisi häntä auttaa niitä kaupitsemassa j. n. e. Tuommoisia puhui Lasfi ja vielä muutakin, kaitti tarfoittaen näyttää Heikkiä ei ainoastaan wäärän rahan kaupitsijaksi waan itse tekijäksikin.

Johannes ei kuunnellut Lasfin puhetta loppuun asti. Hän muisti Minan, hän meni ulos, etuhuoneesen. Siinä seisoi Mina; ja nähtyään Johannesta kysyi hän: „Mitä wieras mies on sanonut?“ — „Hän on sielunja manalaan wannonut“, vastasi Johannes kolkolla äänellä, sitten hiljentyi hän. Minakaan ei mitään sanonut.

Mutta ei nuorukaista, joka etuhuoneen affunan wieresjässä seisoi, lukaan huomannut. Hän seisoi muitten suojoissa, hän sopi näkemään Minan ja kuulemaan Johannoksen wastausta. Ei tiennyt lukaan mitä hänessä liikkui, kun hän kuuli Johannoksen puhetta ja näki Minan tuskaa. Hän filmäili usein owea, niinkuin olisi hän odottanut kuskunusta tulla sisälle, hän ei huolinut muitten puheesta; mutta kun mainittiin Heikki Saarelan nimeä, säpsähti hän ja pyyhki pois hi'en, joka ehtimiseen nousi hänen otsalleen.

Kun miehet etuhuoneessa sanoivat toisilleen: „Warmaan se

on tosi, että Saarelan Heikki on määrän rahan tekijä", kävi tämä lause kolmen sydämneen lipeästi, mutta kuka se kolmas oli johon nämät sanat kävivät, sitä ei tiennyt kukaan muu kuin hän itse. Wihdoin kun jo nuorukainen oli kauvan odottanut ja Johannes ehtimiseen kulkenut etuhuoneesta tupaan ja tuwasta taas etuhuoneeseen, aukeni owi ja räätäri nähti. Hän janoi owesja: „Matti Alatalo kutsutaan sisälle“. Silloin liikkui nuorukainen, hän lähestyi owea, mutta hänen käyntinsä oli horjuwa niinkuin sairaan. „Tuoko se toinen mierasmies on?“ puhuiwat miehet keskenään — „Sehän se mahtanee olla“, wastasiwat toiset. Nuorukainen kuuli miesten puhetta, hän filmäili huopärilleen, jupisi: „Sumalan nimeen“ — ja owi lukittiin hänen jälkeensä.

„Se nuorukainen ei tee wäärää walaa“, janoi Johannes ja taas jätti hän Minan etuhuoneeseen ja meni tupaan.

„Sinun nimesi on Matti Alatalo, merimies? kuuli Johannes, tullessaan tupaan, tuomarin kysywän. „Niin on herra tuomari“, wastasi nuorukainen hiljalla, wapisewalla äänellä. — „Muista“, janoi tuomari, wakaalla äänellä, filmäillen tarkasti nuorukaisista, „muista että sinun sanasi tässä saattaa langettaa ihmisen, muista se ja puhu totta“. Niin janoi tuomari, mutta nuorukainen oli waalea kuin lumi ilta-pakkaisessa, hänen filmänsä tirkisteliwät lattiaa, hänen kätensä wapisiwat, hän oli waipua maahan.

„Puhu totta!“ kuului kolkko ääni owelta ja taas kääntyiwät kaiken filmät owelle, mutta ei kukaan woinut sanoa mistä tämä kolkko ääni tuli. Heikki seisoi wakaana kuin ennenkin, hän seisoi owen-suussa, mutta Heikin tätä sanoneen ei Johanneskaan luullut.

Setki kului. Tuomari kyseli, tiesikö nuorukainen walan tarkeyttä ja muuta semmoisia, kuinka wanha hän oli, oliko hän ripilleen päässyt, joihin kysymyksiin nuorukainen wastasi walan tarkeyttä aiwan hywin tietäwänsä, olewansa kolmen kolmatta wuoden wanha ja jo kuusi wuotta sitten päässeen Herran ehtoolliselle.

„Muista kuinka tärkeä todistukseksi on“, janoi sitten tuomari ja käski nuorukaisen tulemaan likemmäksi. Pöydällä oli Raamattu, samalla paikalla missä äsken Lassi teki walanja, sinne walalle käski tuomari nuorukaisista.

Nuorukainen lähestyi pöytää; hän loi filmänsä ylös ja hänen filmänsä tapasiwat nimismiestä, jonka kaswoista ne lukiwat kiwautta ja kowuutta, sitten kääntyiwät ne Lassiin ja Lassin filmissä luki hän samaa; Lassi nojahutti, sen huomaitti nuorukainen, nyrkkiään. Wawisten lähestyi hän pöytää. — Hän teki walanja.

Tyhjyttävällä sydämellä odotti Johannes nuorukaisen todis-

tusta. Tämä oli ison aikaa ääneti, sitten, kun tuomari kehoitti häntä puhumaan, puhui hän, ja hän puhui niin kuin olisi hän osannut puheensa ulkoa. Hänen todistuksensa ei viivaakaan erkannut Lassin todistuksesta, ihan samaa puhui hän ja puheensa lopetti nuorukainen sanoilla: „Niin totta kun Sumala minun auttaa ruumiin ja hengen puolesta“.

„Tiedätkö mitään muuta?“ kysyi tuomari. „En“, vastasi nuorukainen.

„Elävän Sumalan edessä olet puhunut“, sanoi tuomari, „waimainen sinä jos oma tuntojasi toisin sanoo kuin kielesi nyt on puhunut“.

Kylmä hiki nousi nuorukaisen otsalle tuomarin tätä sanoessa, hän olisi waipunut maahan, ellei Lassi olisi lähestynyt häntä ja wetänyt hänet tykönsä, samalla kun tuomari sanoi Heikille: „Sinulla on tytär? Onko se täällä?“ — „On“, vastasi Heikki, jonka filmät surullisesti olivat katselleet nuorukaista, „on minulla tytär, Mina!“

Johannes läksi taas tuwasta etuhuoneeseen, hänen poisjää ollessa oli Mina nääntynyt lawitsalle. Johannes meni hänen tykönsä ja Mina awasi ummistuneet filmänsä. „Hänkin on walehelut“, sanoi Johannes.

Kipeää käwi Johanneksen sydämeeseen nähdä Minan tuollaisessa tilassa. Mina ei enää ollut wieras Johannekselle; Johannes tunsi Minan, ja jo useasti oli hän ihmetellyt siveyttä, jonka näki hänen muodossaan. Wälillä oli hän pitkät ajat seisonut ja ihastuen katsellut Minaa, joka waaleudessaan oli kauniimpi kaikkia muita, joita Johannes ikänänsä oli nähnyt. Johannes piti itseään wiatoman lapsen puolustajana, hän ei vielä huomannut että Mina muutenkin oli hänelle kallis, että hän siitä päivästä, jona hän Minan kanssa kulkii metsä-polkua, oli Minasta pitänyt enemmän kuin fenestäkään muusta maailmassa. Johannes ja Mina olivat viime päiwinä yksissä olleet; Johannes oli nähnyt miten Mina surussa oli ylewy, miten walitus-jana ylönsä harwoin puhkeusi ilmiöön, ja kumminkaan ei tiennyt Johannes tämän surullisuuden suurinta syytä.

Kun Käättäri käski Minaa kärejä-tupaan seurasi Johannes Minaa sinne. Siinä näki hän miten lapsellinen rakkaus heikossa naisessa puollustaa rakastettua isäänsä. Mina puhui walatta totuuden; hän puhui miten Heikin oli käynyt marffinoilla. Hän puhui ja tuossa puheensa innoissa oli hänen kaumentensa enkelin. Nuorukainen wapii kuin haawan lehti. Nimismiehen täytyi hänen edessä laskea alas filmänsä, Lassi oli ainoa, johon eivät Minan sanat pystyneet.

Kun Mina puheensa lopetti oli kotwan aikaa syvä hiljaisuus talissa. Kaikki katsoivat kumastelevilla silmillä Minaa, mutta Heikin silmissä loistivat suuret kyhneleet. „Sumala sumatfoon häntä“, jupisi isä.

Miten tuomari sitten kyhyi kauppaniehiä, joita myöskin oli kärkejiin kutsuttu todistamaan, ehkä eivät saapuville tulleet, miten hän vielä wierailta-miehiltä ja nimismieheltä kyheli yhtä ja toista, emme tässä huoli mainita. Puolipäivä oli jo läsisä kun hän nousi istuimeltaan ja sanoi asian ei saattawan päättyä ennenkuin tulewissa käräjissä. Tuomari katsele sitten hellästi Minaa, ja warmaa on että hän niinkuin kaikki muut tuwasja enemmän luotti Minan puheesen, kuin wierasmiesten walaan. Mutta tuomarin tulee tuomita lain eikä sydämmensä jälkeen. Jos toisin olisi ollut niin ei Heikkiä raudoissa olisi wiety linnaan takasin.

VI.

Raffaus ja Raffaus.

Wireä walkea paloi pappilan piirissä. Trenkit kiskoivat päreitä ja piifain rukit surisivat. Pallolliset istuivat yksimielisesti tafan ympärillä, he puhelivat päivän käräjä-asiasta, jota yksi trenkeistä oli ollut kuulemasja, sitten puhuivat he Minasta ja etenkin trengit surkuttelivat häntä.

Mutta rowastin asumasja oli työkin tafana vähäinen kamari. Siinä oli Ida-mamseli eläessään monta kaunista kesälängasta kutonut. Nyt istuivat siinä Mina ja Johannes. Wainajan henki asui vielä huoneessa, kaikki oli siellä niin rauhallista.

„Kyllä isäni langetetaan“, sanoi Mina surullisesti, „miehet tekivät wäärän walan, wai mikä on teidän ajatuksenne?“ Mina katsele Johannesta uskollisesti silmiin tuota tyhessään.

„Minun ajatukseni on“, wastasi Johannes, „että pahuus aina tulee ilmi, en ole missään tawannut ihmistä, jonka omaatuntoa rikos olisi painanut, tämän ilmitulematta. Pikemmin tahi myöhemmin Sumala paljastaa ihmisen, ja jalaisimmat työnä tulewat silloin tutuiksi. Wälistä tyllä nähyt kuin olisi pah uudella menestystä, joskus on wiatonlin saanut lärsiä rangaitstujen ansaitsematta, lumminin on wäärhyden telijä aina tullut ilmi. Sumala sallii joskus kuoleman torjata ihmisen pahutensa keseltä ja ihmiset jäävät tietämättömyhteen hänen pahosta toistään, Sumala ne kumminkin tietää, waan enimmiten aina kurrittaa hänen witaansa

jo täällä maailmassa. Seikin wiattomuus tulee, usko se, ilmi ennenkun luulemme, ehkä hämärältä hänen asiansa nyt näkyy". Niin puhui Johannes, mutta Minan sydän tykitti rauhallisemmasti nyt, hänen filmistään putosivat khyneleet. Ne lievitivät hänen surunsa.

Sitten puhuiwat he Saarelasta, miten talo ali autio, miten wieraat käwiwät karjaa ruokkimasja.

Kummat tunnot oliwat tämän puheen alla Johanneksesja heränneet. Hän oli tawannut naisen, jonka luonne oli ikäänkuin hänen omanja; ei kumma siis että hän mielistyi Minaan, että hän nuoren sydämmensä kokonaisella innolla rakastui Minaan. Tuosja kahden kesken istuen rupefi sydämmensä asiat hänelle sellenemään. Että Mina oli talonpoikainen tyttö, se ei tullut hänen ajatuksiinsa. Johannes oli niitä, jotka eiwät katso säätyä, waan ihmistä, ja Minassa tapasi hän naisellisen olennon semmoisen kuin hän ajatuksiinsa oli itselleen kuwaillut. Kauan istuiwat sanaa sanomatta; pitkä karfi oli kynttiläsja, mutta ei kukaan heistä sitä huomannut. Wihdoin loi Mina filmänsä Johannekseen ja Johannes tunsi rakauden sähköwirran juoksewan sydämmensä läpi. Hän fanoi hiljalla äänellä: „Mina!“

Minan ajatukset oliwat kuluneisja ajoisja. Kun hän kuuli Johanneksen nimeään mainitsewan niin oudolla äänellä, aawisti hän pahaa, hän kuuli äänen menneistä ajoista, jona Maunu istui hänen wieresjään. Toisin oli nyt laikki. Sydämmensä waati häntä Johanekselle ilmoittamaan, mitä sydämmensä sywimmäsja sählösfä oli piiloittanut; syhtä miksi tämä ajatus nyt nousi hänesjä ei Mina tiennyt, mutta kumminkin seurasi hän sydämmensä waatimusta“. Minä olen kauan teiltä sywimmän salaisuuteni kätkenyt“, fanoi hän hetken ajan kuluttua, „minä olen orpanani Maunun kihlattu morsian“.

Ulfona tuuli kylmä ilta-tuuli, ulfona oli talwi-sykyshinen pimeys kamala, mustat pilwet lensiwät taiwahalla ja lennessaan pudottiwat he lunta maahan. Johannes oli kuullut Minan sanat, ne sisältiwät hänelle mitä sydämmesjään hämärää oli ollut, hän tunsi että hän rakasti Minaa, hän tunsi ettei Mina saattanut häntä rakastaa. Houkutella Minaa luopumaan Maunusta ei tullut Johanneksen mieleen. Hän tunsi että elämänsä aurinko oli ikuisiin pilwiin kätkenyt. Hän istui muuan räpäys kufistettuna; sitten nousi hän ylös, tarttui sanaa sanomatta Minan käteen, puristi sitä, kuisutti jää-hywästit ja tietämättä miten, oli hän älfkiä kartanolla, Hän oli uneksinut lapsuutensa ja nuoruutensa päiwät, nyt kun hän

alkoi herätä, heräsi hän kovaan totuuteen, elämänsä kuwitteleniiset olivat kadonneet.

Kummalta näkyi Minalle Johanneksen käytös, mutta ei hän ensinkään sitä ymmärtänyt, se ei siis tehnyt hänelle surua. Hän niisti kynttilän ja kudelmaa, jota kutomatta oli pitänyt helmasaan, rupesti hän kutomaan.

Jo oli kynttilän sydän uudestaan karrelle palanut kun owi awattiin ja rowasti kysyi owelta: „onko Johannes täällä?“ Mutta kun Mina sanoi Johanneksen wasta lähteneen ulos, wetäikse Rowasti takasin ja Mina oli taasen yksin. Ilta kului hänen Maunua muistellessaan.

Sill'aikaa jäähdytti Johannes palawan werensä ulkona. Mitä tuosja ajatteli, sitä ei hän itsekään tiennyt; kuinka kauan hän jo oli ulkona ollut, siitä hän ei lufua pitänyt, että putoowa lumi oli hänen walkeiseksi lumettanut, siitä hän ei huolinut, että kylmä tuuli puhalsi hienojen waatteiden läpi, hän ei tuntenut. Hän istui päänsä käsiin nojaten portahalla.

Mutta pirtissä puhuiwat palkolliset: Mikähän kirkko-tummulle nyt on tullut, koska se rowastia tykönsä kutsuttaa? ja miksi tähän se maisteria on käsenyt?“ Mies kirkonkylältä oli käynyt tuwassa ja kysynyt saisiko rowastia näin myöhään puhutella. Kirkko-tummu — tuo ämmä, jonka luona Johannes ja Mina aamulla olivat istuneet — oli äkkiä tullut sairaaksi. Sill'aikaa kun palkolliset tätä pirtissä puheliwat, käwi mies rowastiu Inona ja rowasti oli kohta walmis, mutta Johannesta ei nähynyt missään.

Kylmä tuuli tuuli vielä kiwammasti. Jo wärisiwät Johanneksen heikot jäsenet, jo tunsi hän kylmän häneen ottaneen. Hän tunsi, ehkei hän sitä ajatellut, että tauti oli hänelle tulossa. Siljoilleen nousi hän, pudisti lumen päältään ja kontistuneena kääntyi se hän huoneesen päin.

„Hurja poika, missä olet sinä ollut?“ sanoi rowasti Johanneksen sijalle tultua, „ota yllesi, koska kirkko-tummu wälttämättömästi tahtoo sinuakin puhutella.

Johannes silmäili pitkään rowastia. Hän ei tiennyt mistä asiasta kysymys oli, mutta sanaa sanomatta tarttui hän turkkeihin, painoi lakin sywälle päällensä ja nyt oli hänkin walmis.

VII.

Jo rupeaa paha palkkansa saamaan.

Men kumallinen on Jumalan hallitus. Me näemme — ja näön mukaan me tuomitsemme; usein on näkömme wirwa-tuuli, tuomiomme peräti wäärä. Me soimaamme Raikkivaltiasta, mutta lopussa kiitämme me Hänen wiisautta, sillä mitä hän tekee on hywin tehty.

Wirsta käräjäpaikasta Suojoen rannalla oli Ruudennuksen talo. Ruudennuksen kuuswuotinen poika oli pudottanut kirveen orrelta, terä käwi pojan jalkaan ja poika haavoitti jalkaansa.

Kirkkotummulla oli woidetta, hän oli Suojoen tohtori, hänen apunsa paransi aina.

Kun Aina ja Johannes istuivat pappilasfa, puhellen Saarelasta, tapahtui tuo onnettomuus Ruudennuksen talosfa. Kun Aina Johannekselle puhui miten Maunu oli häntä kihlannut, pidettiin Ruudennuksella neuwoa, mentäisiinkö Kirkkotummulta wailukkarilta woidetta hakemaan pojalle. Luffarille oli enempi matkaa, Kirkkotummu asui likempänä, sen wuoksi päätti Ruudennuksen muori lähteä hänen luo woidetta noutamaan. — Hän läksi itse, sillä trenkit oliwat wielä metsäsfa.

„Mitä poika-parfa on tehnyt, että Jumala häntä teki raajarikoksi“, walitti äiti mennessään, ja kiiruusti kulki hän pian ennättääseen Kirkkotummun luo. Kun Johannes rajuisessa ilmasfa jähytti kuuman werensä, juoksi äiti pojalleen apua.

Hän saawutti ämmän mökin. Rehruu-wokin surinaa, joka tawallisesti kuului pihalle ämmän huonehesta, ei nyt kuulunut; walkeaa, joka tawallisesti hohti pihalle wähäisen alkunan läpi, ei nyt näkynyt, ja Ruudennuksen muori ajatteli awatessaan owea: „jokohan tummu on pannut maata?“

Ruudennuksen muori astui tupaan. Takassa hohtiwat hiilet, ne musteniwat mustenemistaan, kissa hyritti uunilla, mutta wolkki oli kaadettu. Huoneessa ei Kirkkotummu näkynyt. „Eikö tummu ole kotona?“ kysyi Ruudennuksen muori. — Silloin kuului kumma koriseminen wuoteelta. „Tummu makaa“, ajatteli muori; hänellä oli oikeen: Tummu makasi.

Muori meni likemmäksi, hän huusi: „Tummu herättää, hän laski kätensä Tummun rinnalle ja hän pelästyi, sillä hohtawain hiilten wiime walosfa hawaitsi hän, että Tummun silmät oliwat auki, hän hawaitsi että Tummun jäsenet wärisiwät, että Tummun otsalta putosiwat kylmät hiepisareet. Hän huusi: „Herra Jumala siunatkoon! Tummu kuolee!“

Kuudennuksen muori oli hellä=hydäminen, toisen vaarassa unhotti hän oman asianja, hän oli kuullut Tummun hengen wetoa, hän tiesi että elo vielä asui Tummussa ja kiiruusti rienesi ulos, nouti lunta ja alkoi sillä sairasta hieroa. Moni olisi hypännyt kylälle, jättäen tummun tuohon kuolemaan, moni äiti olisi juosut luffarille woidetta hakemaan — niitä ei Kuudennuksen muori ollut; hän jäi Tummua katsomaan. Sill'aikaa kun poika walittaen odotti äitin kotia tuloa, odotti äiti Tummun wirtistymistä.

Kun muori wiippi kauemmin, pantiin trenki muoria hakemaan. Siinä tapahtui silloin se kumma, että jammalla kun trenki astui Tummun mökkiin tointui Tummu, hän huokasi sywästi, siten puhui hän, waan kamalat olivat sanansa, kamalemmalta kuuluiwat ne pimeässä.

„Serra, taiwahan Jumala!“ olivat ensimmäiset sanansa, „pitääkö minun näin kuoleman, näin walmistumatta!“ — ja Tummu wäänsi itseään wuoteessa. Hän oli hirmuisen kamala tuossa, sillä kuoleman pelko nosti pystöön hänen harmaat, harwat hiuksensa ja laski hänen silmiinsä luonnottoman walon. Niin huusi hän kerran, niin huusi hän toisen kerran ja hänen äänensä korisi kuin olisi kuolema jo alkanut thönjä.

Mutta trenki seijoi wawisten takan edessä, hän hymärsi, että Tummu oli menömattakallaan maailmasta.

Tummu nousi istualleen, hänen kielenjä oli kuiva, kädellään repi hän tukkaansa; hän huusi: „minun pahat thöni, minun rifo=seni, kuka ne minulle anteeksi antaa? Ei Jumala — ei — ei, häntä häwäisten olen minä wanhennut, walheessa ja petok=essa owat päiwäni kuluneet, wiattomat huutawat kostoja, waimaisjet wailittawat Jumalan edessä. — — Apua, apua! Mistä, mistä apua!“

„Matti, mene rowastia kutsumaan“, kuislutti muori trengille.

„Rowasti! rowasti!“ huusi Tummu. — „Se on Jumalan palwelija! — — Ei, ei! kutsukaa, noutakaa Saarelan Heikki tänne — — minulla on hänelle paljon sanomista. — Kuka se nuoru=kainen oli, joka Minan kanssa aamulla käwi täällä. — — Maisteri — — se oli. — Sitä Jumala rakastaa. — — Niin noutakaa rowasti tänne; maisterin pitää myöskin tuleman“ — ja Tummu waiwai horisten alas wuoteelle.

„Matti!“ sanoi muori, „mene pappilaan, käske rowasti ja maisteri kohta tänne, nouda luffari siwumennesjäsi meille!“

Palkollinen meni. Kuudennuksen muori pani puita takkaan, mutta Tummu walitti epäilyksen kiusasja. Vienewät hänen tus=kansa wähitellen wähenneet, sillä hänen äänensä ei enää ollut niin kamala. Hänen toimensa palasi takasin, mutta epäilyksen asuwan

hänen sydämessään näki muori, sillä Tummu wäänsi ehtimiseen käsiään ja jos jotain kysyi, ei hän muuta tiedustellut kuin: „milloin rowasti ja maisteri tulewat?“

Iso aika kului, Tummu oli kärsimätöin. Kun tuuli toi lunta vastaan, kun owen sarnat äänswät, kysyi hän aina: „eikö rowasti jo tule?“

Wihdoin kuuluiwat askeleet pihalta, viimein aukeni owi ja rowasti ja Johannes astuiwat sisään. Tummu näki rowastin ja hänen tuskansa eneniwät.

Matti oli rowastille tiellä puhunut kaikki. Rowasti kuunteli Mattin puhetta, mutta Johannes ei kuullut, ei tuntenut mitään, taikka jos hän jotakin tunsu, niin tunsu hän itsensä onnettomaksi. Hän ei tiennyt mihin matkansa oli — hän tiesi, että elämänsä unen-näkö oli warsinaiseksi elämäksi muuttunut.

„No miten on laitanne?“ kysyi rowasti kun oli tullut Tummun wuoteen wiereen, „te olette sairas, te olette kutsuttaneet minua teidän tyköne“.

Sairas makasi kauan folkosti silmäillen rowastia, sitten sanoi hän hiljaisella äänellä: „Minä, herra rowasti! minä olen firottu“.

Evankeliumin lupauksilla koetti rowasti näyttää että Tummuullakin oli wapahtaja, ehkä syntinen hän oli; sairaan sydän helthi rowastin puhuesja, rowastin sanat pehmyttiwät hänen rintansa, ja wawisten kysyi hän saisiko hän rowastille kertoa ne julmat rikokset, jotka sanoi tehneensä. „Minä tahdon wiattoman pelastaa“, hänen werensä ei saa minua kannetella, waika minä sywästi tunnen että Jumala on minua hylännyt“ — niin sanoi sairas surullisella äänellä. Hän kertoi sitten nuoruutensa päiwistä, miten se aika oli hänelle synteihin kulunut, hän puhui miten hän pahalla tiellään yhä edemmäksi oli ennättänyt, hän mainitsi tuttawansa, kehoittajansa pahaan.

Rowasti kuuli hämmästyen hywäksi ihmiseksi luultun ämmän kertomuksen, Matti siunasi itseksseen, mutta Johannes oli ajatuksillaan Minan tykönä.

Kauan oli Tummu puhunut, ilmoittanut monet salaisuudet ja monet rikokset. Wihdoin hiljeyntyi hänen äänensä, hänen tielensä käwi lankeammasti kuta teräwämmiin hän tahtoi puhua — ja paljon olisi hänellä vielä ollut sanomista! „Kuolema tulee!“ olivat wiime tunnustus-sanansa. Saarelan Heikki on wiaton — on wiaton! — Minismies, — — Lassi Juusola, — — Matti, — — Ala-talo, nawettani — — alla — fuopasja — wäärää rahaa. — — Jumala! Jumala!“ — ja Kirkkotummun

fanat eivät enää sanoja olleet, kuolema työnsä teki, mutta räpähtäjänsä wiipyi enkeli wiatteen kansja ja Tummum nousi vielä kerta — viime kerran istuallleen: Heikki Saarela on wiaton” — ne olivat viimeiset sanansa ja Kirkkotummu oli kirkkomaan oma.

Kun Tummum lakkasi puhumasta oli pitkällinen hiljaisuus möksijä. Matti rukoili itseensä tuossa takalla istuen, rowasti oli sywiin ajatuksiin waipunut, mutta Johannes oli langennut polwilleen pöytää vastaan. Hän ei rukoillut, hän kiitti Zumalaa. Hän oli kuullut, hän oli ymmärtänyt Kirkkotummun viimeiset sanat paremmin kuin kukaan muu. Hän kiitti Zumalaa, joka wiattomuutta puollusti, hän kiitti Zumalaa, sillä nyt taisi hän sanoa Minalle: „Sinun isäsi on pelastettu, sinä saat hänet takasin“.

Nuorukainen! ota Johannes kuwaksesi. Hänen elämänsä oli Mina, Mina oli toisen! Johannes ei ajatellutkaan, että Mina saattaisi rikkoa lupaustaan merimiehelle, waikka tietämättömyydessä oli, elikö tuo wai ei. Moni nuorukainen olisi wihaksi muuttanut rakkaudesta; harwa, ylen harwa olisi, niinkuin Johannes, juurtunut rakkaudessaan yhä lujemmaksi. Se joka itse on ylewä ei saata muuta kuin rakastaa ja kunnioittaa ylewyyttä, minkä toisessa näkee. Diето, että Mina oli toisen kufisti hetkeksi Johannesta, olisi kokonaan kufistanut hänet, mutta uupuwaiset woinansa, entinen olentonsa heräsi kun hän kuuli kuolewaisen tunnustuksen. Ne julmat rikokset, jotka Tummum ensin tunnusti, niistä ei Johannes sanakaan kuullut; katkaistuneet sanat, jotka yhtä hywin saattiwat olla hourauksen juttuja, niitä kuuli hän, ne herättiwät häntä elämään.

„Tummum on kuollut!“ huokasi rowasti, „hän kuoli katuen pahat työnsä, Zumala olkoon hänelle armollinen!“ Rowasti kääntyi kuin olisi hän tahtonut puhua tätä Ruudennuksen muorille, mutta muori ei enää ollut huoneessa. Kun muori näki rowastia, muisti hän lapsensa; uteliaisuuskään ei pakoittanut häntä wiipymään. Kun Tummum tunnusti rikoksensa, wetäikse muori sanaa sanomatta ulos.

Matti sammutti walkean takasja, rowasti luki siunauksen. Johannes painoi kuolleen silmät kiini; „Zumala! sinun tiesi, sinun työsi ovat tutkimattomat, misjä apu hukassa näkyy, siinä walwoo sinun silmäsi, siinä ovat sinun kätesi woimalliset;“ niin puhui hän. Muudan räpäys sen jälkeen ei möksijä elawätä löytnyt. Kuollut makasi wuoteellaan, mutta kissa hyyhteli uumilla.

VIII.

Minan uni.

Dö oli tullut. Pappilassa nukkuiwat jo palkolliset, Mina yksin istui nurehtien. Johannes oli lohduuttanut häntä, mutta Johanneksen mentyä nousivat mustat aameet taas Minan mieleen. Hän tiesi isänsä waaran, hän tiesi hänen syöttömäksi, mutta hän ei tiennyt miten hän taitaisi tätä syöttömyyttä maailmalle näyttää. Rauan oli hän noin istunut ajatellen; hänen ruumiinsa oli väsynyt, sielun murhe piti vielä hänen filmänsä auki. Mutta kun kynttilä oli palanut loppuun ja pimeys kätki kamarin mustaan yöhön, waipui Minan pää hiljoilleen kangaspuita vastaan, hänen filmänsä menivät umpeen, unen enkeli lufitti ne — Mina nukkui. Kuinka pitkä tämä unensa oli, sitä ei Mina itse tiennyt.

Mina heräsi, hän luuli ainakin niin. Kamari oli walaistu, kirkkkaus oli Minan ympärillä — taiwahan kirkkkaus. Mina kummasteli tätä kirkkautta. Silloin laskeusi wälkkywä pilwi kamariin, se oli sininen kuin taiwas on selkeänä Heinäkkuun päivänä. Pilwi hajosi ja suloinen enkeli käwi ulos pilwestä. Enkeli oli kirkas kuin Aurinko, hänen waatteensa olivat walkea-leimauksia, hänen filmänsä hohtiwat kuin timantti-kiwi. Hän lähestyi Minaa.

„Tunnetko sinä minua?“ kysyi enkeli, mutta hämmästynyt Mina ei woinut hänelle mitään wastata.

Enkeli hymyili suloisesti. „Kun maailma oli luotu“, puhui hän ja hänen äänensä oli kuin suloisin soitto, „kun maailma oli luotu, tunsiwat ihmiset Jumalan, he eliwät Hänen katsannosta. He olivat autuaat silloin, he olivat onnelliset, niin onnelliset. — Koko luonto palveli heitä, maa oli heidän.

„Di, kuinka autuaat he olivat! Tähtien keskellä asuiwat he, Enfelein parissa iloitsiwat he, Serafiimein rinnalla kulkiwat he. He eliwät kirkkaudesja ja kirkkaut olivat he itse.“

„Wälistä saivat he aamuruskon siivet, silloin lensiwat he kiittäen Jumalaa; maa kuuli heidän äänensä, wuoret, meret ja laakset lausuiwat Luojan kiitoksesta.“

„Mutta Jumalan edessä lensi auringon-säteisiin puettu Enkeli. Hän oli suloinen, niin lempeä. Kun ihmiset häneen loiwat filmänsä, katosi kirkkkaus heidän ympäriltään, taiwas muuttui heidän sydämmeen ja ihmiset janoiwat silloin: „Jumala on rakkaus“.

„Tuo suloinen Enkeli iloitsi silloin. Rakkaus oli hänen nimensä.“

„Niin elivät ihmiset monta tuhatta ajastaitaa, mutta ajan menosta he eivät mitään tienneet; vuosifata taiwahassa on filmän-räpäys.”

„Kerran kulkivat he riemuten ympäri yrtti-tarhasa, he kulkivat luffain kessellä ja luffain tuoju oli niin suloinen; he kulkivat käntäviä, joidenka siwulla hysintu ja narssisat kulkivat, he kulkivat hypäten, weisaten Luojan kiitosta.”

„Mutta erään pylväskähtävän päässä kasvoi pieni taimen. Kyyhkyinen lensi sen ympärillä, mutta kyyhkyinen wiserteli warotuksen sanoja.”

„Semmoisia eivät olleet ihmiset ennen koskaan kuulleet. He seisahnuvat, he kuuntelivat, mutta surullisesti lauloi kyyhkyinen: „Täällä ette onneanne löydä.”

„Kyyhkyinen oli ihmisten hengetär, joka heidän näkemättä seurasi heitä. Hän oli tullut Jumalan taiwahasta, kun ihmiset luotiin: hän oli ihmisten oma-tunto.”

„Ihmiset seisoiivat katsellen taimenta. Se oli niin kaunis, niin ihana, niin suloinen; ja ihmiset kummastelivat taimenta.”

„Se on paratiisimme kauniin kaswi”, sanoivat he.

„Mutta taimen kasvoi penssaaksi, pensas muuttui puuksi, puu rupesti kulkimaan ja kukat kyyhkyivät hedelmiksi.”

„Kerran seisoiivat ihmiset puun wieressä, he kummastelivat sen ihannutta ja he sanoivat toisilleen: „semmoisella puulla mah-tanee olla ihanat hedelmät!”

„Silloin kun he näin puhuiivat auki taiwas ja Jumalan ääni kuului: joka siitä puusta syö on kuoleman, ja Jumala kutsui puun Tiedon puuksi, joka hyvää ja pahaa ilmoittaa.”

„Mutta kärke makasi puun juurella”: „Jumala tietää, että minä päivänä siitä puusta syötte, tulette niin wiisiksi kuin Jumala itse on, Jumala kadehtii teitä” — niin puhui kärke ihmisille.”

„Silloin katselivat ihmiset puuta, he eivät kuulleet kyyhkyistä, joka puun ympärillä lensi ja kielsi heitä, he uskoivat mitä kärke oli puhunut, he ottivat hedelmän, he söivät puusta.”

„Samassa näkivät he kyyhkyisen, mutta kyyhkyinen oli muuttunut mustaksi linnuksi — he kutsuivat tätä mustaa lintua siitä päivästä korpiksi.”

„Kun ilta tuli kuului Jumalan ääni paratiisissa: Te söitte puusta, teidän pitää kuoleman. Ja leimaus wälkkyi Jumalan kädessä, jolla hän tahtoi ihmiset kuolettaa.”

„Silloin tuli Enkeli, joka rukoili ihmisten edestä ja ihmiset tunsiivat rakkauden Enkelin.”

„Sulje heille paratiisi, mutta älä kuoleta heitä“, rufoili Enkeli. Silloin loi Jumala filmänsä Enkeliiin ja timantin hyyneleet puto-sivat maahan Enkelin filmistä.”

„Minä tahdon heille paratiisiin sulkea“, sanoi Jumala, „mutta kärkeen pään tahdon minä musertaa.“

„Ja ihmiset ajettiin paratiisista ja elämän Enkeli pantiin paratiisiin wartiaaksi, mutta Rakkauden Enkeli seurasi ihmisiä paratiisista, sillä hän rakasti ihmisiä.“

Niin puhui Enkeli Minalle. Kun Enkelin ääni heljeyntyi, kätkeäsi Enkeli pilveen jälleen, mutta pilvestä kuului ääni: „maa-ilman lapsi! tunnetko sinä nyt minua?“

„Sinä olet Rakkauden Enkeli“, vastasi Mina, ja samalla heräsi hän unestaan, mutta kaukaa kuuli hän: „Minä olen Rakkauden Enkeli, usko, äläkä epäile!“

Kun Mina awasi filmänsä seisoi Johannes hänen siwulla ja Johannes oli iloinen. „Mina! sinun isäsi wiattomuus on tullut ilmi“, sanoi hän.

Mutta Minan uni oli tuonut lohdutusta. „Usko, äläkä epäile“, sanoi minulle Enkeli, minä tahdon uskoa, min'en tahdo epäillä, oli Minan vastaus.

IX.

Jumala elää.

„Usko äläkä epäile!“ — ne sanat soivat Johanneksen korwissa kun hän astui ulos Minan kamarista. Hän oli nähnyt Minan iloisena silmäilewän häntä, kuullut hänen kiittäwän häntä — ja hän oli tuntenut hetkeksi lepoa ja rauhaa sydämessään. Mutta Mina oli kysynyt: „Missä on isäni?“ — ja Johannes muisti silloin, että kaikki oli entisellään; se waan eroitukseksi, että kirkkotunnu oli kuollut ja että kuolewaisen sanat oliwat aawistuksia hänesä herätäneet. Hänen oli tähtynyt tunnustaa että Heikki vielä istui rau-doisnaan, että hänen wiattomuutensa ei ensinkään vielä ollut ihmisten ilmiössä; mutta hän näki, tuonkin sanottua, että Mina oli iloinen. — „Usko äläkä epäile“ kuuli hän wastaukseksi, ja Johannes ei muuta pyytänyt kuin nähdä Minaa tuommoisena.

Kun hän tuli ulos, oli ilma selwennyt ja muuan tähti ruwennut koittamaan. Hän seisautui portahalle. — „Usko äläkä epäile“ kuului hänen sydämessään, mutta samalla kuuluivat siellä tum-

mun viimeiset sanat: „Nawettani alla, kuopasja.” — Johannes astui pirttiin päin.

Pirtissä nukkuiwat kaikki, kun hän astui sijaan. Hän huusi: „Sakri, Antti, Urjo, Toppo”, ja ääni kysyi wuoteelta: „kuka se on?”

— „Jos tahdotte pelastaa Saarelan Heikkiä”, janoi Johannes, „niin nouskaa pian ja seuratkaa minua” — ja palkollisille, jotka hänen puhuessaan heräsivät, hyppäsivät wuoteiltaan alas ja rupešiwat pukemaan yllensä, jutteli Johannes kirkkotummun kuolemasta ja miten pahan-tekijät oliwat kuopasta otettawat. —

Puoli tuntia oli kulunut kun Johannes astui ulos tuwasta miehineen, jotka pärehet käsissään seurasiwat häntä. Taiwas oli nyt tähtinen ja raju-ilma oli kowaksi pakkaiseksi muuttunut. Sanaa toisilleen sanomatta kulkiwat miehet, sillä Johannes oli käskenyt heidät olemaan ääneti. He tuliwat ajan kuluttua kirkkotummun luo, ja Johannes awasi owen; hän näki, että siellä oli kaikki muuttumatta. Silloin piti hän miestensä kanssa neuwoa ja hiljaan hiipiwät he nawettaa kohden, joka oli wähän matkaa tummun asumasta. Nawetan owelle jätti hän miehet, käski heidät olemaan ääneti, itse astui hän sitten nawettaan. Lehmä ammui häntä vastaan, mutta hän, tultuaan lattian keskelle, kysyi hiljalla äänellä: „Onko Lasji siellä?” —

„Onko se tummu?” kuuli hän äänen lattian alta vastaawan, ja jos olisi joku saattanut nähdä Johanneksen kasvoja kun hän nuo sanat kuuli, olisiwat ne olleet kirkastetut. Johannes tunsi sydämensä tyhättävän ilosta, ehkä ruumiinsa woimat oliwat hänet jättää, ehkä werensä kuumana poltti hänen suonissaan. Hän oli sairana, wäsyneenä waipua maahan, mutta ajatus „Minan tähden” piti hänet woisissa. „Tänne”, kuiskutti hän miehilleen, jotka owen takana odottiwat, sytytti pärettä, jota kädessänsä piti ja silmäili lattiaa, löytääkseen owea kuoppaan. Semmoista ei hän löytänyt, mutta owinmaisessa nurkassa oli lauta siirretty. Hän lähestyi sitä, hän kuunteli, mutta ei hän mitään kuulut.

„Tässä on kuoppa”, kuiskutti hän miehilleen ja itse kumartui hän, nosti lautaa ja sen alla näki hän kuopan luukun.

„Antti, Toppo ja Urjo seisowat täällä, minä ja Sakri menemme alas”, janoi Johannes, ja Sakrin awulla nosti hän ylös luukun. Uwoin kuoppa oli heillä jalkainsa alla, mutta kuopasja oli yön pimeys, eikä sieltä mitään kuulunut.

„Astukaatte ulos!” huusi Johannes ja laski palawan pärehensä kuopan suulle ja nyt woi hän nähdä kuoppaan. Siinä oli aituus ja aituuksessa oli kaiken-moisia kaluja, mutta kuopan seinän wieresjä oli wäjäinen takka, jossa huonosti sammutettu hiili kimelfi.

„Astukaatte ulos!” huusi hän toistamiseen, mutta kun ei mitään kuulunut, eikä ihmistä nähnyt, päätti hän laskeutua kuoppaan.

Ummehtunut kylmä ilma löi Johannesta vastaan kun hän pudotti itseään kuoppaan, jossa hän nyt kaiffi pärehensä walossa näki, mutta jossa ihmeekseen ei ihmistä hawainnut. „Onko täällä ketään?” huusi hän ja astui aituusta joku askel likenmäksi. Samalla kun Sakri pudotti itseään alas luuli Johannes kuulleen jotakin aituuksen ja kuopan seinän väliltä. Hän seisahdtti. Aituuksen ja seinän välillä oli amme, joka seinää vastaan nojautui kaadettuna. Sakri, joka nyt oli tullut alas, katseli ympärilleen ja sanoi kuultawasti: „Olette erehtyneet, maisteri! eihän täällä sopisi ihmisen kätkeythä”, mutta samassa tapasivat Johannoksen silmät ammetta ja hän wastasi: „Jos olet wakuutettu siitä, ett’ei täällä ketään ole, niin mene ja katso tuon ammeen alle.” Sakri loi silmänsä ammeesen päin ja äkkiä kuiskutti hän Johannoksen kormaan: „Se liikahti.”

Johannes ei arvellut tuossa, mutta Sakri, ehkä rohkea luontoinen hän oli, waaleni; kun Johannes rupefi kiipeämään aituuksen yli, tarttui tuo pelästynyt palvelija häntä käsiwarteen. „Zumalan tähden, älkääte menkö!” sanoi hän.

Mutta Johannes, joka myöskin oli nähnyt ammeen liikahtawan, oli nyt wakuutettu siitä, että tummun horisussu oli perää, että syyn-alaiset täällä kätkiwät itsiään, että kentiesi juuri täällä oli walmistettu se raha, jonka tekemisestä Saarelan Heikkiä syytettiin. —

„Älä estä!” wirtoi hän Sakrille ja kulki suoraan ammeen luo. —

„Jos teidän käy pahoin”, lausui Sakri seuraten Johannesta, „niin ei taida kukaan sanoa että awutta jätite”, mutta tuossa pelkäsi wankea ja luja mies. „Toista on”, sanoi hän sittemmin, „mennä wihollista vastaan, jonka woimaa ja asetta tuntee, toista on kuoppassa rientää wihollista vastaan, jota ei näe.” — Dikeen oli Sakrilla kun hän niin sanoi.

Johannes ja Sakri oliwat tulleet ammeen luo, he eiwät uskaltaneet kumpikaan kumartautua silmäilemään sen alle. He seisoiwat silmän-räpäyksen siinä; sen kuluttua kolkutti Johannes nyrkkillään ammeesen — ja kamalasti kailui kuoppa.

Se oli tehty. Räpäyksesä kaatui amme; wilahdukselta näkiwät Sakri ja Johannes miehen, joka sen alta ilmestyi; he näkiwät, että tällä miehellä oli ase kädessä; miehen tunsiwat he Zuusolan Lasiksi ja asehen tunsiwat he pysyksi; tuon näkiwät he, sitten he eiwät mitään nähneet, yön pimeys oli ympärillänsä; Lasiksi oli lyönyt Johannoksen kädestä päreen, sen walkea oli sammunut, kun päre putosi.

Johannes ja Sakri päättivät viime hetkensä olewan käsisä. Sakri kaatui, ammeen syrjä oli käynyt häneen; mutta Johannes säikähtyi ainoastaan räpähkäksi. Hirnuinen räjähdys oli wapisuttanut koko huoneen, walkea oli leimahtanut kuopassa. — Lassin oli lau'aisjut pysyhyään. —

„Sakri!“ huusi Johannes. — „Maisteri!“ huusi Sakri yht'aikaa. — Lassin luoti ei kumpaankaan sattunut.

„Mennään awuksi“, sanoivat miehet, jotka seisoiwat luukulla, kun kuuliwat ammeen kaatuwan, mutta kun pysy järähti seisoiwat he kuin paikalle tarttuneet. „Herra Jumala!“ huusivat he.

„Tulkaa awuksi, sytyttäkää walkea!“ kuului ääni kahden suusta kuopassa ja nyt tointuiwat miehet. „Ne elävät“, sanoivat he ja pudottiwat itsiään kuoppaan, johon tultua kohta koettiwat sytyttää walkeaa.

Toppo hawaitti takassa hohtawan hiilen. Kun hän oli ai-keessa ottaa sitä hyppaisin, ärjähti hän julmasti, sillä jalka oli astunut hänen formillensa. — „Lempo“, kirosi hän ja sieppasi toisella kädellään ihmiseen, jota ei hänen silmänsä pimeässä eroittaneet. —

„Sytytä walkea!“ kuului Sakrin ääni, mutta jamasja kolahti kuopan etu-puoleessa. „Tule tänne, Antti! pidä kiini se perhana, uh! ryhökäle! katso toisti eteesi mihin astut“, ärjäsi Toppo, mutta kolahdus tuli siitä, että molemmat oliwat kaatuneet, ja heidän kaatunsaan oli pari takka-tiweä mulistunut ulos.

Wihdoin-wiimein sai Antti sytytettyksi walkean, ja nyt kun walo walaisi kuopan, näkyi kaikki siinä. Sakri oli saanut Lassin allensa ja piti nyt polwensa langenneen rintaa vastaan. Johannes istui woimatonna selin nojaten aituusta vastaan, mutta lujilla käsin piti Toppo Mattin kauluksesta kiini. Missä Matti oli ollut kätöksä, sitä ei osannut kukaan silloin sanoa; sittenmin tunnusti hän olleensa, hänkin, ammeen alla.

Urkjon awulla satoi Sakri Lassin kädet huiwillaan, mutta Toppo nypisti Mattia nenästä: „Sen muutama!“ sanoi hän, „te-keekö vielä mielesti jorret ihmisiltä polkea“.

Wastahynttä panematta seurasivat Lassi ja Matti sitten pap-pilan palkollisia. Johanneksen woimat oliwat loppuneet. Hän kulki horjuen jälesä. Hän oli kuopassa taistellen Lassin kanssa tumellut itseään. Hän jaksoi nyt waiwoin käydä.

Kun he tuliwat kirkkotummun mökin luo, nousi uusi ajatus fairaan Johanneksen mieleen. „Sinä olet tehnyt pahasti, Lassi“, sanoi hän wakawalla äänellä, mutta Lassi naurasti rumasti — „Kukin tekee niinkuin hän on opetettu“, wastasi hän ja hänen sil-

mistänsä lensivät tähtien valosja, kuutama-hönnä, niin pirulliset fäteet, ett'eivät palkolliset pelwotta saattaneet häneen katsoa.

„Älä häväise!“ fanoi Johannes ja astui tummun porstuaan, „töittensä jälkeen kufin palkitaan. „Tuotaa ne tänne“, fanoi hän fitten miehille ja edellä astui hän nyt kuolleen tupaan.

„Tummu on wiaton, tummu on syhtön, milsi häntä herä-tätte“, lausui Lassu kun miehet häntä mökkiin talleuttivat, ja hänen äänesjä ei enää entistä mahtawuutta ollut. Mutta Johannes fanoi: „Tummu ei enää niin pian herää“ — ja samalla osoitti hän formellaan kuollutta, jonka kaswot kum walosja oliwat vielä waa-leammat. Sitten fanoi Johannes: „syhtä Jumalaa ja tätä kuol-lutta tahi kiitä niitä, että sinun pahat työsi owat tulleet ilmi. Hän, jonka ruumis tässä makaa, on nyt Jumalan edesjä, hän tee nyt tilinsä, miten hän on elänyt elinaitansa“. Niin fanoi Johannes, mutta kun hän filmänsä loi Lassuun päin, hirmustui hän. Siwukset oliwat pyhtösfä Lassuun pääsfä, hänen filmänsä tirkisteliwat eteensä ja luita ja ydintä läpi käwiwat hänen kolkot sanansa: „Tummu on kuollut, äitini on kuollut“ — ja wanha pahantekijä wäänsi käsiään epäilyksisjä. Johannes hämmästyti kun Lassu tummuu äidiksi kutsui; hän ei saanut sanaa sanoneeksi, sen hymäräsi hän wain, että pahantekijän sydän oli helthynyt, että tuo näkö, kun Lassu itse oli kuoleman tuomion alainen, oli witsa ja kaikkia rangastuksia kowin ja hirmuisin, sillä olihan kerran Lassu lapfena rakastanut tätä äitiään. Rauan seisoiwat he tuosja. Lassu oli wuodetta lähestynyt, laskenut kätensä kuolleen otsalle, jonka hän wasta illalla oli terweenä nähnyt, ja kun hän kääntyi rippuivat pahantekijän filmä-vippsisjä suuret khyneleet ja ainoat sanansa, kun hän miesten kansja mökistä lähti, oliwat: „Jumala elää“.

Mutta tiellä pappilaan kertoi Lassu elämänsä tapaukset; mi-ten kirkkotummu, jonka poika hän oli, oli konnaaksi häntä opettanut, miten he, kun Lassu ei enää opetusta tarwinnut, oliwat muuttaneet Suojoelle takasin, jossa tummu hywänä ihmisenä pidettiin, oli juuri sillä häntä kairisja auttanut, semminkin kun hän wuofikaudet oli muilla maan paikoilla. Jos Johannes surullisestii kuunteli tämän onnettoman tunnstuksia, josta viimeinen oli miten hän wäkisten oli onnettomunteensa wetänyt Matinkin, niin ylen kum-mallijelta kuului se hänen kormisjaan kun Lassu puhui miten ni-mismies tiesi kaikki heidän työnsä, mutta miten hänen suunsa ra-halla tukittiin kiini, miten juuri nimismies oli ollut syypää siihen, että Lassu ja Matti wäärää walaa tehden wannoiwat Saarelan Heikin wäärän rahan telijäksi. „Syhnjä tuohon julmunteen en minä tiedä“, lopetti Sakri puheenjä, kun pappilaan tultiin, „mutta

sen tiedän minä, että elämäni pahat työt polttawot omassa-tunnosfani nyt, minä tiedän, että Jumala elää. Waiwainen nimismies! tulet sinäkin kerran tietämään, että Herrä hallitsee, et sinä . . .”

Sanaa sanomatta köytettiin sitten Lassti ja Matti, mutta kummallisella tunnolla meni Johannes kamariinsa. Kuinka kummallinen oli tämä hänelle ollut. „Miksi kaikki kumma, tummun kuolema, Lasstin kiini-saaminen, hänen ja tummun katumukset ja tunnustukset, Minan iloiset silmäilykset, — miksi ne kaikki näin peräksyttiin tulewat?” kyysi hän itseltään, kun hän wäshneenä, kuumana laskeusi maata. Miksi? — ja hän oli silloin kuulewinaan Lasstin sanat: „Jumala elää” soiwan hänen korwissaan.

Waan Mina ei näistä viimeisistä tapauksista mitään tiennyt. Johannes ei hänelle puhunut tummunkaan kuolemasta. Mina nukkui rauhallista unta, niinkuin se aina nukkuu, jonka omatunto puhdas on. Namulla, kun hän kaikki sai tietää, riensi hän kättämään Johannesta, mutta Johannes ei silloin enää hänen sanojaan hymärtänyt. — Tauti teki hänessä työtään.

X.

Kuusi kewät.

Ei sido enää jää-riite Suojokea, ei nuku enää maa lumihunnun alla; tulwana on jää juosut mereen, wetenä on maa ime-nyt lumen. Paikalla, missä wasta oli iso hanhi, rupeaa ruusu kufoistawan kuffansa awaamaan, missä palkkanen wasta punostutti neitosen posket, siinä hohtaa kewät-auringon lempi-säteet, missä ei ääntä kuulunut wasta, siinä laulawat tuhannet pienet linnut — suorjakin on palannut, wähäsinä laineina jakautuu wesi hänen siwuillensa, mutta taimahan sininen kuwailee itseään kirffaan weskikalwon pinnassa. — Talwi on kulunut, mutta talwen jälesä on kewät tullut.

Kiikitä sitä kolkkoa tupaa, jossa kirkkotummu oli asunut — se on nyt autiona — seisoo Suojoen kirrko. Sen ympärillä lepääwät Suojoen wainajat, ja heidän haudoillansa kaswawat suuret kuuset ja koivut. Ne, jotka haudoissaan lepääwät, ne eiwät tiedä kewäimestä. Oli niilläkin kerran kewät, mutta kewät kului niiltä, niille tuli talwi, joka jäähdytti heidän jäseniänsä, talwi toi mustan yön mukaansa. Jo kauan owat he nukkuneet, waan uuden päivän aurinko lätkee vielä — kuinka kauan! — heille säteensä?

Rauhallinen on pyhä aamu. Ei tunli liikuta kirrkomaalla wähäistäkään oisaa, mutta hautojen yli wisertelewät lintuiset.

Etelä puolella kirkkoa on hauta-kumpu. Suuren koirun ofsat warjostawat sitä, mutta kukat tuoksuwat haudalla ja orjantappura-ruusu on siellä awannut kukkansa. Wähäinen on se wielä, mutta kumminkin sanoisi se, jos se puhua taitaisi, elämälle terweekset siltä nuorukaiselta, joka kummuksa makaa — se sanoisi kuinka pistimistä rikas nuorukaisen elämä oli.

Murinko on wasta nousut. Waalea neitonen häiritsee kuolteitten lepoa, hän kulkee hautasen yli ja wesi-astian kantaa hän vähäisissä käsissään. Hän kulkee hiljaan, hiipien, niinkuin pelkäisi hän, että nukkuneet heräisiwät.

Hän saamuttaa haudan, jonka yli orjantappura kukki, sen juurelle kaataa hän astiansa, sitten nojautuu hän puuta vastaan ja suuret kirkkaat kymneleet wuotawat hänen silmistään.

Joka pyhä aamu on hän täällä nähty auringon nousussa; usein ei hän ole ollut yksin, wanha mies on häntä seurannut; nyt ei wanhusta näy.

Mäin on hän seisonut ison aikaa. Jos olisi ilma kertonut mitä hän tuossa ajattelee, niin olisi se tuhansia kertoja kertonut: „Usko äläkä epäile!“

On hetki kulunut. Neitonen ei hawaitse että wanha pappi on lähestynyt häntä, että wanhan papin siwulla nuorukainen seisoo. Hän sanoo kuultawasti sydämmensä ajatukset: „usko äläkä epäile!“

Nyt on elämä kirkkomaalla herännyt. Hiljaisuus on rikottu. „Mina!“ sanoi pappi.

Neitonen kääntyi. Näkekö hänen filmänsä? Onko näkönsä näkö, onko se wainajan aawe, jonka muisto kuluneista ajoista kumailee hänen filmäinsä eteen, wai onko se Maunu, joka eläwänä seisoo hänen wieresjään?

Mina — sillä Mina kukan kastaja oli — ei saa sanaa sanoneeksi. Hän waalenee; ellei hän puuta vastaan nojautsi, olisi hän kaatunut.

„Mina!“ sanoi nuorukainen. — „Maunu!“ kuiskuttawat Minan waaleat huulet, sitten sanoi hän niinkuin epäilisi hän wielä: „Sinä elät!“

„Minä elän“ — ja woimallisia käsillä uskollista rintaansa vastaan sulki hän morsiamensa. Silloin tunsi Mina että hän eli, kulunut aika oli hänelle uni — kolkko paha uni. Mutta tietämättä laskeusi hänen filmäilyksensä orjantappuraan; se oli Minasta kuin olisi tämä nyhkähtänyt kufallaan. Maunu näki mihiin Minan filmäilykset oliwat käännetyt; „kuka tässä lepää?“ kysyi hän hiljaan.

Silloin heräsi Mina, hän hymyili surulliseski kun hän wastasi: „Maisteri Johannes.“

„Kun Jumala mie sinua ja ylkääsi yhteen, käykää jaskus minun haudallani, rukoilkaa nuorukaisen edestä siellä“, oli Johannes Minalle sanonut ennenkun hän kuoli. Minan kuumat khyneleet olivat silloin pudonneet nuorukaisen kädelle, mutta Mina ei saanut koskaan tietää, että Johanneksen raffaus oli ollut hänen elämänsä, että Johannes Minaa rafasti, että hän Minan onnen tähden kuoli. — Siitä ei Mina tiennyt — kentiesi oli se hänen onnensa. Jos hän Johanneksen raffautta oli aamistanut, ei saanut sitä kukaan tietää. Mutta Jumala oli sallinut että juuri Johanneksen haudalla kihlatut tapasivat toisiaan.

Kun rowasti, Mina ja Maunu palasivat kirkkomaalta pappilaan, puhuiwat he tiellä toisilleen mitä vuoden kuluessa tapahtunut oli. Mina kertoi kaikki mitä hänelle oli tapahtunut siitä päivästä, jona Maunu lähti; ja puheensa lopetti hän kertoen miten Laszi oli ikuisen, mutta Matti kolmen vuoden linna-tuomion saanut, miten nimismies oli wiraltaan eroitettu, mutta todistuksen puutteessa vielä Suojoella eli, kaiken ylönkatseen ja häwryn alaisena. Sitten sanoi hän iloisena: „Siä ja minä elämme taas Saarelasssa.“

Hämmästyneenä kuuli Maunu Minan kertomusta, mutta kun Mina Johanneksesta puhui, puristi merimies hellästi Minan kättä: „Nenä nuorukainen! miksi sinun piti kuoleman?“ fanoi hän, mutta wanhan rowastin filmistä putosivat suuret kirksaat khyneleet; ja merimiehenkin ahwoittuneita poskia myhden wirtasivat khyneleet kun rowasti fanoi: „Jo on hän wiisi kuukautta maan omansa maannut, hän, minun wanhuuteni sauwa! — Ja hiljaan Maunille kirjasi hän: „sinulle Maunu, käskei hän minun sanoa, kun hän hetkeksi tointui ennenkun kuolema ijäti takanaan ja lufitti elämän owen: „„Merimies saa““ — niin olivat sanansa — „„merimies saa helmen, helmenä käskei hänet hoitaa tuo, jonka ainoana maa kanta“““.

Wasta pappilasssa hawaitsi iloinen Mina kuinka Maunu oli muuttunut. Nuorukaisena lähti hän merelle, nyt kun hän palasi oli hän täysi mies. Mutta miehen kirksaisissa filmisissä — ja syvän sanotaan filmistä kuwailewan itsensä — näki Mina saman rehelli-syyden ja uskollisuuden kuin nuorukaisen, jolle hän wuosi taapäin lupasi uskonja. Maunu kertoi nyt wuorossaan mitä hänelle oli tapahtunut, kuinka onnellinen hänen matkansa oli ollut, että rikkaana nyt tuli takasin se, joka köyhänä lähti. Kirjeen fanoi hän wiime syksyllä kirjoittaneensa, kun hywät edut houkuttelivat häntä talwi-matkalle etelään päin, ja kirjeessä maininneensa, että hän wasta kentiesi kahden vuoden kuluttua oli kotiaan odotettava. Wihin tuo

kirje oli joutunut, sitä ei kukaan tiennyt. Suojolle ei senmoista koskaan tullut. Mutta Maunun rakkautta ja kaipio oli häntä paikoittanut takasin kääntymään. „Kyllä merellä on hyvä“, lopetti Maunu kertomuksensa, jota vasta lupasi jatkaa, „mutta maalla kuitenkin parempi“ — ja nyt lupasi hän lujasti jättää merimiesammattinsa.

Maunun ja Minan näin puhellessa — rowasti oli jättänyt ne kahden, sillä hänellä oli saarna saarnattavana tänä päivänä — joittivat kirkonkellot ensi kertaa. Rajahus kuului niin kummalliselta Maunun korwissa; kellojen äänet olivat Maunulle tutut, mutta moni aika oli kulunut sittenkun hän ne viimeksi kuuli.

Kirkolle kulkiwat kihlatut, Jumalalle kiitosta weisaamaan, ja ihmiset tiellä, jotka pian tunsiwat Maunun, tuliwat häntä tervehtimään. Mutta jos Sunntilan Busia kummastutti Maunun kotiintulo, oli siellä toinenkin, jota tämä tapaus vielä enemmän ihmettytti. Saarelan Heikillä, joka jo talwella oli päässyt linnasta, oli tapana Minan kanssa joka pyhä-aamu kulkea Johanneksen haudalla. Minan lähtiesä tän' aamuna, oli hän jäänyt kotia. Mutta kun hän raamattuaan luki muisti hän että viime wuotena juuri tänä päivänä oli Johannes saarnannut, ja tätä muistaessaan päätti hänkin lähteä kirkkoon. Kun hän lähestyi sitä, näki hän tiellä Minan ja Maunun. Kiiruummasti kuin koskaan ennen juoksi Heikki Maunua vastaan, ja liikuttawaa oli nähdä miten wanhus tervehti nuorukaista. Monta sanaa ei waihetettu niiden wälillä, sillä entistä vielä harwasanaisemmaksi oli Heikki muuttunut. Hän kyysi waan, jota Mina oli unohtanut, milloin Maunu oli tullut, ja nyt kertoi Maunu miten hän, aamulla menesään pappilaan, siellä oli portahalla nähnyt rowastin, ja miten tämä, joka tiesi Minan käymisistä kirkkomaalla, oli häntä sinne saattanut. Sitten sanoi Heikki: „nyt et mahtane enää Saarelasta lähteä“, ja wakawasti silmäillen Minaa, wastasi Maunu: „ei muualle kuin tänne“ — ja hän wiittasi sormellaan haudoille.

Kääsit tuliwat onnellisia tuosja vastaan, mutta se joka kääsisjä istui kiristi wihassa hampailaan kun hän näki Maunun ja Minan. Se näkö oli pilwi rakastawaisten kirkkaalla taiwahalla, ehkä tuo hampaitaan kiristäwä ei ollut muu kuin nimismies.

Monet päiwät, monet wuodet owat kuluneet siitä kun nämä seikat tapahtuivat Suojolla. Heikki on joku wuosi taapain kuollut ja Maunu ja Mina owat nyt Saarelan haltiat. Mutta vielä keswään ja kesän pyhä-aamuina kuullaan Mina, nyt wanhana, mutta

C. J. Wikberg'in kustannuksella ovat ilmaantuneet seuraavat kirjat, jotka saadaan ostaa useimmissa maamme kirjakaupoissa:

- Minnesbok** för innehafvare af Hypotheksföreningens obligationer.
Muistokirja Hypoteekki-yhdistyksen velkasetelien omistajille. 1 mk 60 p:i.
- Taivalkoski.** Finskt original, romantiserad skildring från början af 1700-talet af J. W. C. 2 mk 40 p:i.
- Kaleri-Orja.** Kertomus rahvaan perheille. Suomennos. 60 p:i.
- Vanhan Ajan Historia.** Lyhyesti esitellyt A. F. Rosendal. Edellinen Vihko. 2 mk.
- Anteckningar rörande Teatern i Finland.** Materialsamling. 3 mk.
- Yleisen varallisuuden Luonto ja Syyt.** Lyhyt osoitus valtiotaloushoidon pääperusteista, kirjoittanut Marius Gad. (Suomennos). 3 mk 80 p:i.
- Klubbe-Kriget** samt Finlands sociala tillstånd vid början af sextonde århundradet af Yrjö Koskinen. I.
- Joukahainen.** Ströskrift, utgifven af Österbottningar. Femte häftet. Med musikbilaga 2 mk.
- Barnet af Bertha von Marenholtz-Bülow.** Öfversättning.
- Adertonde århundradets Litteraturhistoria** af Herman Hettner. Öfversättning. I. 1.
- Himlen vårt Hem.** Öfversättning från Engelskan.
-